

รายงานการวิจัย

ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านไทย นางตี เฮงตระกูล
ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น (ช่างปั้น) จากหมู่บ้านทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อลิตา จันผิงเพชร

REH

TT

113

. 148

0426ก

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน..... 32559

วันเดือนปี..... 22 ต.ค. 2553

จำ m9

b. 11243909
i. ....

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

RESEARCH THEME
MRS. TEE HANGTRAKUL, OUTSTANDING FOLK ARTIST
(SCULPTURE) FROM TUNGLUANG VILLAGE
SUKOTHAI PROVINCE

FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY CHOKUNTAHARN
LADKABANG

2001

หัวข้อโครงการวิจัย ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านไทย นางดี เฮงตระกูล
ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น (ช่างปั้น) จากหมู่บ้านทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย
ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์อลิตา จันผิงเพชร
ปีที่ทำวิจัย พ.ศ. 2543 - 2544

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกศึกษาและวิเคราะห์งานบุคคลของนางดี เฮงตระกูล ซึ่งมีความพิเศษกว้างงานหัตถกรรมพื้นบ้านขึ้นสู่การเป็นศิลปินพื้นบ้าน เนื่องจากลักษณะเฉพาะตัวที่มีความแตกต่างจากช่างพื้นบ้านคนอื่น ประการที่ 2 ศึกษางานพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา อันเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชนหมู่บ้านทุ่งหลวง โดยได้วิเคราะห์ถึงบทบาทและสถานภาพ รวมถึงพัฒนาการทางด้านรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน

ผลของการวิจัยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทั้งด้านรูปแบบและประโยชน์ใช้สอย ซึ่งยังคงรักษาเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้เกิดขึ้นได้ โดยความกรุณาของสภาวิจัยแห่งชาติ ซึ่งให้เงินทุนอุดหนุน เป็นจำนวนเงิน 200,000.- บาท

ผลงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยคำแนะนำ และอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณยายตี๋ เฮงตระกูล ผู้ล่วงลับในช่วงของการวิจัย คุณลุงขอม โพธิ์ดีและช่างปั้น ท่านอื่น ๆ ในหมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมหาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ตลอดจน อาจารย์สุมาลิน วงศ์เฉลิม ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาในเบื้องต้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่กรุณาใช้เวลาถ่ายทอดความรู้ อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับท่านที่สนใจในภายภาคหน้า

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทที่ 1. บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	3
บทที่ 2. สภาพทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลบ้านทุ่งหลวง	5
สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัย	6
ลักษณะทางกายภาพ	6
เขตการปกครอง	6
ลักษณะภูมิประเทศ	7
ลักษณะภูมิอากาศ	8
ทรัพยากรดิน	8
สภาพสังคมและจำนวนประชากร	9
อุตสาหกรรม	10
แผนที่อำเภอคีรีมาศขณะแบ่งการปกครองเป็น 4 ตำบล	11
แผนที่อำเภอคีรีมาศปัจจุบัน	12
ประวัติความเป็นมาของอำเภอคีรีมาศ	13
สภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอคีรีมาศ	14
แผนที่หมู่บ้านสุขาภิบาลทุ่งหลวง	15
สภาพภูมิศาสตร์ของตำบลทุ่งหลวง	16
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลทุ่งหลวง	17
บทที่ 3. นางดี เสงตระกุล ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการช่างศิลปะและการช่างฝีมือ	19
ชีวประวัติ	19
ผลงานดีเด่น	20
บทที่ 4. งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง	60

บทที่ 4. งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง	60
แหล่งวัตถุดิบ และวัตถุดิบ	61
เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการสร้างงาน	66
กรรมวิธีในการสร้างงาน	74
วิธีการสร้างงาน	77
การตาก และการตกแต่งลวดลายบนเครื่องปั้น	92
การเผา	104
การจัดจำหน่าย	112
บทที่ 5. บทวิเคราะห์ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ รูปทรง และลวดลายบนงานเครื่องปั้นดินเผา	117
ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์	117
รูปทรงหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา	142
วิเคราะห์รูปทรง	142
ลวดลายบนงานเครื่องปั้นดินเผา	149
วิเคราะห์ลวดลาย	149
ความแตกต่างระหว่างศิลปะพื้นบ้าน และงานหัตถกรรมพื้นบ้าน	154
บทที่ 6. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา บ้านทุ่งหลวง	157
บทที่ 7. บทสรุป	161
บรรณานุกรม	163
ภาคผนวก ก. ภูมิทัศน์บริเวณหมู่บ้านทุ่งหลวง	164
ภาคผนวก ข. วัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องปั้นดินเผา	176
ภาคผนวก ค. เตาเผา และกรรมวิธีการเผา	189
ภาคผนวก ง. ประเภทของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา	202
ภาคผนวก จ. งานพระราชทานเพลิงศพ นางตี๋ เฮงตระกูล	211
ประวัติผู้วิจัย	249

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

หมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปั้นหม้อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในลักษณะเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้พัฒนารูปลักษณะการปั้นในแบบต่าง ๆ มากมาย ประชากรส่วนใหญ่นอกจากมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาแล้ว ยังคงทำนาเป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิต การผลิตเครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนใหญ่จะทำเป็นภาชนะประเภทต่าง ๆ เช่น หม้อน้ำ กระจ่าง ไห แจกัน รวมทั้งของที่ระลึกรูปสัตว์ต่าง ๆ

ในการผลิตแต่ละครั้งจะขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าว่าต้องการงานในลักษณะใด จำนวนเท่าไร โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีพ่อค้าคนกลางมาสั่งซื้อหม้อน้ำ และกระจ่างดินเผาไปจำหน่ายยังที่ต่าง ๆ เช่น กรุงเทพฯ นครสวรรค์ ลำปาง ฯลฯ สำหรับภาชนะที่มีชื่อเสียงและทำมานานจนเป็นเอกลักษณ์ คือ หม้อน้ำแบบมีฐาน และหม้อมะเฟือง ด้วยรูปลักษณะของเส้นรอบนอกที่ดูอ่อนหวาน ลวดลายที่ใช้บนคอหม้อมีที่มาจากธรรมชาติรอบ ๆ ตัว นำมาประยุกต์เป็นลวดลายที่ออกแบบอย่างสวยงาม และแต่ละบ้านที่ผลิตงานจะมีลักษณะของลวดลายบนคอหม้อแตกต่างกันเป็นลักษณะเฉพาะตัวอีกด้วย

ในชุมชนหมู่บ้านปั้นหม้อบ้านทุ่งหลวง ซึ่งมีชื่อเสียงทางเครื่องปั้นดินเผาแห่งนี้ คุณยายตี๋ เสงตระกุล ก็เป็นผู้หนึ่งซึ่งสร้างชื่อเสียงให้คนภายนอกรู้จักอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นผู้มีความสามารถในด้านเครื่องปั้นดินเผา จนได้รับรางวัลหลายรางวัล และได้รับเลือกให้เป็นศิลปินดีเด่นพื้นบ้านในปี พ.ศ. 2527 ผลงานของคุณยายตี๋ มีความพิเศษเหนืองานหัตถกรรมทั่วไปซึ่งผลิตเป็นจำนวนมาก หรือทำตามคำสั่ง แต่ผลงานของคุณยายทำขึ้นด้วยใจรัก และความพอใจ ดังนั้น แม้วางานของคุณยายจะเป็นแบบเดียวกัน แต่ก็มีความเป็นเฉพาะตัวไม่เหมือนกันสักชิ้นเดียว โดยไม่คำนึงว่าจะขายได้หรือไม่ ใครจะพอใจซื้อก็ซื้อ คุณยายตี๋จะสร้างผลงานตามจินตนาการจากสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เช่น ธรรมชาติ อากัปกิริยาของสัตว์ต่าง ๆ คุณยายเป็นคนช่างสังเกตและละเอียดอ่อน ผลงานของคุณยายจึงมีชีวิตชีวาเป็นศิลปะซึ่งมีความแตกต่างจากงานหัตถกรรมอย่างเห็นได้ชัดเจน คุณยายตี๋จึงเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าของชาติ แม้ว่าคุณยายจะเป็นเพียงชาวบ้านจน ๆ เพียงคนหนึ่ง แต่ก็ได้สร้างผลงานที่กระตุ้นให้เกิดความรักและความผูกพัน ต่อวิถีชีวิตชนบทอันเป็นรากเหง้าของความเป็นไทย

ให้กับคนโดยทั่วไป รวมถึงสร้างความสุขทางใจให้กับผู้ที่ได้รู้จัก และสัมผัสงานของคุณยายด้วยการวิจัยเรื่องเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านไทย และการเก็บบันทึกชีวประวัติ และผลงานของนางตีเฮงตระกูล ศิลปินพื้นบ้านท่านนี้ จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา อนุรักษ์ และเผยแพร่งานปั้นดินเผาพื้นบ้าน ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังสอดคล้องกับงานเผยแพร่ทางวิชาการ ที่มุ่งส่งเสริมให้เยาวชนได้สำนึก และตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนเห็นคุณค่าของบุคลากรที่สร้างสรรค์งานศิลปะในชุมชน อันมีค่าอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงชีวประวัติของ นางตี เฮงตระกูล กับผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Individual) ซึ่งแตกต่างจากช่างปั้นหม้อพื้นบ้านคนอื่น ๆ โดยจะนำมาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ อย่างละเอียด

2. เพื่อศึกษางานหัตถกรรมดินเผาของชุมชนหมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมาศ ในด้านต่อไปนี้

- รูปแบบ
- วัสดุดิบ
- เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปั้น
- เทคนิคและกรรมวิธี
- ลวดลาย ฯลฯ อันเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างจากหมู่บ้าน อื่น ๆ ที่มีลักษณะอาชีพเดียวกัน

3. เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นเด่นชัดถึงความแตกต่างของงานศิลปะพื้นบ้าน กับงานหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะเป็นประโยชน์ต่อความรู้ในการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน กับนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

4. โครงการวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะเจาะลึกให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น อันมีคุณค่าต่อชีวิต และการดำรงชีพโดยพึ่งพาวัสดุอุปกรณ์ท้องถิ่นที่มีอยู่รอบตัวมาช้านาน และยังคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งคงคุณค่าในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาประวัติและผลงานของนางตี เฮงตระกูล ในแง่ศิลปะพื้นบ้าน
2. ศึกษางานหัตถกรรมดินเผาหมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เฉพาะ

รูปแบบลักษณะที่มีความเฉพาะตัว ด้วยการประเมินจากคุณค่าทางฝีมือช่าง โดยสุ่มตัวอย่าง จากช่างชาวหมู่บ้าน 2 และหมู่บ้าน 4 ซึ่งมีผลงานที่มีความเด่นเฉพาะตัว แต่หลังแตกต่างกันทั้งรูปแบบและลวดลายทางเชิงช่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ บันทึกด้วยภาพถ่ายลายเส้น ภาพถ่าย ภาพสไลด์จากนางตี เฮงตระกูล

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจาก หมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย จากหน่วยงานหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและโดยวิธีการสำรวจสภาพแวดล้อมหมู่บ้าน ด้วยวิธีสังเกตการณ์ สัมภาษณ์บุคคล บันทึกข้อมูลด้วยภาพถ่ายลายเส้น ภาพถ่าย และภาพสไลด์

2. วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

จัดระเบียบข้อมูลที่ได้มาโดยใช้วิธีการทางมนุษยวิทยา สังคมวิทยา ศิลปกรรม มาช่วยในการวิเคราะห์ตีความข้อมูล

3. การเสนอผลงาน

เสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูช่างพื้นบ้านในท้องถิ่นมิให้สูญหายไป เช่นเดียวกับนางตี เฮงตระกูล ศิลปินช่างปั้นพื้นบ้าน แห่งหมู่บ้านทุ่งหลวง และช่างพื้นบ้านท่านอื่น ๆ

2. เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติต่อทรัพยากรบุคคลอันมีค่าต่อประเทศชาติและการทำโครงการวิจัยนี้ก็เพื่อจะบันทึกเรื่องราวของศิลปินพื้นบ้านท่านนี้ไว้เป็นหลักฐานในการค้นคว้าต่อไปในภายภาคหน้า

3. งานวิจัยนี้จะช่วยให้นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป สามารถแยกงานศิลปะพื้นบ้านกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

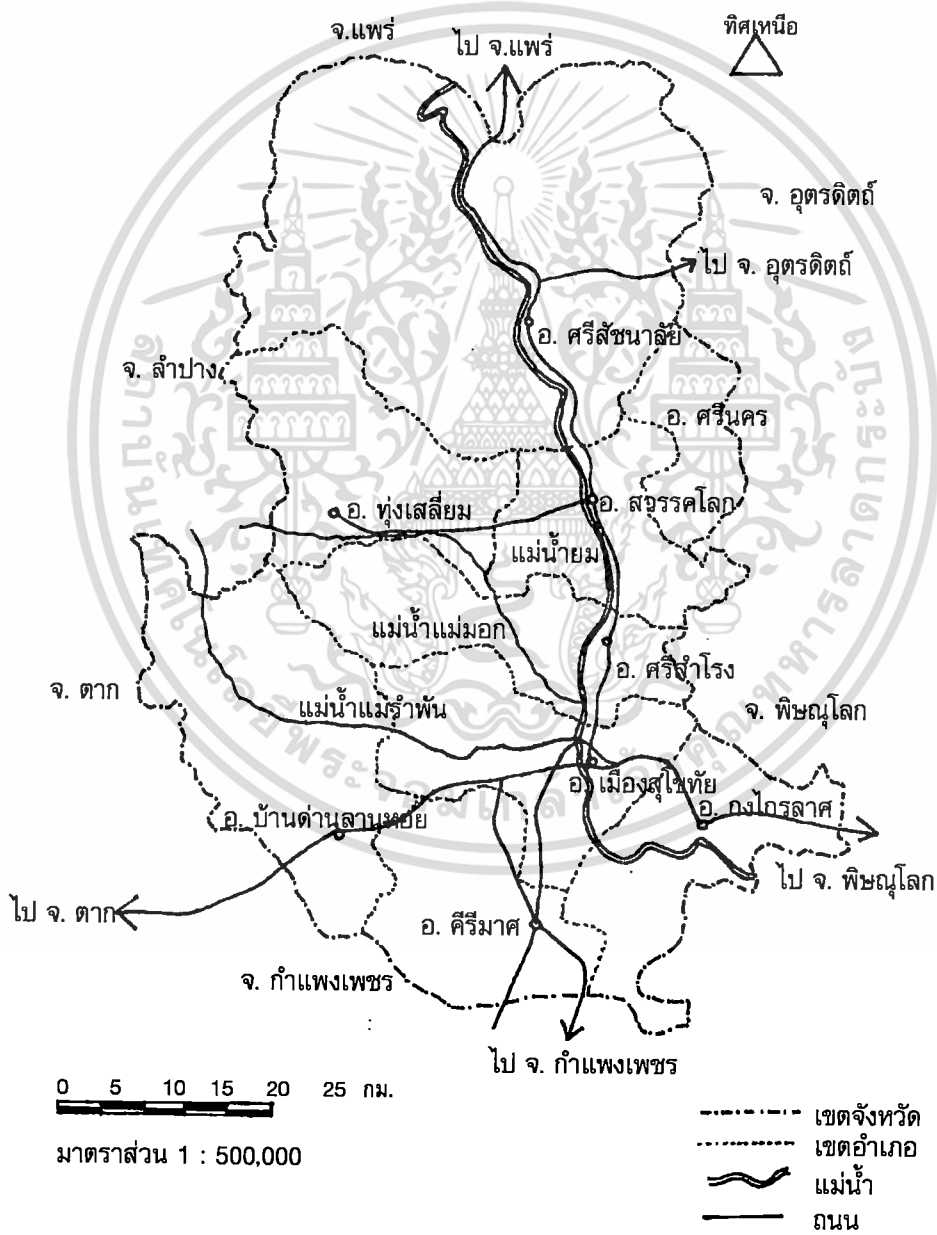
4. งานวิจัยนี้จะ เป็นเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านงานปั้นดินเผาโดยเฉพาะ

ของหมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าแก่นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้ทราบถึงกรรมวิธีการผลิต ตลอดจนถึงแหล่งผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้านไทย

5. งานวิจัยนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักศึกษา และประชาชนเห็นความสำคัญของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์ตลอดจนส่งเสริมให้เผยแพร่ยิ่งขึ้น และเป็นการเพิ่มพูนรายได้ทางเศรษฐกิจของประชากรในท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย

บทที่ 2
สภาพทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
ตำบลบ้านทุ่งหลวง

แผนที่จังหวัดสุโขทัย

ภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัย

สภาพท้องถิ่นสุโขทัย ดินแดนของจังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยมมีสภาพโดยทั่วไปดังนี้

ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน เช่นเดียวกับจังหวัด พิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ พิจิตรและนครสวรรค์ ถ้าแบ่งตามเขตการปกครองประเทศ จะตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จังหวัดอุทัยธานี เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์

จังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 16 องศา, 34 ลิบดา ถึง 17 องศา, 46 ลิบดาเหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา, 24 ลิบดา ถึง 100 องศา, 01 ลิบดาตะวันออก มีระยะห่างจาก กรุงเทพมหานคร 440 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,596.092 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,122,559 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดแพร่และจังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดตากและจังหวัดลำปาง

เขตการปกครอง

จังหวัดสุโขทัยแบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 86 ตำบล 760 หมู่บ้าน 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 เทศบาล 11 สุขาภิบาล 77 องค์การบริหารส่วนตำบลและ 6 สภาตำบล

เขตการปกครอง แบ่งออกเป็นอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
1	เมืองสุโขทัย	10	79
2	สวรรคโลก	14	111
3	ศรีสำโรง	13	114
4	ศรีสัชนาลัย	11	106
5	กงไกรลาศ	11	104
6	คีรีมาศ	10	94
7	ทุ่งเสลี่ยม	5	44
8	บ้านด่านลานหอย	7	61
9	ศรีนคร	5	47
รวม	9 อำเภอ	86	760

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพทั่วไปของจังหวัดสุโขทัยเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีเทือกเขาสูงชันและที่ราบสูงตอนเหนือ ทางตะวันตกมีเทือกเขาจากทิศเหนือเป็นแนวยาวไปทางทิศใต้ของจังหวัด ลักษณะภูมิประเทศแบ่งเป็น

1. เขตภูเขาและที่ราบสูง อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด บริเวณอำเภอศรีสัชนาลัย และอำเภอทุ่งเสลี่ยม โดยภูเขาสูงจะทอดผ่านทางตะวันตกที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดลำปาง เทือกเขานี้มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 600 ฟุตขึ้นไป และทางทิศตะวันตกของจังหวัดคือทางตอนใต้ของอำเภอด่านลานหอย อำเภอเมืองและอำเภอคีรีมาศ จะมีแนวเทือกเขาหลวงเขาโป่งสะเดา เขาประทักษิ์ ในเขตภูเขาและที่ราบสูงนี้มีพื้นที่ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมด มียอดเขาหลวงสูงจากระดับน้ำทะเล 1,200 ฟุต นับเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเทือกเขานี้

2. เขตที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดจะอยู่บริเวณทางตอนกลางและพื้นที่บางส่วนทางใต้และทางตะวันออกของจังหวัด ในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญทางการเกษตรของจังหวัดสุโขทัย นอกจากบริเวณที่ราบลุ่มแล้ว ทางตะวันออกจะมีเนินเขาเล็ก ๆ มีลักษณะเป็นลูกคลื่นเป็นลอนลาดเป็นหย่อม ๆ

โดยมีความสูงเหนือ ระดับน้ำทะเลประมาณ 100 - 150 ฟุต¹

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดสุโขทัยมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู คือ

1. ฤดูร้อน เริ่มต้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าว เดือนที่มีอากาศร้อนที่สุด คือ เดือนเมษายน

2. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งร้อนและร้อนชื้นพัดมาจากมหาสมุทรอินเดียปกคลุมประเทศไทย ทำให้มีฝนตกทั่วไป เดือนที่มีฝนตกชุกที่สุด คือ เดือนกันยายน จะมีอัตราน้ำฝนเฉลี่ยโดยประมาณ 255.4 มิลลิเมตร

3. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน ทำให้อากาศหนาวเย็นทั่วไป เดือนที่มีอากาศหนาวจัด คือ เดือนธันวาคม และเดือนมกราคม

อุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27.6 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 33.0 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.2 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,204.8 มิลลิเมตร บริเวณที่มีฝนตกมากที่สุดจะอยู่บริเวณตอนบนของจังหวัด บริเวณอำเภอศรีสำราญและอำเภอศรีนคร²

ทรัพยากรดิน

จังหวัดสุโขทัยมีสภาพดินเหมาะสมกับการเกษตร โดยเฉพาะการกสิกรรมประเภทนา ข้าว พืชไร่ พืชสวน ดินในพื้นที่ของจังหวัดสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มดินนา ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 28 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด กระจายอยู่ในพื้นที่ลุ่มของอำเภอเมือง อำเภอกงไกรลาศ อำเภอศรีมาศ อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำราญและอำเภอศรีนคร

¹ ไพรวัลย์ คงกระพันธุ์, ภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นสุโขทัย (สุโขทัย : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2542), หน้า 11-14.

² เรื่องเดียวกัน.

2. กลุ่มดินต้น ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 18 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด กระจายอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรงและอำเภอศรีรีมาศ

3. กลุ่มดินไร่ ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 27 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชัน กระจายอยู่ในอำเภอศรีรีมาศ อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอบ้านด่านลานหอยและอำเภอศรีนคร

4. พื้นที่สูงและภูเขา ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 27 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด กระจายอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรงและอำเภอศรีรีมาศ

พื้นดินกลุ่มดินต้น พื้นที่สูงและภูเขา พื้นดินไม่เหมาะกับการเพาะปลูก พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกปล่อยให้ป่ารกร้าง มีการทำไร่เลื่อนลอยในบางพื้นที่

พื้นดินในบางส่วนของอำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอกงไกรลาศ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมากทำให้น้ำท่วมถึงทุกปี³

สภาพสังคมและจำนวนประชากร

สภาพสังคม ประชากรในจังหวัดสุโขทัยส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้มานานแล้ว มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนสำเนียงภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีคนจากถิ่นอื่นอพยพมาอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ม้ง เย้าและลีซอ ซึ่งส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในแถบนี้มานานแล้ว อีกส่วนหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดลำปาง น่าน พะเยา เชียงราย แพร่ ตาก และเพชรบูรณ์ ปัจจุบันชาวเขาเหล่านี้อาศัยอยู่ในเขตตำบลบ้านแก่งและตำบลแม่สาในอำเภอศรีสัชนาลัย

ประชากรของจังหวัดสุโขทัย จากการสำรวจเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2541 พบว่ามีประชากรทั้งสิ้น 629,107 คน เป็นชาย 308,357 คน หญิง 320,750 คน สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองสุโขทัย รองลงมาได้แก่ อำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอศรีสำโรง สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองสุโขทัย รองลงมาได้แก่ อำเภอศรีนครและอำเภอกงไกรลาศ ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรโดย

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

เฉลี่ยในจังหวัดเท่ากับ 95 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ⁴

อุตสาหกรรม

จังหวัดสุโขทัยมีความเติบโตด้านอุตสาหกรรม จึงมีทั้งโรงงานขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่โรงงานอุตสาหกรรมจะเน้นไปในทางวัตถุดิบทางเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนจนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อุตสาหกรรมอาจแบ่งได้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมโรงงาน ส่วนมากเป็นโรงสีข้าว ซ่อมเครื่องจักรกลทางเกษตร ผลิตคอนกรีตและกึ่งเชื่อมโลหะ

นอกจากนี้ ยังมีอุตสาหกรรมอันสืบเนื่องจากผลิตผลทางเกษตร เช่น โรงงานทำเยื่อและกระดาษ อัดปอ กระเพาะเปลือกถั่ว อัดฟ้าย อบเมล็ดพืชด้วยไซโล ทำน้ำปลาและสกัดน้ำมันพืช เป็นต้น

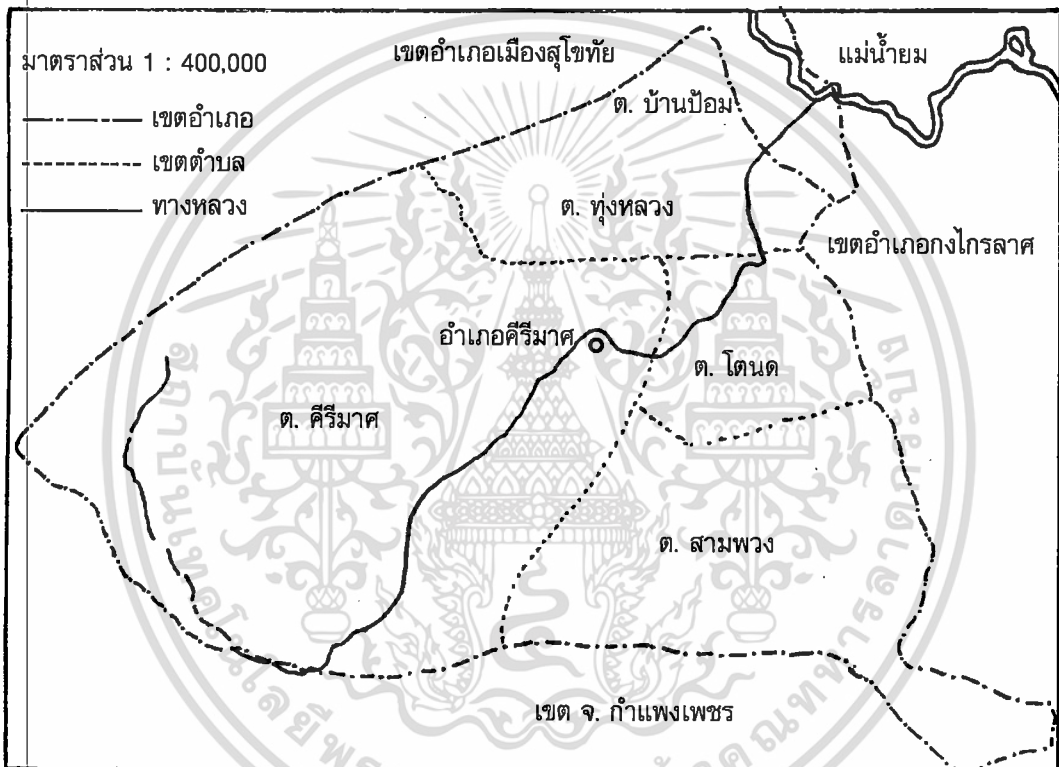
2. อุตสาหกรรมในครัวเรือน ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันอย่างแพร่หลายของชาวจังหวัดสุโขทัย มีหลายชนิด ทั้งของกินและของที่ระลึกกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

แหล่งผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือน ⁵

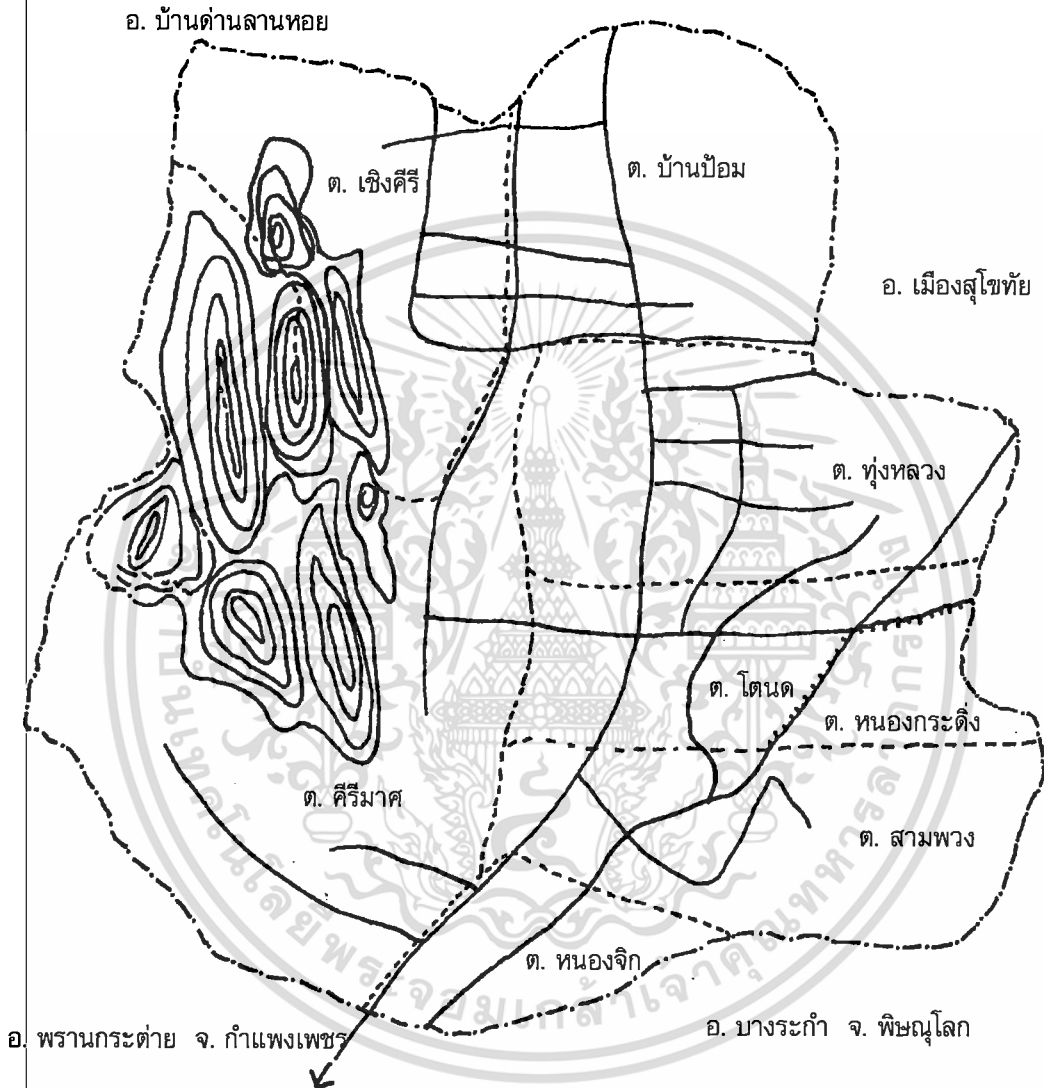
อำเภอ	ผลิตภัณฑ์
เมืองสุโขทัย	ขนมเกลียว แข่ง เครื่องปั้นดินเผา แกะสลักไม้รูปสัตว์
ศรีสำโรง	แกะสลักไม้ประดับตู้โบราณ
สวรรคโลก	ถั่วทอด การทำน้ำอ้อย
คีรีมาศ	น้ำอ้อยยบ กระดาษสา
ศรีสำโรง	เครื่องปั้นดินเผา กล้วยอบเนย
ศรีสำโรง	ผ้าทอพื้นบ้าน ผ้าขึ้นดินจก เครื่องทองโบราณ
ศรีสำโรง	เครื่องสังคโลกใหม่
กงไกรลาศ	ขนมผิง ทองพับ ทองม้วน กล้วยกวน กล้วยอบเนย
	เฟือกฉาบ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-27.

แผนที่อำเภอศรีราชาขณะแบ่งการปกครองเป็น 5 ตำบล

แผนที่สังเขปอำเภอคีรีมาศ

----- เขตตำบล

- - - - - เขตอำเภอ

———— ถนน

~~~~~ ภูเขา

0 1 2 4 6

แผนที่อำเภอคีรีมาศปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของอำเภอศรีรีมาศ

คำว่าศรีรีมาศแปลว่า ภูเขาทอง มีความหมายถึงความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์ของเทือกเขาหลวง ซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในอำเภอศรีรีมาศ

- เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 25480 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะท้องที่ตำบลโตนด ตำบลทุ่งหลวง ตำบลสามพวง และตำบลศรีศรีรีมาศขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า กิ่งอำเภอศรีศรีรีมาศ การปกครองขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภออยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลศรีศรีรีมาศ โดยจัดแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 30 หมู่บ้าน

- วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2581 ทางราชการได้โอนหมู่บ้านที่ 1 ตำบลศรีศรีรีมาศ ซึ่งเป็นที่ตั้งว่าการกิ่งอำเภอไปอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 1 ตำบลโตนด

- พ.ศ. 2482 ได้มีประกาศของกระทรวงมหาดไทยปรับปรุงตำบล หมู่บ้าน แบ่งแยกตำบลทุ่งหลวง ออกเป็นอีกตำบลหนึ่ง เรียกว่า ตำบลบ้านป้อม ขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอศรีศรีรีมาศ และเปลี่ยนนามกิ่งอำเภอศรีศรีรีมาศ เป็นกิ่งอำเภอศรีรีมาศ

- พ.ศ. 2499 กิ่งอำเภอศรีรีมาศได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเรียกว่า อำเภอศรีรีมาศ โดยมีนายอรุณ เพิ่มศรีสวัสดิ์ เป็นนายอำเภอคนแรก ในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2499

- พ.ศ. 2522 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยปรับปรุงตำบล หมู่บ้าน แบ่งแยกตำบลสามพวงออกเป็นอีกตำบลหนึ่งเรียกว่า ตำบลหนองจิก

- วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 แบ่งแยกตำบลบ้านป้อมออกเป็นอีกหนึ่งเรียกว่า ตำบลนาเชิงคีรี

- พ.ศ. 2526 แบ่งแยกตำบลโตนดออกเป็นอีกตำบลหนึ่งเรียกว่า ตำบลหนองกระดัง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอศรีรีมาศ

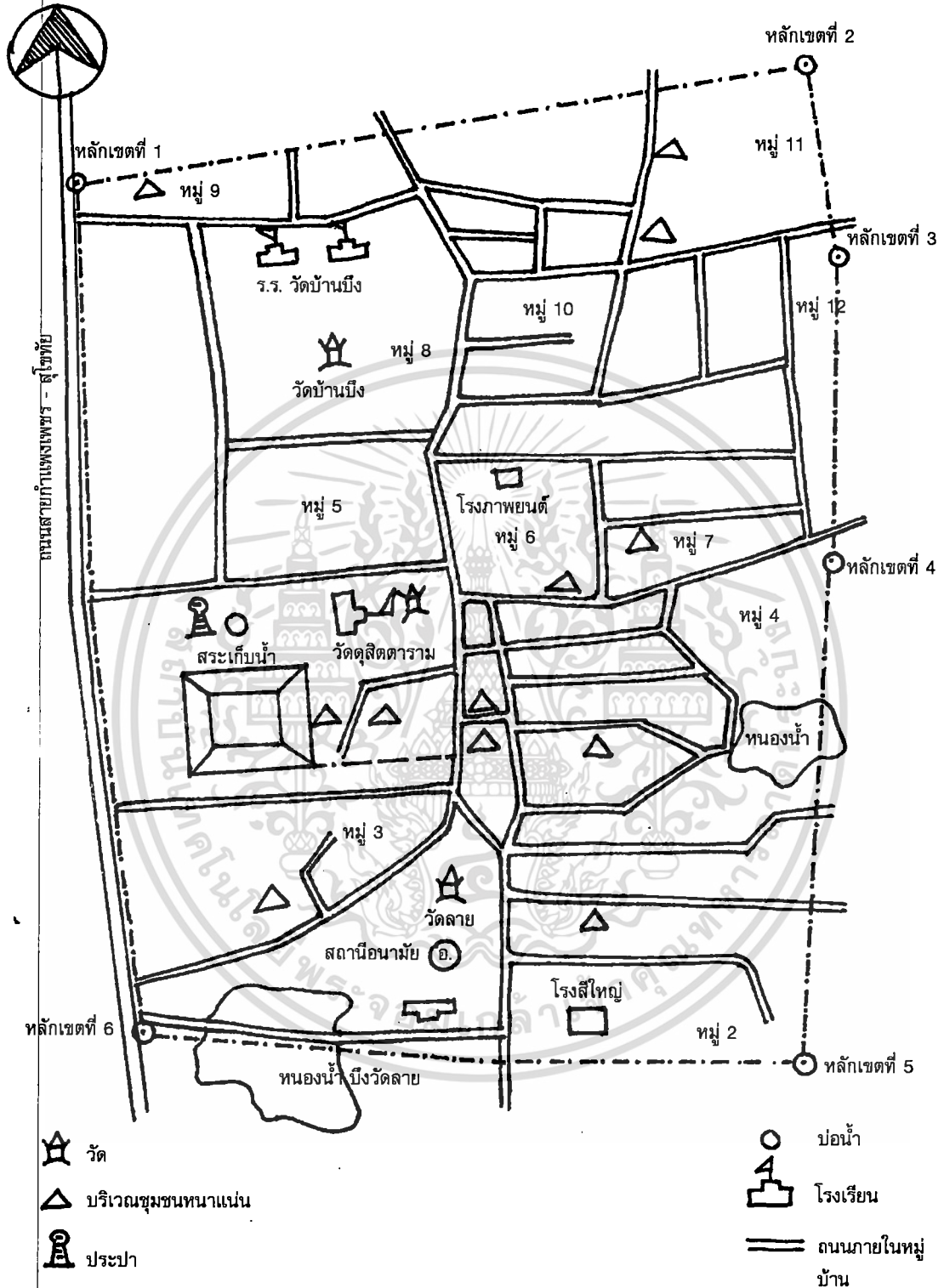
อำเภอศรีรีมาศในปัจจุบัน มีสถานที่แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายก็คือ การพิชิตยอดเขาหลวง บริเวณเขาหลวงมีแหล่งที่เชื่อว่า มือติดเมืองที่เก่าแก่ก็คือ มีถ้ำเจ้าราม ถ้ำลีดา และจากการสันนิษฐานของ ดร.ประจักษ์ สายแสง เชื่อว่าเป็นแหล่งที่มีสมุนไพรมากที่สุดในโลก

สภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอคีรีมาศ

สภาพภูมิประเทศของอำเภอคีรีมาศ ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศใต้เป็นพื้นที่ราบ ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงและภูเขา มีเทือกเขาเป็นแนวยาวสลับซับซ้อนครอบคลุมอาณาเขตตั้งแต่อำเภอบ้านด่านลานหอย ถึงอำเภอเมืองสุโขทัย จนไปสิ้นสุดที่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ยอดเขาที่สำคัญคือเขาหลวง ป่าในบริเวณแถบนี้เรียกว่าป่าเขาหลวง มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,200 เมตร บริเวณภูเขาประกอบด้วยป่าหลายประเภท เช่น ป่าโปร่ง ป่าดิบ ป่าไผ่ ป่าหายชนิดต่าง ๆ ทำให้มีต้นไม้และสัตว์ป่านานาชนิด ทั้งยังเป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ปัจจุบันนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติและเป็นที่ตั้งอุทยานแห่งชาติรามคำแหง⁶

⁶ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, ทัศนกรรมพื้นบ้าน ปรากฏ-ศิลป์สุโขทัย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2534), หน้า 124-130.

มาตราส่วน 1 : 10,000

แผนที่หมู่บ้านสุขาภิบาลทุ่งหลวง

สภาพภูมิศาสตร์ตำบลทุ่งหลวง

ลักษณะขนาดและที่ตั้ง ตำบลทุ่งหลวงเป็นชุมชนขนาดกลาง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองสุโขทัย ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 101 (สุโขทัย - กำแพงเพชร) ประมาณ 19 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 25,674 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบ้านป้อม และอำเภอเมืองสุโขทัย

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลโตนด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลปากพระ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลศรีคีรีมาศ อำเภอคีรีมาศ

ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 13 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 1 ป่าแค หมู่ 2 วัดลาย หมู่ 3 วัดลาย หมู่ 4 วัดกลาง หมู่ 5 บึงยายหอม หมู่ 6 หยอมไฟไหม้ หมู่ 7 ท่ามะเกลือ หมู่ 8 วัดบึง หมู่ 9 ไล่ลาว หมู่ 10 หนองเกรียง หมู่ 11 ไชยาย หมู่ 12 บ้านใหม่ หมู่ 13 หนองหมี

พื้นที่โดยรอบตำบลทุ่งหลวงเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ทางทิศตะวันออกของป่าเขาหลวง มีหนองน้ำขังในฤดูน้ำ ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน บริเวณเขาหลวงกรมชลประทานได้สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางชั้น 1 แห่ง เรียกว่า อ่างเก็บน้ำคลองช้างใน เป็นทำนบปิดกั้นระหว่าง เขาพระลาดกับเขาปูนมีความยาว 770 เมตร จุน้ำได้ประมาณ 10 ล้านลูกบาศก์เมตร มีระบบส่งน้ำ 2 สาย ยาวรวม 12.8 กิโลเมตร ส่งให้กับเขตตำบล 5 ตำบล คือ ตำบลทุ่งหลวง ตำบลคีรีมาศ ตำบลโตนด ตำบลสามพวง และตำบลบ้านป้อมสำหรับการเกษตรกรรม

นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้น้ำจากหนองน้ำขนาดใหญ่ใกล้กับชุมชน ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง หนึ่งชาวบ้านเรียกว่าสระน้ำ เป็นแอ่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ กินอาณาเขตหลายไร่ ปัจจุบันอยู่บริเวณวัดดุสิตดาราม (ชาวบ้านเรียกวัดกลาง) อีกแห่งหนึ่ง คือ หนองทอง (หรือหนองฮ้อ) หนองน้ำทั้ง 2 แห่งนี้ ในฤดูน้ำจะมีปริมาณน้ำมากพอถึงฤดูแล้งเมื่อน้ำลดลงชาวบ้านจะขุดดินบริเวณหนองน้ำ นำมาทำผลิตภัณฑ์ดินเผา ลักษณะดินในอำเภอคีรีมาศเป็นดินเหนียว และดินเหนียวปนทราย นอกจากจะเหมาะกับการประกอบอาชีพทางเกษตรและปศุสัตว์แล้ว ยังเหมาะแก่การนำมาใช้สำหรับงานหัตถกรรมดินเผาได้เป็นอย่างดี

ประชากรในเขตสุขาภิบาลทุ่งหลวง มีประมาณ 8,000 กว่าคน ส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ 3 วัด คือ วัดบึง วัดดุสิตดาราม วัดลาย อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในแบบอย่างหัตถกรรมพื้น

บ้านเพื่อเป็นภษานะใช้สอยในครัวเรือน เช่น หม้อ ไห โถง เต่า ฯลฯ มาช้านานแล้วโดยไม่ได้พัฒนาวิธีการและรูปแบบ ซึ่งหลักฐานปรากฏที่ได้กล่าวถึงการปั้นหม้อทุ่งหลวง คือ จดหมายระยะทางไปพิษณุโลกของกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. 2444 นับเกือบร้อยปีมาแล้ว ปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยผลิตสินค้าหลากหลายประเภทขึ้นเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดภายนอก และมีสหกรณ์เป็นศูนย์จัดจำหน่ายให้ลูกค้าจากภายนอกเข้ามาซื้อสินค้าในท้องถิ่นได้สะดวกมากขึ้น⁷

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลทุ่งหลวง

ตำบลทุ่งหลวงตั้งอยู่ในเขตอำเภอศรีมมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนเก่าแก่ในอดีต เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นไปประพาสเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย เมืองสวรรคโลก เมืองอุตรดิตถ์และเมืองพิษณุโลกตามลำดับ ในเวลานั้นยังทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชและได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับเมืองพระร่วงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2450 มีข้อความตอนหนึ่งว่า ...ในระหว่างทางที่ไปจากเมืองสุโขทัย (เมืองเก่า) ไปเมืองธานี (เมืองใหม่) นั้น มีตำบลหนึ่งเรียกว่าทุ่งหลวง เข้าใจว่าทุ่งหลวงนี้เองจะเป็นทะเลหลวงของพระเจ้ารามคำแหง คงมุ่งความว่า เป็นที่กว้างมีน้ำขังเป็นถดู ๆ อย่างเช่นทุ่งเขาภูที่ราชบุรี หรือท้องพรหมมาศที่ลพบุรีฉะนั้น ทั้งทุ่งหลวงนี้และทุ่งอื่นทางทิศตะวันออกแห่งเมืองเก่าและตลอดจนไปถึงเมืองใหม่ ยังมีไร่นาบริบูรณ์ดีอยู่ สมกับคำที่พระเจ้ารามคำแหงได้กล่าวไว้ แต่นอกจากนี้ก็ไม่มื่ออะไรจะดูอีกเลยในทิศตะวันออกนี้ ที่จะเป็นชั้นอันเหลืออยู่ให้คนในกาลบัดยูนนี้ดูต่อไป แต่มีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ ตามข้อความที่จารึกไว้ต้องเข้าใจว่าที่แถบนี้มีน้ำบริบูรณ์ดีจนถึงมีทะเลหลวงได้ เดียวนี้น้ำกันดารเต็มที ถ้าในหน้าแล้งราษฎรที่อยู่ตามแถบทุ่งหลวง ต้องเดินลงไปตักน้ำถึงลำน้ำยมทางเกือบ 300 เส้น นึกดูก็น่าเสียดายที่คนชั้นเก่า ๆ ไม่ได้คิดเรื่องบำรุงน้ำเลย ถ้าได้จัดการทำทำนบและฝายเสียแล้ว เมืองสุโขทัยก็จะเป็นเมืองบริบูรณ์มั่งคั่ง ดีตั้งแต่ครั้งพระเจ้ารามคำแหงตลอดมาจนกาลบัดยูนนี้ได้...⁸

ชุมชนทุ่งหลวงเป็นชุมชนในอำเภอศรีมมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งชุมชนแห่งหนึ่ง ที่เก่าแก่มาช้านาน เดิมเรียกว่า บ้านวังยาง หรือบ้านหนองยาง มีหลักฐานเป็นชื่อวัดในบริเวณทุ่งหลวงได้แก่ วัดเนินทุ่งหลวง วัดโพธิ์ทอง วัดตาเณร วัดศาลาออกแตก วัดนางจตุติ โดย

⁷ สันต์ วงศ์มณี และเฉลิม พรกระแสน, “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสุโขทัย ศึกษากรณี : เครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวง” (สุโขทัย : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, 2538), หน้า 42, 51. (อัคราเนนา)

⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เที้ยวเมืองพระร่วง (กรุงเทพฯ : องค์การการค้าของคุรุสภา, 2526), หน้า 85.

เฉพาะที่วัดนางจตุนี้ ได้พบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (ปัจจุบันเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามแหง) วัดที่กล่าวมานี้ปัจจุบันถูกรื้อทำลายไม่หลงเหลือแล้ว นอกจากนี้หากพิจารณาตามสำเนียงการใช้ภาษาจะมีลักษณะเป็นพื้นบ้านโบราณ และเกี่ยวกับสถานที่ที่มีคำกล่าวถึงในจารึกสุโขทัยหลักที่ 9 ก. จารึกวัดศรีศักดิ์ ในบรรทัดที่ 29 และ 30 ใจความว่า ...นากับพระวิหาร 140 อยู่บ้านไผ่ล้อมแล บ้านหนองน้ำจันทน์ อยู่บ้านสุกพอมน้อย 200 บ้านวังคัด 20 บ้านป่าขาม 20 บ้านตาลโจะ 20 บ้านหนองบัวหลวง 40 นากับหอพระอยู่บ้านหนองยางน้อย 70... จากข้อความที่ปรากฏในจารึกหลักที่ 9 นี้ได้กล่าวถึงหมู่บ้านที่ปัจจุบันอยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ บ้านนาไผ่ล้อม บ้านตาลโจะน่าจะเป็นบ้านโดนด บ้านหนองยางน้อยที่ปรากฏในจารึกน่าจะเป็นบ้านทุ่งหลวงในปัจจุบัน หากแต่หนองบัวหลวงอาจเป็นบริเวณแหล่งที่เป็นแอ่งน้ำแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีสภาพเป็นหนองน้ำ ดังพระราชนิพนธ์หนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้⁹

ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักฐานในจารึกและเที่ยวเมืองพระร่วง ชุมชนทุ่งหลวง หรือบ้านทุ่งหลวง แต่เดิมอาจอยู่ในช่วงระยะทางจากสุโขทัยเมืองเก่า แล้วเคลื่อนย้ายหลักแหล่งไปอยู่ในเขตหนองยาง หรือวังยาง หรือในเขตทุ่งหลวงปัจจุบัน¹⁰

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่สามารถสืบค้นได้ราว 90 ปีเศษ โดยปรากฏในจดหมายระยะทางไปพิษณุโลกที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้บันทึกเมื่อครั้งเดินทางมาสำรวจมณฑลพิษณุโลก ได้แก่ พิษณุโลก อุดรดิษฐ์ สวรรคโลก (เมืองเก่า) สุโขทัย (เมืองเก่า) เมื่อปี พ.ศ. 2444 ทรงบันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า ...วันที่ 18 เวลาตื่นนอนเช้า พระยาสุโขทัยไทยเอาหม้อกรันมาให้ 3 ใบ เป็นหม้อที่ตั้งใจทำอย่างประณีตภาษาบ้านนอกเขาทำที่บ้านทุ่งหลวงอยู่ใต้เมืองสุโขทัยฝั่งตะวันตก หม้อใหญ่กระพุ้งเกือบ 2 ศอก เขาก็ทำมีชุม พระสีหสงครามให้มาตั้งแต่วังไม้ซกรก็มี... จากข้อความดังกล่าว นอกจากจะแสดงว่ามีการปั้นหม้อทุ่งหลวงมานานนับศตวรรษแล้ว ยังได้มีการจัดจำหน่ายไปยังต่างถิ่นได้แก่ที่วังไม้ซกร (อำเภอสวรรคโลก)¹¹

⁹ สันต์ วงศ์มณี และเฉลิม พรกระแสน, ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสุโขทัย ศึกษากรณี : เครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวง, หน้า 48-49.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

บทที่ 3

นางตี เองตระกูล ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาศิลปะการช่างศิลปะ และการช่างฝีมือ

นางตี เองตระกูล

ชีวประวัติ

นางตี เองตระกูล เกิดเมื่อวันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 1 ค่ำ ปีฉลู ตรงกับพุทธศักราช 2456 ที่บ้านวัดกลาง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสิริมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นบุตรคนที่ 4 ของ นายไถ เองตระกูล และนางเกิด สุวรรณปาน มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 8 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 5 คน นางตี เองตระกูล เสียชีวิตในระหว่างช่วงวิจัย เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2542 ด้วยโรคชรา สิริอายุ 86 ปี

คุณยายเล่าให้ผู้วิจัยฟังเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2532 ว่าบิดาของท่านเป็นจีนไหหลำ มาจากเมืองจีน ตอนเข้าเมืองไทยยังไ้วมเปี้ย ในตอนแรกมาอยู่แถวเก้าเลี้ยว ซึ่งอยู่บริเวณ บางขวาง กรุงเทพฯ สกุลเดิมแซ่เฮง เปลี่ยนเป็นเองตระกูลตั้งแต่สมัยยังไม่ให้คนต่างด้าวอยู่ เดี่ยวไถเป็นพ่อค้าชาวจีนต่อมาไปมีภรรยาคนไทยซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นตำบลทุ่งหลวง อำเภอสิริมาศ จังหวัดสุโขทัย ได้ตั้งถิ่นฐานที่นี่และทำการค้าขายผ้า ขายของชำประเภทต่าง ๆ เช่น หอม กระเทียม

กะปิ น้ำปลา ฯลฯ อยู่ในฐานะร่ำรวย ภายหลังยากจนลงเพราะไฟไหม้บ้านถึงกับหมดตัว จึงเปลี่ยนอาชีพมาเป็นช่างปั้นหม้อ ซึ่งเป็นอาชีพเดิมทางฝ่ายแม่เกิด เช่นเดียวกับชาวบ้านในท้องถิ่น

พระสีกรซีโค¹² ด้วยความรักในงานศิลปะตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กอายุ 7 ขวบ ได้ตามผู้ใหญ่ขึ้นเขาพระบาทซึ่งติดกับเขาหลวง ตามไป 3 ปี จนปีที่ 3 อายุได้ 9 ขวบ เขาจึงมือไปไหว้พระสีกรในถ้ำ คุณยายเล่าว่าเมื่อเห็นแล้วจึงจดจำไว้ กลับมาถึงบ้านจึงซื้อกระดาษมาเขียนเขียนรูปที่ติดตานั้นอยู่หลายวัน แล้วนำรูปที่เขียนนั้นไปติดข้างฝา ในตอนนั้นทั้งพระและผู้ใหญ่หลายคนมาเห็นก็จะทักถามทุกคนว่าใครเป็นคนเขียน อยู่ดี ๆ ตาของคุณยายก็มืดหมดจนมองไม่เห็นแม่จึงจ้างล้อ (เกวียน) นำคุณยายไปไหว้ครูช่าง ชื่ออาจารย์ช่วง¹³ ซึ่งกำลังทำนาอยู่โดยนำรูปเขียนไปให้อาจารย์ช่วงทำน้ำมันตรีนิษฐาน หลังจากนั้นคุณยายไม่เคยเขียนรูปอีกเลย ช่วงเป็นสวารับจ้างทาบข้าว ทาบน้ำ ทาบของที่ตลาดในเมืองตามแต่ใครจะจ้าง ได้เที่ยวละ 1.50 บาท โดยเดินระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตรจากหมู่บ้านมายังอำเภอเมือง คุณยายเล่าว่า ตั้งตั้งแต่คอนรูง ประมาณตี 2 สมัยนั้นการคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินตามทางเดินที่เป็นคันนา บุกน้ำลุยโคลน คุณยายก็จะรับจ้างทุกอย่างในตลาด บางจะทาบของถึงวันละ 100 กว่าเที่ยว แล้วจึงจะทาบของกลับหมู่บ้านถึงราวเพล (ก่อนเที่ยงเล็กน้อย) อายุ 21 ปี แต่งงานกับตำรวจชื่อ ทา เขียวอ่อน ยศสิบตรี (เกิดปีกุน อายุแก่กว่าคุณยาย 3 ปี) เงินเดือน 12 บาท คุณยายเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สมัยก่อนนั้นผู้ร้ายชุกชุมมาก มีผู้ร้ายทางบ้านพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้ปล้นจุดคร่าคุณตาถูกเรียกให้ไปจับ ไปยิงผู้ร้ายตาย หลังจากนั้นได้ลาออกจากตำรวจมาค้าขาย เพราะเงินเดือนน้อย หากินกันอยู่ 2 คน คุณตาเป็นคนขยันทำมาหากินมาก ต่อมาเมียรักของที่บ้านไปหมด ทั้งถ้วยชาม หม้อไห จานกระเบื้อง กระทะทองที่ขายอยู่ ทานหมื่นเจริญที่เป็นนายเก่า ครั้งเป็นตำรวจพาไปจับได้ของคินมา ทำให้เสียปล้นผู้นี้ตามมาฆ่าคุณตา พรอคพวกคุณตากลับไปยิงเสียคนนี่ตายอีกที หลังจากคุณตาเสียชีวิต คุณยายทำขนมขาย ข้าวของที่มีอยู่ขายหมดสิ้นเพื่อเลี้ยงพ่อ แม่ ฐานะจึงยากจนลำบากมาก การปั้นหม้อทำมาเรื่อย ๆ อยู่แล้ว เพราะคนในหมู่บ้านนี้จะปั้นหม้อแทบจะทุกครัวเรือน ช่วงหนึ่งไปขายของช่วงหนึ่งปั้นหม้อ ที่บ้านคุณยายตีไม่มีใครทำนา มีอาชีพขายของกับปั้นหม้อเป็นส่วนใหญ่ ในภายหลังจึงได้มายึดอาชีพปั้นหม้อเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ผลงานดีเด่น

แม้ว่าคุณยายตีจะไม่ได้รับการศึกษาศึกษาใด แต่ด้วยความฉลาดหลักแหลม และช่างสังเกตจดจำ จึงมาให้คุณยายพัฒนาฝีมือเพื่อสร้างสรรค์ศิลปะให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

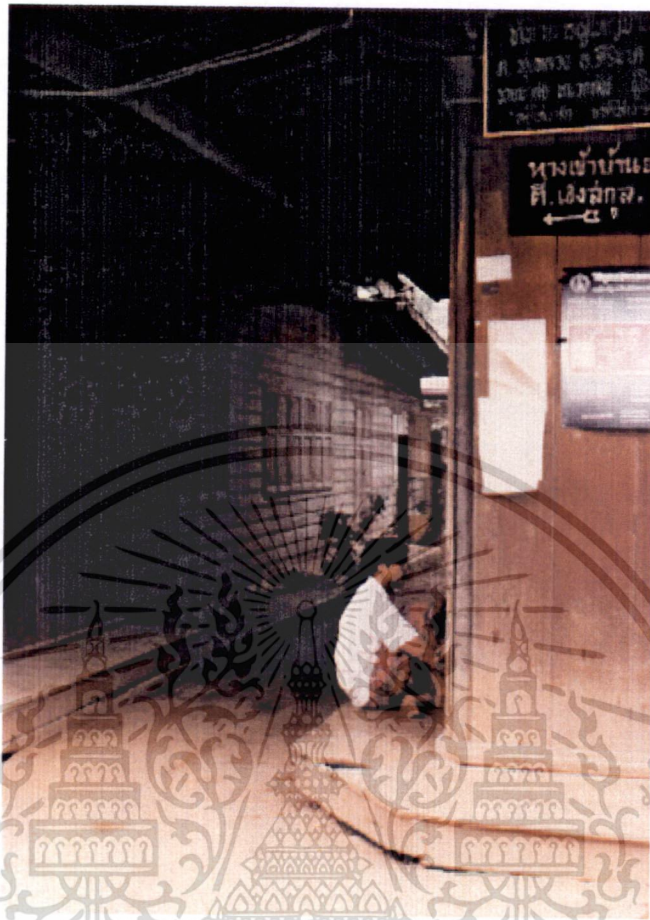
¹² พระสีกรซีโค หมายถึง รูปประติมากรรมพระนารายณ์ เป็นคำที่คุณยายตีเรียก

¹³ อาจารย์ช่วง ผู้นี้เคยบวชเรียนมาก่อน มีวิชาอาคม และฝีมือในการเขียนรูป

นั่นคือ การปั้นตัวสัตว์ต่าง ๆ เช่น ลิง ไก่ ช้าง ม้า สุนัข ฯลฯ โดยจะสังเกตต่อกับปฏิกิริยาต่าง ๆ ของสัตว์รอบ ๆ ตัว แล้วจะถ่ายทอดปฏิกิริยาของสัตว์เหล่านั้นออกมาเป็นงานปั้น จนดูเหมือนมีชีวิต ทำให้ผลงานแตกต่างออกไปจากช่างปั้นคนอื่น ๆ ซึ่งรวมไปถึง เทพนม นางฟ้า นางเงือก กินรี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลงานในแบบชาวบ้านที่มีคุณค่าสูงในเชิงศิลปะ ถ้าเราสังเกตให้ดีจะเห็นว่า ใบหน้าของนางฟ้า นางเงือก หรือกินรีก็ดี จะมีใบหน้าละม้ายช่างปั้น เป็นใบหน้าของสาวชนบท ที่งดงาม ใส่ชื่อ ปราศจากเส้นที่เหลี่ยมโต ๆ แม้แต่ภาชนะใส่ของที่มีฝาปิด เช่น หม้อน้ำก็ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมเจาะ น่าทิ้ง เป็นรูปทรงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ฝาภาชนะตกแต่งด้วยสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ยื่นระบายโดยรอบรับกับลวดลาย และการตกแต่งรูปแบบต่าง ๆ บางครั้ง คุณยายก็จะสร้างสรรค์ขึ้นจากการดูรูปในหนังสือนำมาประยุกต์คิดขึ้นใหม่ แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ลวดลายหรือรูปปั้นที่ประดับบนตัวหม้อ คุณยายจะสร้างสรรค์ขึ้นด้วยตัวเองเกือบทั้งหมด โดยวิธีการจดจำแล้วปั้นขึ้นใหม่ตามจินตนาการ ในปี พ.ศ. 2527 อาจารย์จักร ศิริพานิช จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ไปสำรวจหมู่บ้านปั้นหม้อและได้พบกับงานของคุณยายตี ในขณะที่ คุณยายไม่อยู่บ้าน เมื่ออาจารย์จักรเห็นงานของคุณยายแล้วตื่นเต้นมาก เพราะคุณค่าของงาน แสดงให้เห็นถึงพลังการสร้างสรรค์ที่ดูเหมือนมีชีวิต ดังนั้นจึงยกงานของคุณยายเข้ามากรุงเทพฯ และนำเข้ามาแสดงในงานแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผา ครั้งที่ 3 เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2527 อาจารย์ได้กลับไปหาคุณยายอีกหลายครั้ง และได้ขอให้คุณยายทำงานอย่างที่คุณยายอยากทำต่อไป นอกจากนี้ท่านยังได้มอบเงินเลี้ยงดูคุณยายด้วยเงินส่วนตัวทุกเดือน รวมทั้งต่อเติมบ้าน เปลี่ยนเสา ต่อหลังคาให้คุณยายใหม่ แต่หลังจากนั้นไม่นานนัก อาจารย์จักรได้เสียชีวิตด้วยโรคหัวใจ เมื่อไปบรรยายที่วิทยาลัยครูสวนดุสิต นับได้ว่าอาจารย์จักร ศิริพานิช เป็นคนแรกที่ทำให้ชื่อเสียงของคุณยายรู้จักเป็นวงกว้าง ทั้งนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ หลายคอลัมน์ หลายรายการ ต่างก็ทำข่าว คุณยายตีเผยแพร่จนมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับและรู้จักในหมู่นักศิลปะบ้านทั้งปวง หลังจากนั้นเป็นต้นมาคุณยายได้แสดงผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ โดยได้รับรางวัลชมเชย, ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทศิลปะและเกียรติบัตรในการแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2527, ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมการแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติ ครั้งที่ 4 ประเภทศิลปะหัตถกรรมโดยไม่มีเคลือบ, ได้รับรางวัลการประกวดผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ประเภทเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2532, รางวัลชนะเลิศ ประกวดผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ประเภทเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2533, ได้รับพระราชทานรางวัลจากพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทอย่างใกล้ชิด ถึง 4 ครั้ง ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติดีสูงที่สุดของชีวิต

ผู้วิจัยรู้จักคุณยายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 โดยนำนักศึกษาภาคนิเทศศิลป์ ภาคจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ออกศึกษาวิชาศิลปะพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งจังหวัดสุโขทัย ได้รับความรู้จากช่างพื้นบ้านแขนง

ต่าง ๆ มากมายมหาศาล นอกจากความรู้ในห้องเรียน เพราะท่านเหล่านี้ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ จากภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งเป็นบรรพบุรุษไทยให้กับนักศึกษาแต่ละรุ่น โดยไม่หวังวิชาชีพ ซึ่งจะมี ประโยชน์ต่อความเข้าใจในการมุ่งพัฒนาบุคลากร เมื่อเขาเหล่านั้นสำเร็จการศึกษาและก้าวเข้าสู่ การบริหารในด้านต่าง ๆ คุณยายดีเป็นช่างอีกท่านหนึ่งที่สละเวลาบรรยายผลงานของท่าน ให้กับนักศึกษาทุกรุ่นด้วยเมตตาทุกครั้งทีไปเยือน ผู้วิจัยได้เห็นการพัฒนาผลงานของคุณยาย ในแต่ละช่วงเป็นลำดับ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ช่วงราวอายุ 70 ปี คุณยายดีสั่งสม ประสบการณ์มาจนถึงจุดอิ่มตัว งานชุดกินรี นางเงือก โบหน้างานปั้นทุกชิ้นจะมีใบหน้าละม้าย คุณยายดีเมื่อตอนสาว ทุกชิ้นแสดงความรู้สึกรักของหญิงสาวที่ดูชื่อใสบริสุทธิ์ บางครั้งจะแสดง อารมณ์ของผู้ปั่นผ่านใบหน้า เช่น อารมณ์โกรธ ชุนมัว สดใส ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปิน เท่านั้นที่จะถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกผ่านผลงานสร้างสรรค์ได้จึงทำให้งานทุกชิ้นซึ่งดูคล้ายกัน จะไม่เหมือนกัน ความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านผลงานได้นี้เองที่ทำให้งาน หัตถกรรมพื้นบ้านธรรมดาขั้นสู่การเป็นงานศิลปะพื้นบ้านได้ในที่สุด คุณยายดีเป็นคนสังเกต สิ่งแวดล้อมและซึมซับผ่านประสบการณ์เข้าสู่การสร้างสรรค์ จะเห็นได้จากการปั้นสัตว์ต่าง ๆ สามารถสะท้อนพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นได้อย่างดีเยี่ยม เช่น สุนัข ไก่ ลิง ม้า โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง คุณยายจะตามไปนั่งเฝ้าดูกิริยาท่าทางต่าง ๆ เป็นวัน ๆ แล้วจึงจำมาปั้น ช่วงท้าย ๆ ของชีวิต ลักษณะการปั้นแทบจะไม่คำนึงถึงการขายเท่าใดนัก ลักษณะการทำงานของ คุณยาย แทบจะเรียกได้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตของคุณยาย เพราะเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมา ทำธุระ ส่วนตัวเล็กน้อย คุณยายดีก็จะจับดินขึ้นปั้น และจะปั้นไปตลอดวันเลยทีเดียว ผู้วิจัยสังเกตว่า การปั้นระยะหลังของคุณยาย ไม่ว่าจะปั้นรูปทรงอะไร คุณยายแทบจะไม่ดูด้วยซ้ำ เมื่อหยิบดิน ขึ้นมาขึ้นรูป จะขึ้นรูปได้รวดเร็วมาก ไม่นานก็เสร็จ ไม่แสดงลายละเอียดของลวดลายมากอย่าง เคย เพราะสายตามองไม่ค่อยเห็น แต่ผลงานจะแสดงอารมณ์มาก เช่นเดียวกับกรสร้างสรรค์ ของศิลปินเมื่อขึ้นถึงสู่ระดับหนึ่ง การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านฝีแปรงบนผ้าใบย่อมเต็มไปด้วยคุณค่า ประสบการณ์ ที่สั่งสมมานานจนสามารถแสดงแก่นแท้ของศิลปะนั้นอย่างชัดเจน คุณยายดีเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 สิริอายุ 86 ปี

ปากทางเข้าบ้านคุณยายตี๋ เฮงตระกูล

บริเวณรอบบ้าน

คุณยายตีเป็นช่างชาวบ้านที่ใช้ชีวิตสมถะเรียบง่ายสังเกตุดจากชีวิตความเป็นอยู่
ที่ค่อนข้างยากจน

ผลงานที่กำลังถูกนำมาเผา คุณยายจะจัดเรียงไว้คร่าว ๆ เพื่อจัดพื้นที่ในการจัดวางของใส่เตา

คุณยายตี ขณะเผาผลงาน

คุณยายตี๋ เฮงตระกูล เมื่อครั้งยังเป็นสาว

กำลังขึ้นดินรูปใบหน้าเทวดา

หม้อกินรี ผลงานสร้างสรรค์ที่มีความโดดเด่น

รับพระราชทานรางวัล จากพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

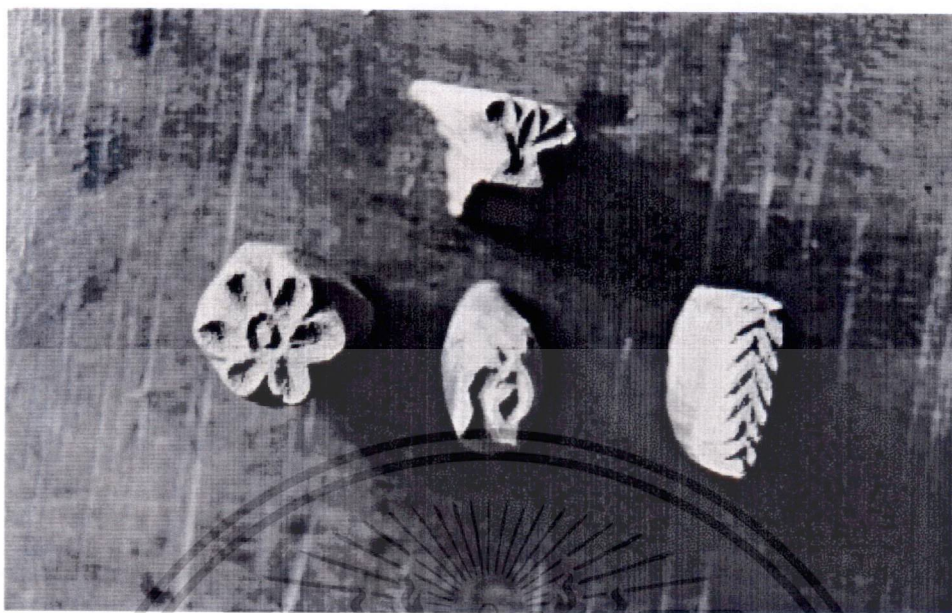
เกียรติคุณต่าง ๆ ที่ได้รับ

รางเหยียบดินไต้ถนบ้าน

เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำงาน

ลวดลาย

ลวดลายที่ออกแบบขึ้นเอง

ลวดลายบางส่วนของคุณยายตี

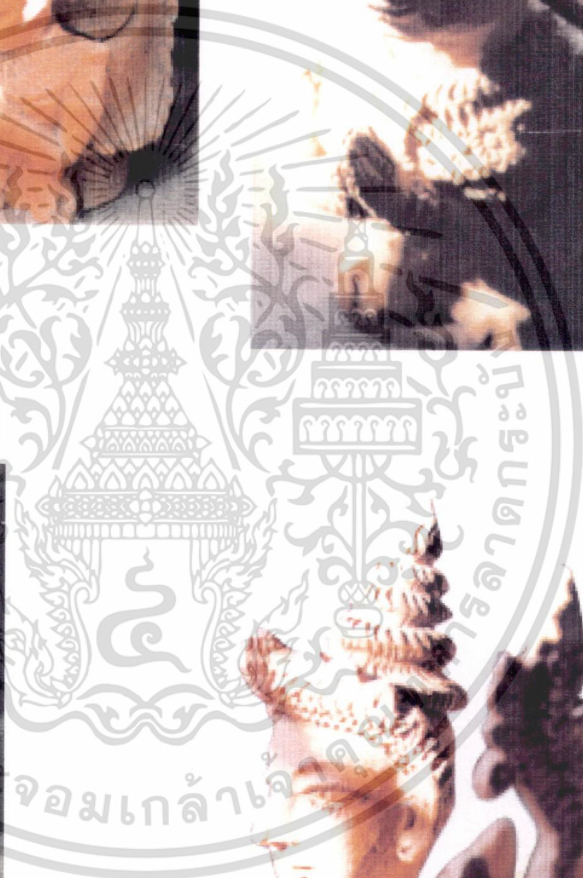
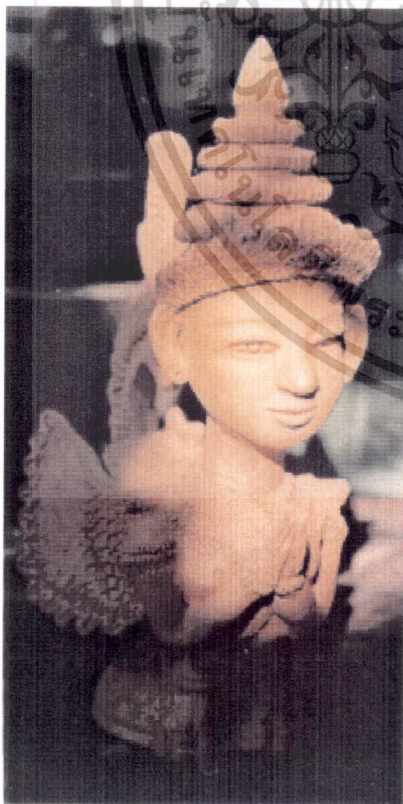
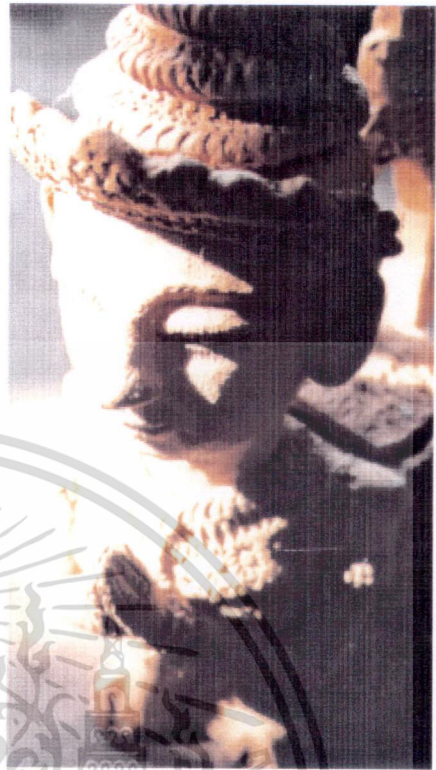
ผลงานบางส่วน

กนิรี

กิริยาที่ปั้นเสร็จแล้ว รอเวลาเผา

กัณฐีเมื่อเผาเสร็จแล้ว

ภาพผลงานกนิริที่สำเร็จแล้ว

รูปทรงกนิณี

พระเมธยา

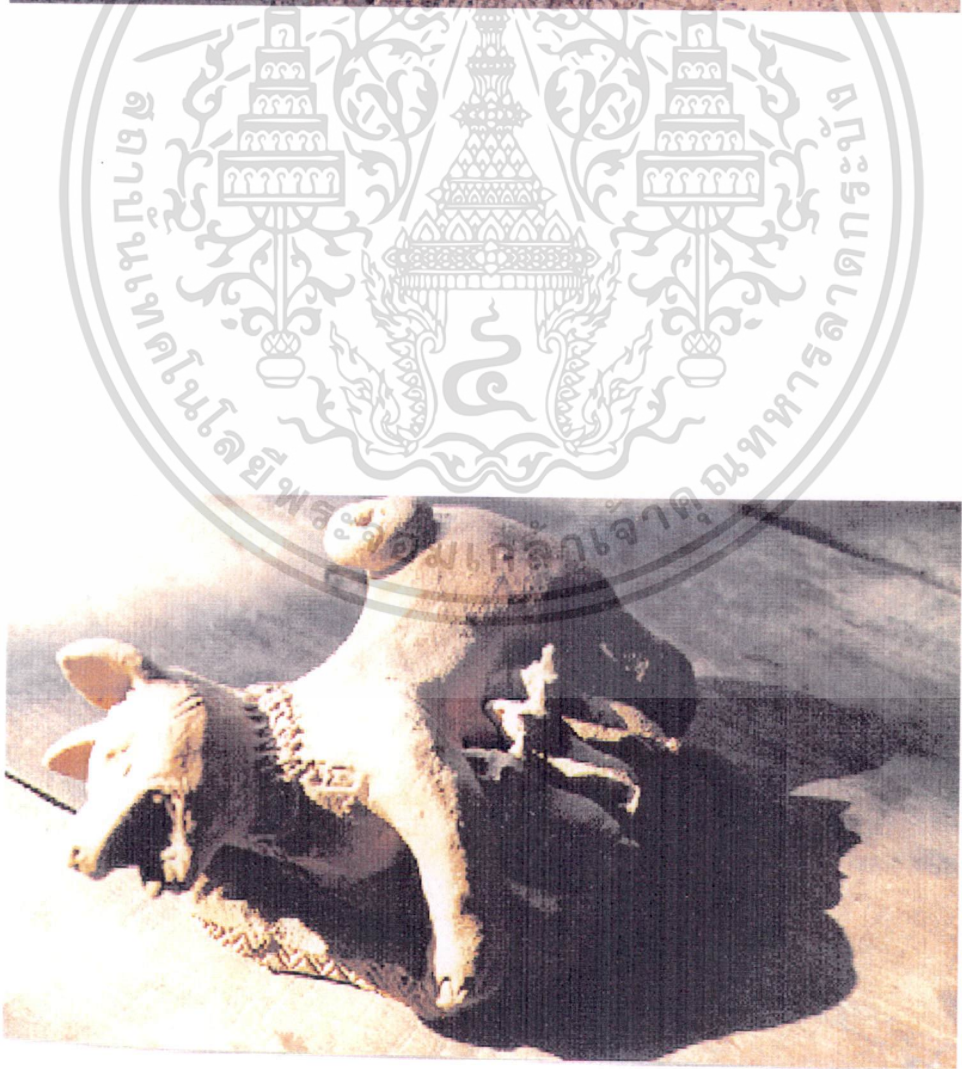
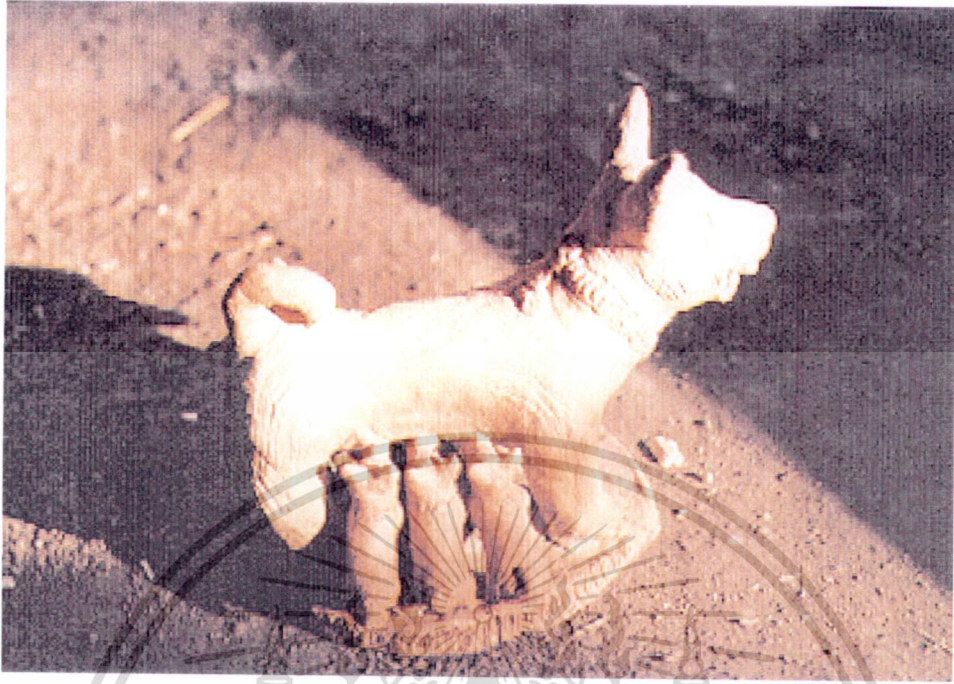

เทวดา

สุนัข ลิง ไก่

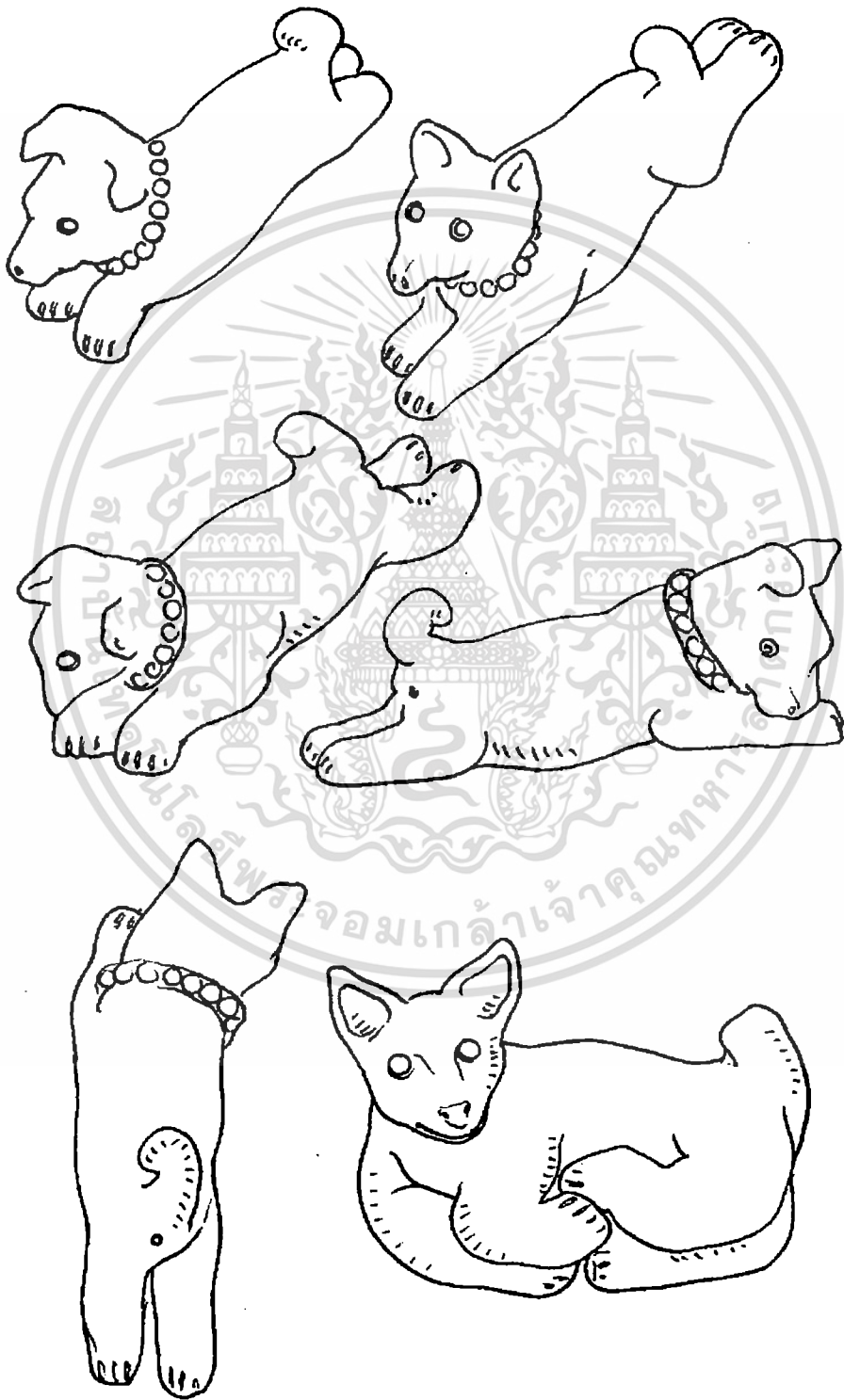

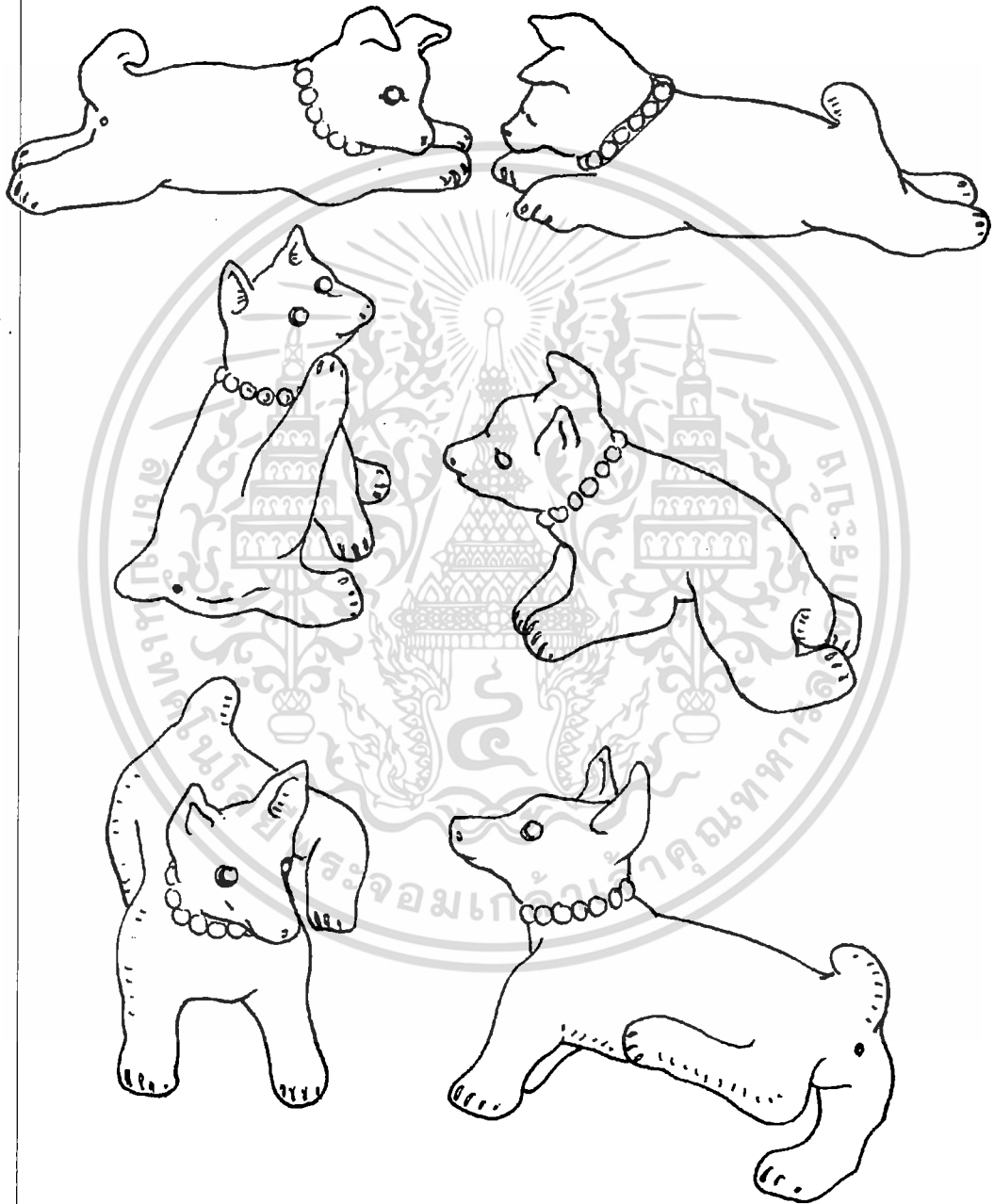

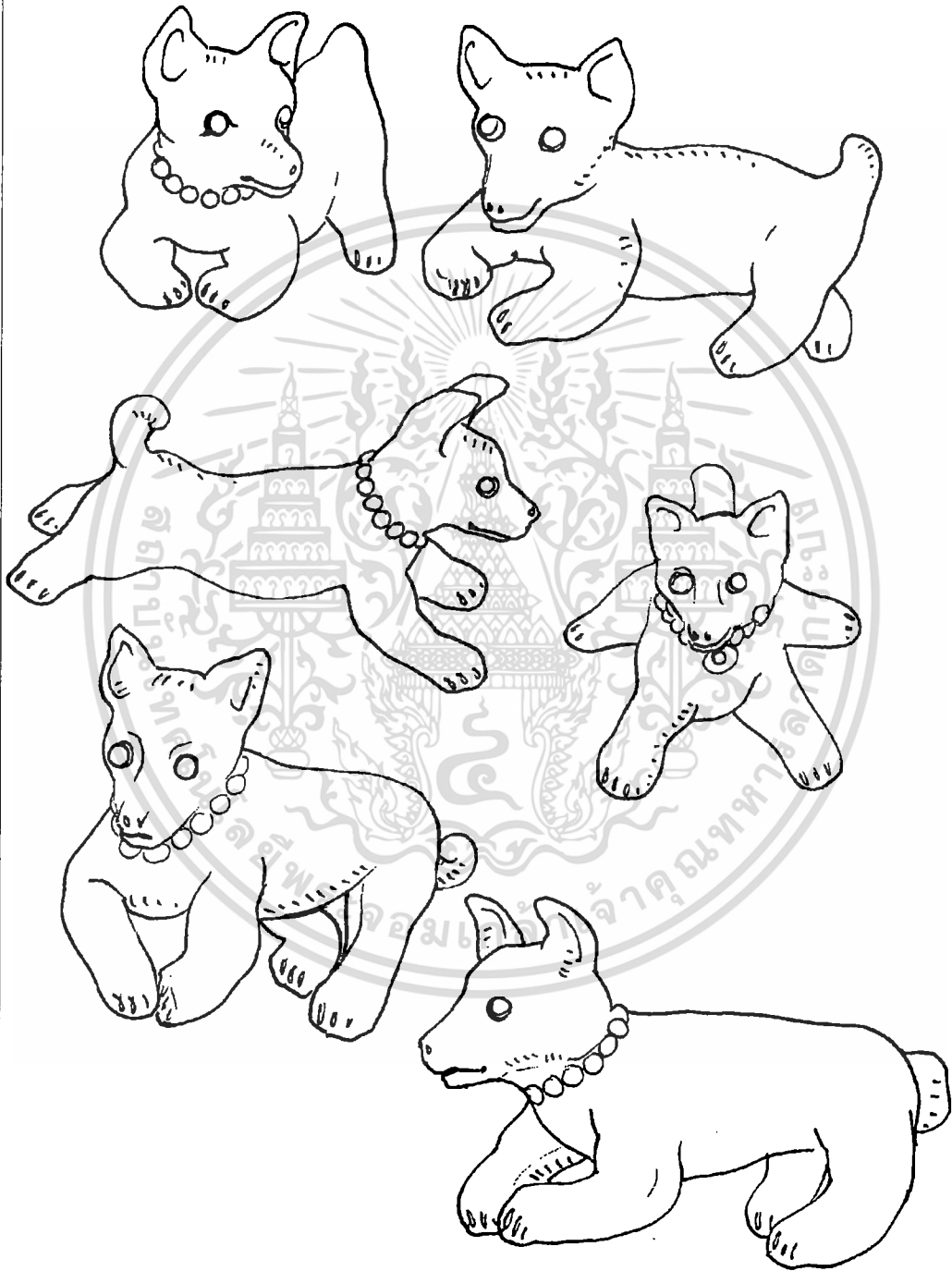

รูปทรงสุนัขในแบบต่าง ๆ

รูปทรงสิง

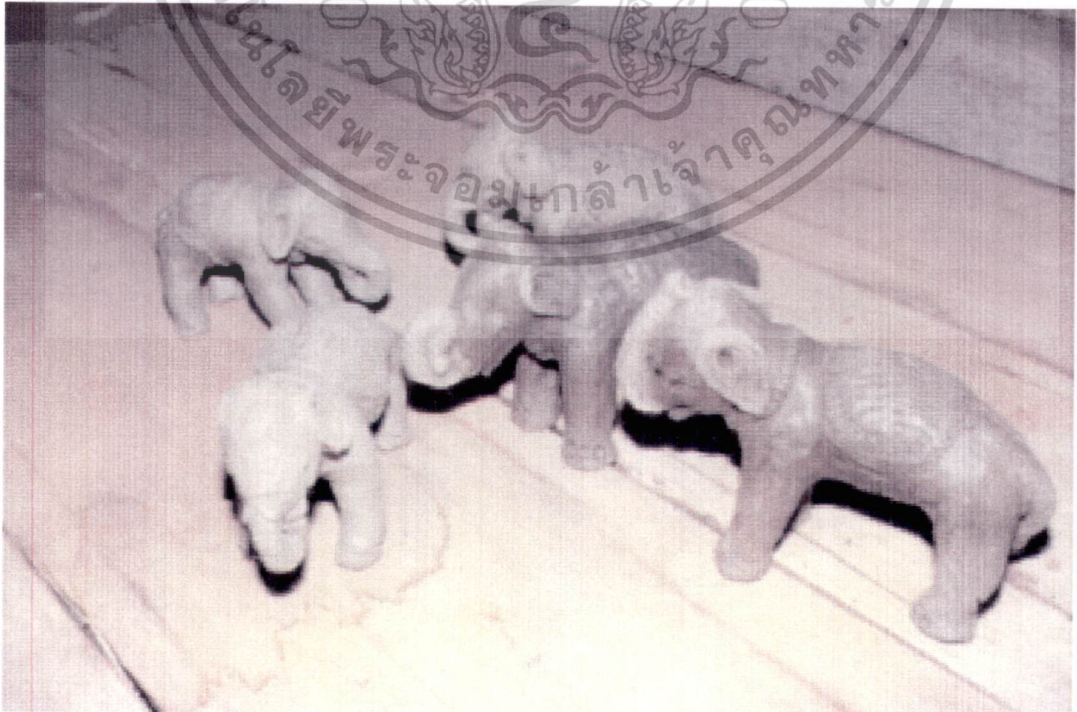
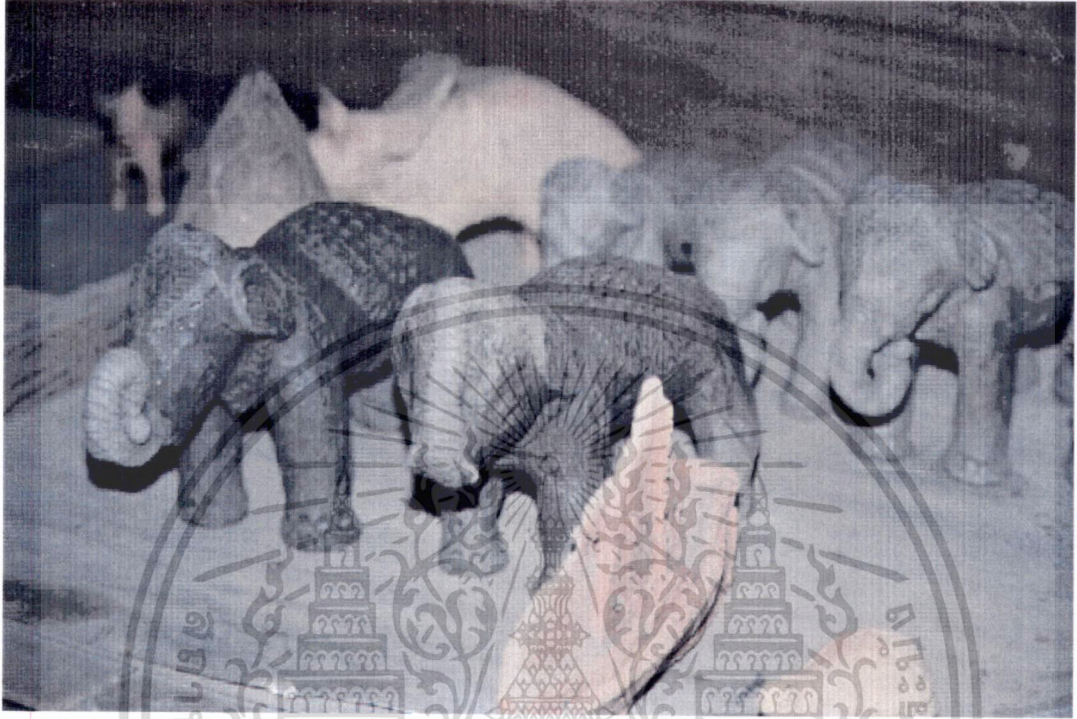

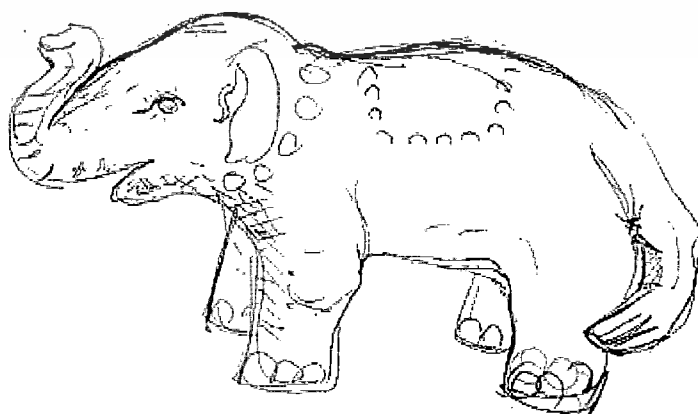
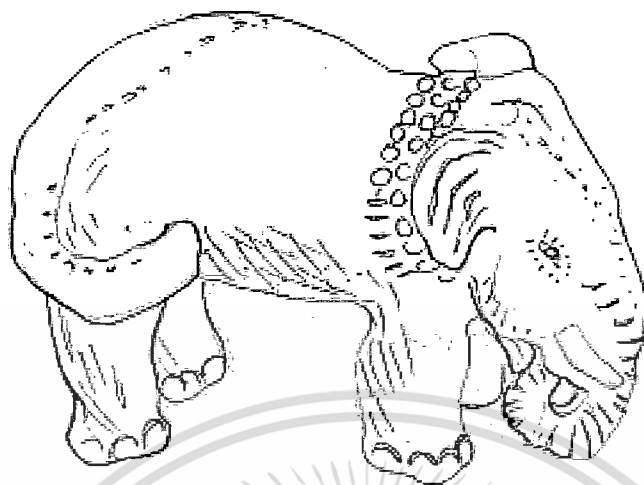
รูปทรงไก่

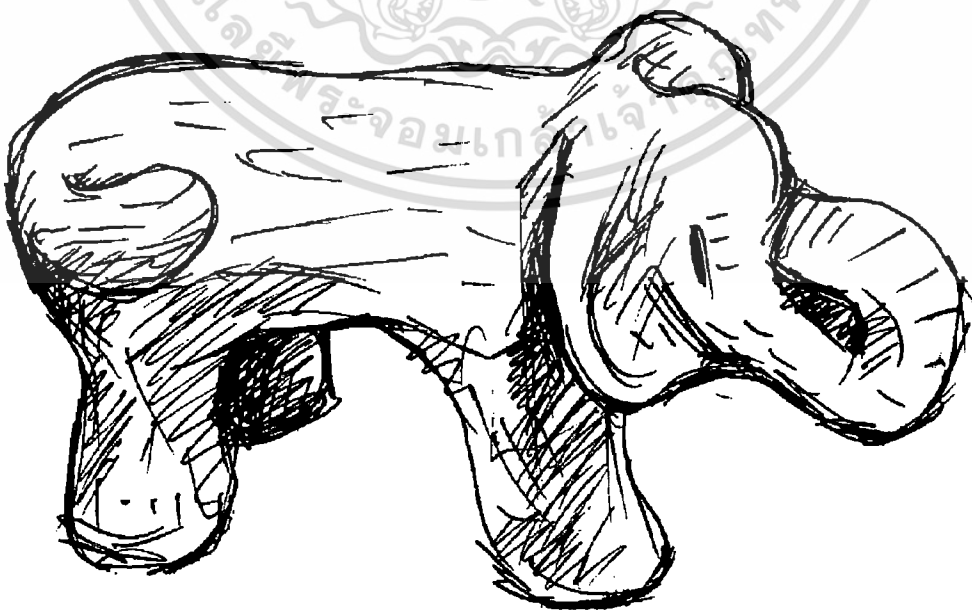
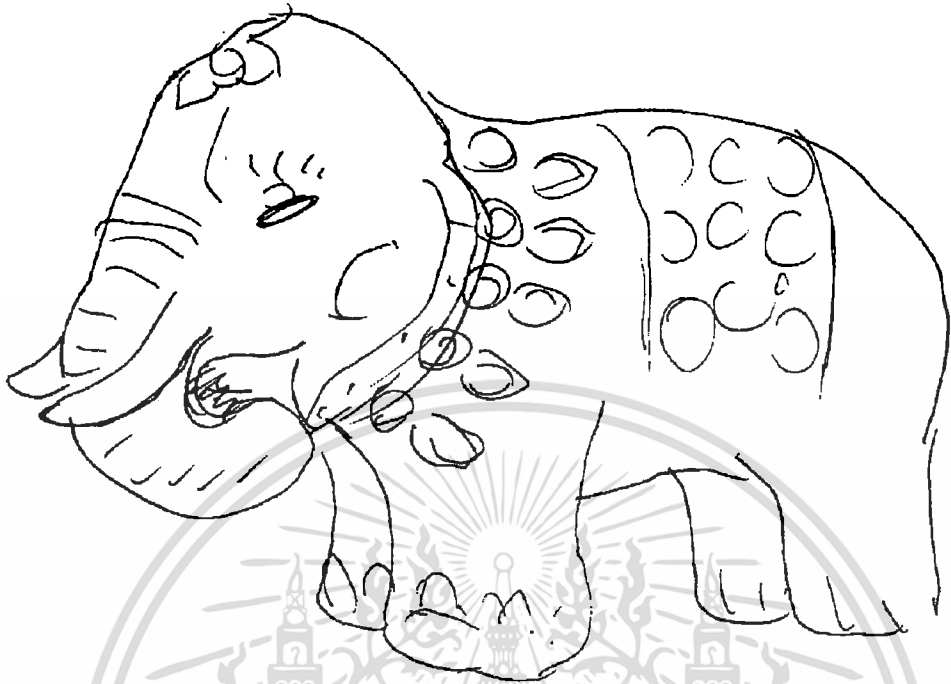

ไก่นอนรัง

ช้าง - ม้า

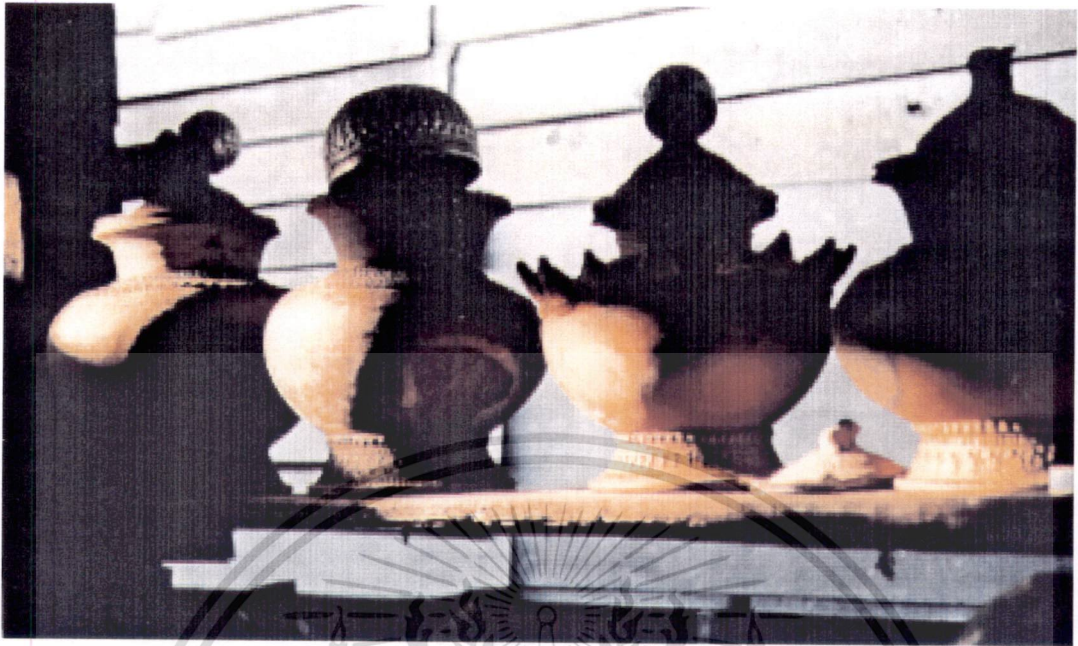
ปลา

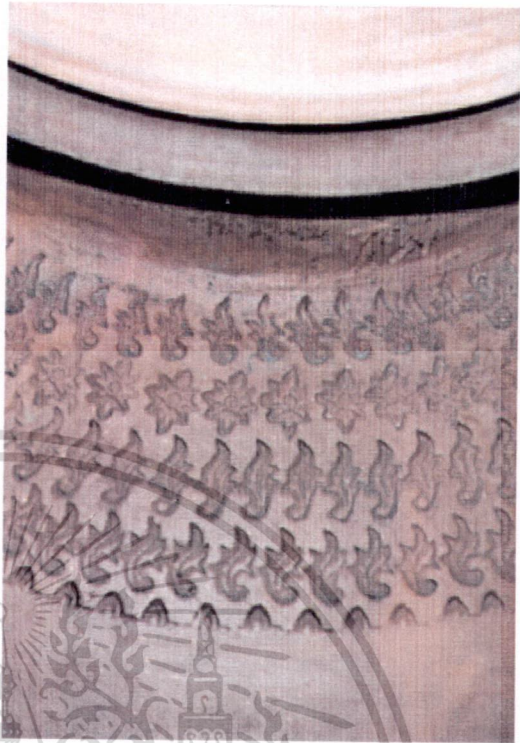
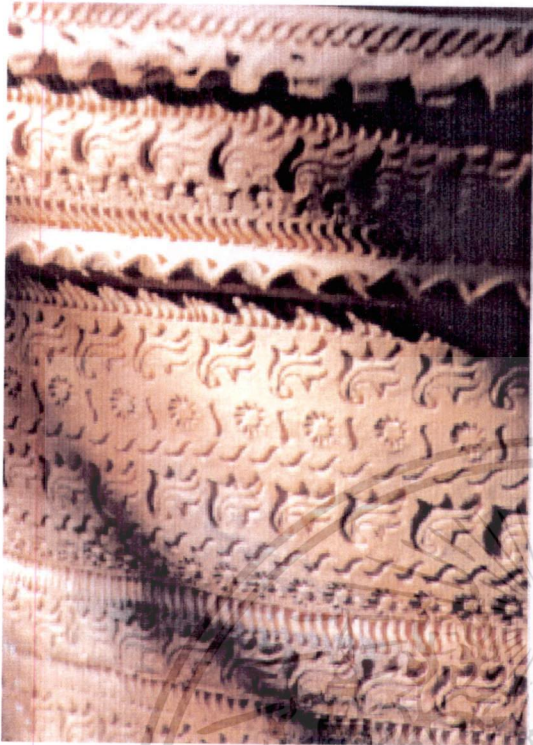

หม้อน้ำ

บทที่ 4

งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

หมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปั้นหม้อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในลักษณะเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้พัฒนารูปลักษณะการปั้นในแบบต่าง ๆ มากมาย ประชากรส่วนใหญ่นอกจากมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาแล้ว ยังคงทำนาเป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิต การผลิตเครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนใหญ่จะทำเป็นภาชนะประเภทต่าง ๆ เช่น หม้อน้ำ กระจ่าง ไท แจกกัน รวมทั้งของที่ระลึกรูปสัตว์ต่าง ๆ จังหวัดสุโขทัย ได้ชื่อว่ามีการทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะงานเครื่องปั้นดินเผาประเภทสังคโลก (Celadon) ซึ่งทำกันมากที่เมืองสวรรคโลก โดยในสมัยโบราณได้เชิญช่างผู้ชำนาญมาจากประเทศจีน เพื่อแนะนำกรรมวิธีผลิตที่ถูกต้องจนผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาไทยมีชื่อเสียงตั้งแต่ครั้งสุโขทัยจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เครื่องถ้วยสุโขทัยได้รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก แม้ในปัจจุบันชาวสุโขทัยยังคงมีอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาต่อเนื่อง มาแต่ครั้งโบราณ รวมทั้งงานเครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นบ้านแห่งบ้านทุ่งหลวงชุมชนเชื้อสายสุโขทัยแท้ซึ่งตั้งรกรากกันมาหลายชั่วอายุคน โดยประกอบอาชีพทำนา และปั้นหม้อดินเผาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเอง และนำไปแลกเปลี่ยนของต่าง ๆ เช่น ผลผลิตทางเกษตรกรรม อาทิ กล้วย อ้อย ส้ม มะกรูด มะนาว พริก หอม กระเทียม เกลือ กะปิ ฯลฯ สมัยก่อนนั้นชาวทุ่งหลวงจะหาหม้อ โอ่ง เดินด้วยเท้าเปล่าหรือบรรทุกใส่ล้อ (เกวียน) ไปแลกเปลี่ยนค้าขายตามต่างตำบล ต่างอำเภอ เช่นที่อำเภอเมือง อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอพรานกระต่าย ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ต้องการและสิ่งที่จำเป็น เช่น ยารักษาโรค เป็นต้น ปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านทุ่งหลวง ยังคงถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ และพัฒนารูปแบบจากเดิมที่มีเพียง 2 - 3 แบบ เช่น หม้อ โอ่ง เต่า ฯลฯ ให้มีรูปแบบหลากหลายชนิด ทั้งสำหรับใช้สอยและสำหรับตกแต่ง โดยดำเนินกิจการตั้งเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวขนาดเล็ก ขนาดกลางตามลำดับ เพื่อทำเป็นสินค้าจำหน่ายไปทั่วประเทศ ประกอบกับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านเป็นที่นิยมแพร่หลายนอกจากใช้เป็นผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันบางท้องที่แล้ว ผู้บริโภคบางกลุ่มจะนำไปจัดตกแต่งบ้าน สวน ร้านอาหาร หรือเป็นของสะสม เพราะงานพื้นบ้านเป็นงานที่ความงามและมีเสน่ห์น่ารัก เรียบง่าย ทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเป็นที่นิยมแพร่หลาย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้เข้ามาให้การสนับสนุน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ด้วยการแนะนำรูปแบบและวิวัฒนาการสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงวิธีการเผาโดยใช้เตาเผาสมัยใหม่แทนการเผาแบบพื้นบ้านซึ่งทำให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก และมีคุณภาพที่ดีขึ้น ต่อมาชาวบ้านได้รวมตัวกันตั้งสหกรณ์กลุ่ม

นำโดยนายขอม โพธิ์ดี และได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO / DANIDA) มูลนิธิพัฒนาการจัดการแห่งเอเชีย ประเทศญี่ปุ่น (FAMD) บริษัทกระเบื้องดินเผาลำปาง-ไทย จำกัด บริษัท พีทีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) จัดสร้างอาคารสหกรณ์ และถนนสายเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง ในปี พ.ศ. 2538 และเปิดทำการเปิดเมื่อปลายปี พ.ศ. 2541 ในครั้งแรกมีสมาชิก 62 ราย ชาวทุ่งหลวงส่วนใหญ่เป็นช่างปั้นหม้อเกือบทั้งหมู่บ้าน แต่กลุ่มชาวบ้านหมู่ 2 เป็นกลุ่มที่ปั้นมากที่สุด จากการสำรวจพบว่า เกือบ 200 หลังคาเรือน จะปั้นเกือบทุกรั้วเรือน และเนื่องด้วยการทำนาปัจจุบันนี้ทำได้รวดเร็วมาก จึงมีเวลาปั้นได้เต็มที่ จากงานปั้นที่เป็นอาชีพเสริมได้กลายมาเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นหมู่บ้านทุ่งหลวงแห่งนี้ จึงเป็นแหล่งผลิตและขายส่งทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีการกระจายรายได้ เกิดเป็นผลดีสืบเนื่องในทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ในชุมชน

การศึกษาหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง จะต้องศึกษาถึงองค์ประกอบหลายประการ ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกวัสดุ และวัตถุดิบสำหรับงานปั้น กรรมวิธีในการสร้างงาน การตกแต่ง รูปทรงและลวดลาย การเผา ตลอดจนจนถึงการจัดจำหน่าย ซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้ นอกเหนือจากประวัติและผลงานของนางดี เฮงตระกูล ศิลปินช่างปั้นพื้นบ้าน หมู่ 7 ตำบลทุ่งหลวงแล้ว จะได้กล่าวถึงผลงานหัตถกรรมโดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านหมู่ 2 หมู่ 4 และหมู่ 11 โดยเลือกกลุ่มจากลักษณะงานที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบ้านในแง่ของความสวยงาม ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญเฉพาะตนทำให้ผลงานมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เมื่อเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่ผลิตจากแหล่งอื่น ๆ ทั้งในภาคเหนือเอง ตลอดจนไปจนถึงภาคอีสาน ภาคกลางและภาคใต้ของประเทศ จนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2539 โดย นายมนู เสียวไพโรจน์ อธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในขณะนั้น

1. แหล่งวัตถุดิบ และวัตถุดิบ

แหล่งวัตถุดิบ คือ แหล่งดิน ทราย และฟืน ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในการทำภาชนะเครื่องปั้นดินเผา

วัตถุดิบ คือ ลักษณะ และคุณภาพของดิน ทราย และฟืน ดังจะได้อธิบายต่อไป

1.1 แหล่งวัตถุดิบ

แหล่งดิน ได้จากการขุดดินในหน้าแล้ง จากบ้านหนองอ้อ¹⁴ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านออกไปประมาณ 2 ก.ม. ทางทิศเหนือ เป็นพื้นที่สาธารณะ ใครจะไปขุดก็ได้ หรือใครจะขุดขายก็จะมีชาวบ้านรับซื้อเป็นคันรถ คิดค่าดินคิวละ 100 กว่าบาท หรือใช้รถอีแต่นชนเที่ยวละ 250 บาท แหล่งดินเดิมอยู่ที่หนองขลังใกล้หมู่บ้าน ชาวบ้านขุดดินใช้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันกรมชลประทานได้ขุดเป็นแหล่งน้ำแล้ว แหล่งดินเก่าอีกที่หนึ่งอยู่บริเวณหลังวัดลาย เป็นสระขนาดใหญ่ ซึ่งปัจจุบันทางวัดไม่ให้ชาวบ้านขุดใช้แล้ว ดังนั้นจึงมีแหล่งดินสำรองที่กรมทรัพยากรธรณี ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจไปครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณ 5 ปีมาแล้ว ซึ่งถ้าใกล้หมู่บ้านมากเกินไป ค่าขนส่งจะสูงเพราะราคาดินต่ำมาก ไม่เหมือนดินขาว ปั้น Porcelain ที่มีราคาสูง¹⁵

แหล่งทราย ทรายข้างชนจากแม่น้ำใกล้ ๆ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นทรายละเอียด ถ้าซื้อทรายดูตมาก็จะมีเนื้อละเอียดเช่นกัน เพราะถูกกรองมาแล้ว อีกที่หนึ่งได้มาจากดอยภูเต่า โดยจ้างรถอีแต่นชนในอัตราเที่ยวละ 200 บาท

แหล่งฟืน ฟืนที่ใช้เผาหม้อ ได้จากธรรมชาติ เช่น ไม้ไฟแห้ง ชาวเรียกไม้หลัว ได้จากหลายแห่ง ได้แก่ บริเวณเขาแถวบ้านลานเอื้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย บริเวณภูเขาในแถบจังหวัดกำแพงเพชร หมู่บ้านอีโล๊ะโคะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านติดต่อชายแดนระหว่างไทยกับพม่าในเขตจังหวัดตาก ถ้าเป็นฟืนจากไม้จริงจะซื้อไร่ละ 6 ล้อมาในอัตราเที่ยวละ 600 บาท ฟืนจากไม้ก้านตาล ซึ่งไปเก็บจากดงตาลหลังวัดลาย หรือจ้างเก็บก้านละ 1 บาท นอกจากนี้ยังมี ทางมะพร้าว ฟาง แกลบ ซึ่งได้จากหลังเก็บเกี่ยวและซังข้าวโพด

1.2 วัตถุดิบ

ดิน ดินที่ใช้ในการปั้นจัดอยู่ในประเภทดินเหนียวชนิด Plastic Clay อยู่ในชั้นลึกกว่าชนิด Ball Clay ที่ตกตะกอนอยู่บนผิวดินซึ่งเป็นดินเลน ดินเหนียวชนิด Plastic Clay นี้ อยู่ลึกลงไปประมาณ 1 เมตร หรือลึกกว่านั้น แล้วแต่ว่าจะตกตะกอนมาช้าเร็วเพียงใด ดินเหนียวชนิดนี้มักมีสีเทา เทาแก่ หรือสีดำคล้ำ ซึ่งถือว่าเป็นดินเหนียวที่สุด ดินที่บ้านหนองอ้อมีคุณภาพที่ดีเป็นพิเศษ เหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ชาวบ้านจะใช้ความชำนาญในการ

¹⁴ หนองอ้อมเป็นบริเวณที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขังในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งหนองน้ำจะแห้ง มีหนองน้ำใหญ่และเล็กอยู่ในบริเวณเดียวกัน เนื้อที่ทั้งหมด 500 ไร่ เรียกหนองอ้อมใหญ่ หรือหนองทอง และหนองอ้อมเล็ก (ชาวบ้านเรียก หนองอ้อมน้อย)

¹⁵ สัมภาษณ์ ขอม โพธิ์ดี, 5 เมษายน 2543

ทดสอบดินที่จะใช้ในการปั้น ด้วยการปั้นเป็นแท่งแล้วงอโค้งดู ถ้าโค้งแล้วดินหักแสดงว่าไม่เหนียวพอ การทรงตัวไม่ดี แต่ถ้าโค้งแล้วดินแยกตัวละเอียดยิบโดยไม่หักถือว่าใช้ได้ ดินที่ยังไม่ได้ใช้จะถูกนำมากองรวมกันในที่เก็บดิน เช่นใต้ถุนบ้านเพื่อให้แห้ง เมื่อจะใช้จึงนำไปทุบให้แตก แล้วนำไปแช่น้ำหมักไว้

ทราย โดยปกติจะใช้ทรายที่ไม่ปนดิน แหล่งทรายจะไม่จำกัดที่ จะซื้อทรายที่ไหนก็ได้ตามแต่สะดวก เมื่อซื้อมาแล้วจะเก็บรักษาไว้ใต้ถุนบ้าน โดยเก็บไว้ในกะบะทราย หรือเก็บไว้ในที่ที่เตรียมไว้เฉพาะ เมื่อจะใช้ผสมกับดินจะต้องร่อนกรวดหยาบออกเสียก่อนจึงนำไปใช้ได้

ทราย, ดิน ที่นำมาเก็บไว้ใช้สำหรับงานปั้น

พินที่ใช้ มีทั้งไม้ท้าว (ไม้ไฟแห้ง) ไม้จริง, ก้านตาล, ฟาง, แกลบ และซังข้าวโพด

2. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการสร้างงาน

ประกอบด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ง่าย ๆ มีลักษณะของความเป็นพื้นบ้าน กล่าวคือ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ประดิษฐ์ขึ้นใช้กันมาเนิ่นนานจนสมบูรณ์ลงตัวใช้มาจนถึงปัจจุบัน มีการคิดวัสดุสมัยใหม่ขึ้นมาทดแทนวัสดุเก่าโดยไม่เปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์มากนัก เช่น จากแกนแป้นหมุนที่ทำด้วยไม้ มาเป็นแกนที่ทำจากเหล็ก หรือมอเตอร์ไฟฟ้า จากไม้ลายคอกหม้อที่เคยสลักเสลาด้วยไม้สักเพราะเป็นไม้ที่ง่ายต่อการแกะและหาง่าย ซึ่งในปัจจุบันเป็นไม้อูร์รักซ์และหายากมาเป็นการแกะด้วยลูกกลิ้งที่ทำจากท่อ P.V.C ซึ่งได้ลวดลายที่คมชัด ทนทาน หาง่ายและราคาถูกเป็นต้น นับเป็นการประยุกต์ใช้ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม อุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย

2.1 แป้นหมุน

2.2 ไม้ตี

- ไม้ลายคอก

- ลูกกลิ้งลาย

2.3 ลูกหิน

2.4 ลูกสะบ้า

2.5 ทวง

ในส่วนของการม้วนวิธีหล่อแบบจะใช้เครื่องมือในการปั้นปูนปลาสเตอร์สำหรับทำพิมพ์

2.1 แป้นหมุน สำหรับขึ้นรูปภาชนะเรียกว่า แระ วิธีใช้แป้นหมุนนี้เป็นแบบโบราณของเดิมทำด้วยแผ่นไม้ตัดเป็นทรงกลมมีขนาดหนา 1.5 - 2 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 12 นิ้ว เจาะรูใส่แกนไม้สำหรับหมุน ส่วนแป้นหมุนปัจจุบันประยุกต์ขึ้นมาใหม่ โดยใช้แผ่นเหล็กที่มีขนาดหนาและใช้แกนเหล็กเช่นกัน เนื่องจากปัจจุบันไม้เป็นสิ่งที่หายากและมีราคาแพง

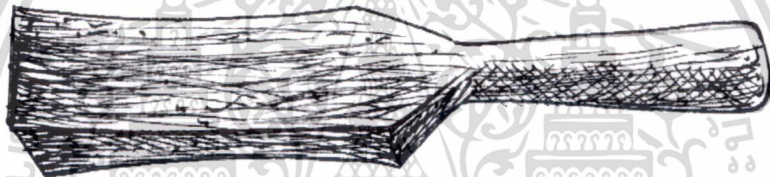
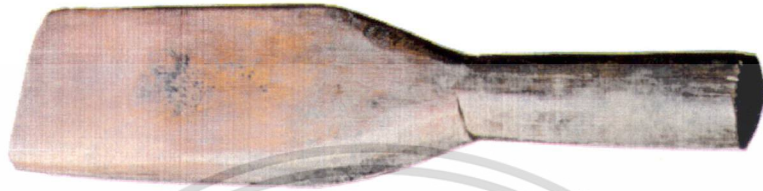
เป็นหมุนที่ใช้กันมาแต่เดิม

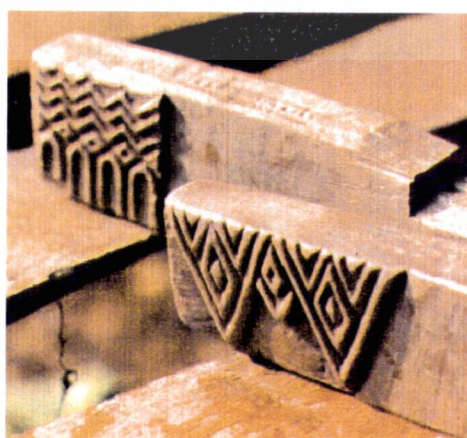
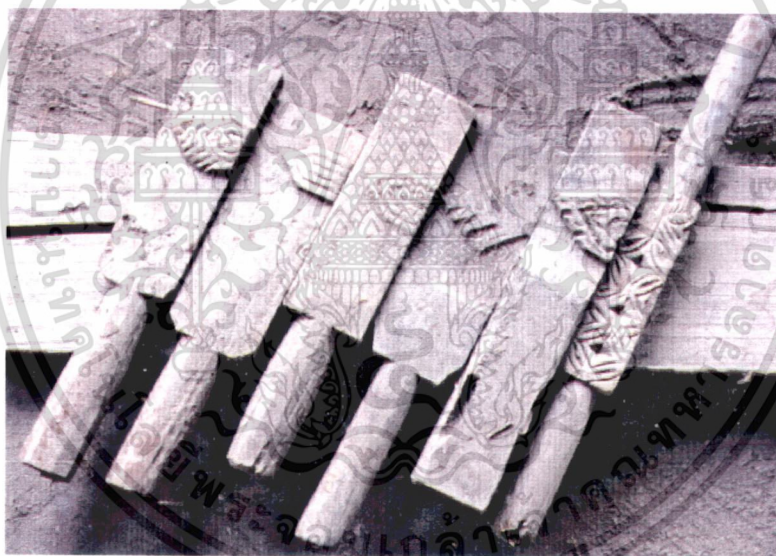
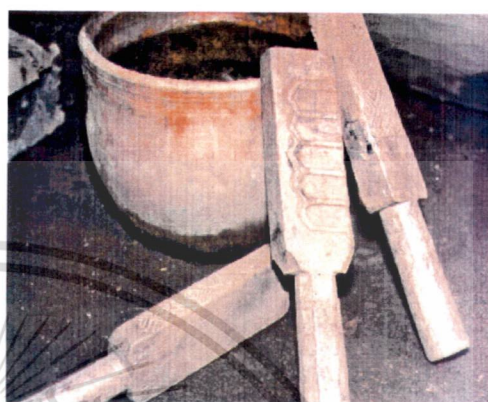
เป็นหมุนที่ประยุกต์ขึ้นมาใหม่

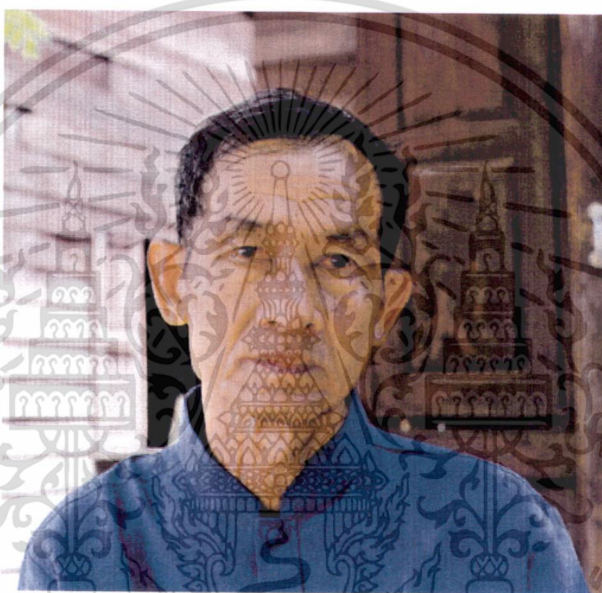
2.2 ไม้ตี ไม้ตีหม้อเป็นไม้เรียบ ๆ และจะเว้าตรงกลางเล็กน้อย เพื่อให้โค้งรับกับผิวหม้อเวลาตี

ไม้ลายคอ ใช้สำหรับกดหรือตี เพื่อให้เกิดลายที่คอหม้อดิน หรือ โอง ปัจจุบันไม่ค่อยได้ใช้กันเนื่องจากหันไปนิยมการกดลายจากไม้หรือท่อ P.V.C แกะสลักแทน

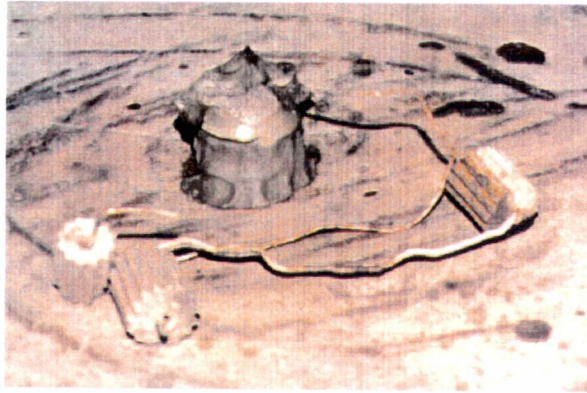
ไม้กดลาย ไม้กดลายของเดิมจะแกะสลักบนไม้สักที่เกลาขึ้นมาเป็นแท่ง แล้วสลักบนด้านหน้าของไม้ ลวดลายต่าง ๆ นำมาจากธรรมชาติแวดล้อมที่คุ้นชิน เช่น ลายดอกไม้ ลายใบไม้ ลายก้างปลา ฯลฯ ซึ่งเป็นลวดลายง่าย ๆ ต่อมาได้มีการประยุกต์ลวดลายมากขึ้น โดยนำมาจากลายไทย เช่น ลายประจำยาม ลายกนก เป็นต้น ลวดลายที่แกะสลักจากไม้สักปัจจุบันไม่มีคนทำแล้ว เพราะมีการคิดค้นการแกะสลักบนท่อพลาสติก P.V.C ซึ่งนอกจากจะได้ลายที่คมชัดแล้ว ราคาถูกหาง่าย และทนทานกว่า ในหมู่บ้านจะมีคนที่รับจ้างแกะลายนี้ อยู่ 2 คน ชื่อ ลุงพิง และลุงน้อย ซึ่งลุงพิงมีคนมาจ้างแกะมากกว่าเนื่องจากฝีมือดีกว่า

นายอัมพร แก้วทุ่ง (ลุงพิง) ช่างแกะลาย อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 234 ซอย 2 หมู่ 2 ตำบลบ้านทุ่งหลวง อำเภอดำรงวิทยารัษฏานุสรณ์ จังหวัดสุโขทัย

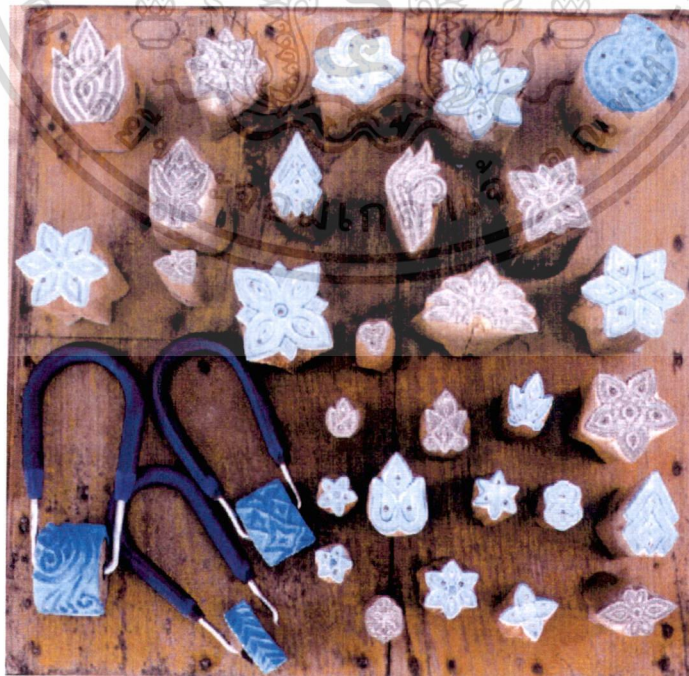
ไม้กดลายเดิมแกะด้วยไม้สัก

ลูกกลิ้งโบราณ

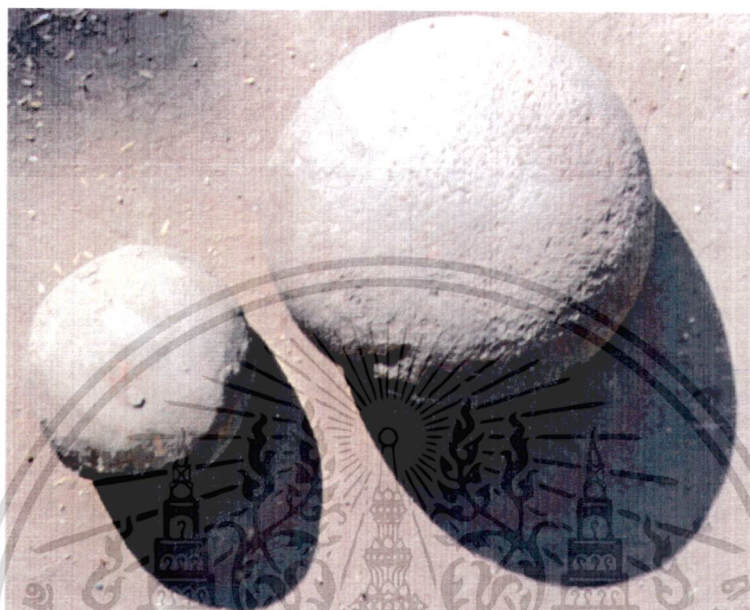

ลูกกลิ้งสมัยปัจจุบันทำมาจากท่อ P.V.C.

ไม้กดตายและลูกกลิ้งสมัยปัจจุบันทำมาจากท่อ P.V.C.

2.3 ลูกหิน ลูกหินทำมาจากดินผสมทราย ปั้นเป็นลูกกลมแบนแล้วเผา ใช้คู่กับไม้ตีหม้อ โดยถือคูดินด้านในหม้อขณะตี เพื่อสร้างรูปทรงภายนอกให้เกิดความสมดุลกัน

2.4 ลูกสะบ้า สะบ้าเป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง ฝักมีเมล็ดกลมแบน แข็ง สีน้ำตาลปนแดง สมัยโบราณใช้ขัดสมุดไทยและทำยาสมุนไพร ช่างปั้นหม้อใช้เมล็ดขัดแต่งผิวหม้อน้ำ โอ่งน้ำ หรือหลุมขนมครก เพื่อให้ผิวเรียบเนียน ก่อนที่จะนำไปตากหรือเผาต่อไป

2.5 ทวง ทำจากใบตองแห้ง นำมาขดเป็นวงกลมคล้ายรัง เพื่อที่จะวางรองหม้อ ขนาดใหญ่ที่ยังไม่ได้ต่อฐาน ปัจจุบันใช้วัสดุที่หาง่าย เช่น หมอนข้าง 2 ใบ มัดหัวท้ายเป็น รูปวงกลม สมัยโบราณจะใช้ใบตองแห้งและฟางข้าวมัด

ภาพแสดงอุปกรณ์ อาทิ ไม้ตีหม้อ ลูกหิน เมล็ดสะบ้า (ขนาดเล็กกว่าลูกหิน) แผ่น เส้นเหล็กสำหรับชูดและตัดดิน ไม้กดลาย

ภาพแสดงอุปกรณ์ ไม้คอดลาย ไม้ตีหม้อ ไม้ลาย ลูกหิน ลูกกลิ้ง ไม้กดลาย และ ไม้รวดดิน

3. กรรมวิธีในการสร้างงาน

กรรมวิธีในการทำเครื่องปั้นดินเผาหมู่บ้านทุ่งหลวง มีขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมดิน การขึ้นดินเพื่อปั้นรูป การตกแต่งและการเผา เสน่ห์ของงานปั้นพื้นบ้านแตกต่างจากเครื่องปั้นดินเผาประเภทอื่น ๆ เช่น เครื่องเคลือบดินเผา เพราะกรรมวิธีเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นผลผลิตในลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัวขนาดย่อม ผลที่ได้จากศึกษาวิจัย สังเกต และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ได้รายละเอียดเป็นขั้นตอนดังนี้

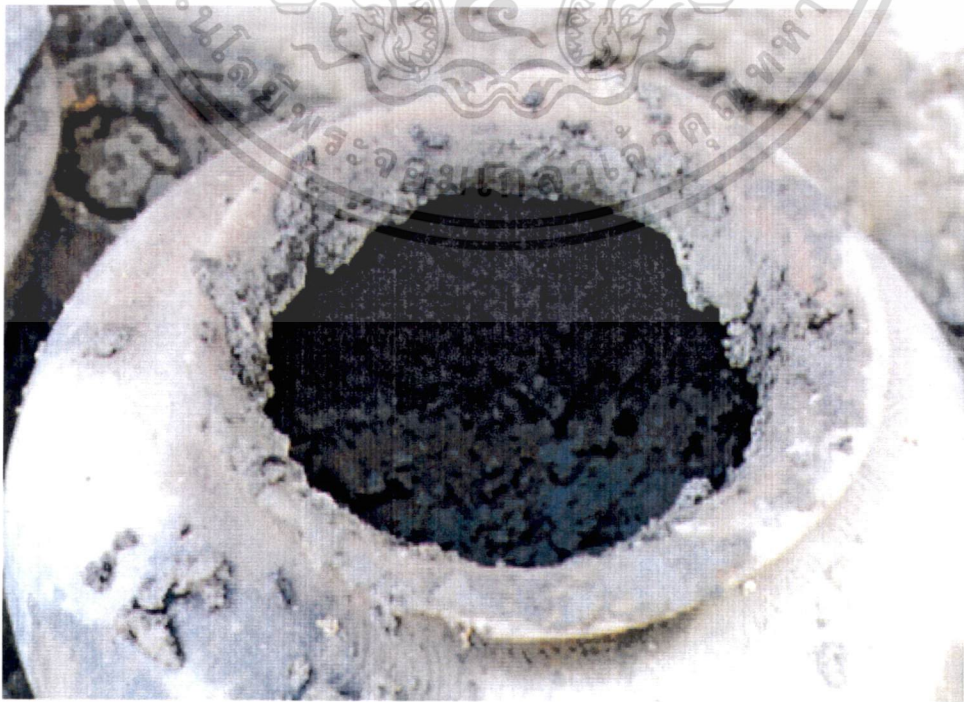
การเตรียมดิน ก่อนที่จะนำดินมาใช้ต้องทุบให้แตกละเอียด และนำดินไปแช่น้ำ 1-2 คืน ในขั้นตอนการแช่น้ำนี้จะไม่ผสมทราย หลังจากตกตะกอนจนได้ที่แล้ว นำดินขึ้นมาผสมทรายที่ร่อนแล้ว แล้วจึงนำมานวดเข้าด้วยกัน โดยใช้อัตราส่วนดินต่อทราย คือ ดิน 3 ส่วนต่อทราย 1 ส่วน หรือ ดิน 2 ส่วนต่อทราย 1 ส่วน การผสมดินกับทรายใช้วิธีนวดด้วยมือ หรือเหยียบบนรางไม้ หรือบนลานที่เตรียมไว้ อัตราส่วนที่กล่าวมานี้ จะมีผลต่อการปั้นและการเผาด้วย ถ้าผสมทรายมากเวลาปั้นจะเจ็บมือ ถ้าผสมทรายน้อยเวลาปั้นจะลื่น แต่เวลาเผาจะทำให้ดินแตกได้ง่าย และถ้าผสมทรายมากเกินไป แม้จะไม่แตกเวลาเผา แต่เมื่อนำไปใช้ใน้ำน้ำจะซึมออกได้ง่าย ดินที่ผสมแล้วจะใช้ได้ประมาณ 1-2 วัน และถ้าจะให้ดีควรผสมดินในตอนเย็นเพื่อใช้ในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อดินเหลือ ใช้ผ้าชุบน้ำคลุม หรือใช้พลาสติกคลุมปิดไว้

ทรายจะถูกร่อนให้ละเอียดอีกครั้ง ก่อนจะนำไปผสม

หลังจากนั้น จะนำดินที่หมักไว้มาผสมกับทรายในอัตราส่วนที่ต้องการ

แสดงวิธีการเหยียบนวดดินบนรางไม้

4. วิธีการสร้างงาน แบ่งออกเป็น 3 วิธี คือ

- 4.1 วิธีใช้แป้นหมุน
- 4.2 วิธีการตีหม้อ
- 4.3 วิธีการปั้นและหล่อแบบ

4.1 วิธีใช้แป้นหมุน

ขึ้นดินบนแป้นหมุน

กดดินให้เป็นหลุม เพื่อขึ้นรูปภาชนะ

ใช้ผ้าชุบน้ำแต่งขอบ เรียกว่า รีหม้อ

แต่งขอบด้วยลูกกลิ้งไม้

ใช้มือจับแต่งเนื้อดิน เพื่อให้ภาชนะเป็นขอบหยัก

เมื่อเตรียมดินเรียบร้อยแล้ว นำดินที่เตรียมขึ้นเป็นหมอน ใช้ดินเป็นก้อน โดยช่างปั้น จะกะขนาดของเครื่องปั้นที่จะปั้นด้วยความชำนาญ ใช้นิ้วกดกลางดินให้เกิดเป็นหลุม และ ต้องหมอนเป็นตลอดเวลาที่ปั้น การขึ้นดินให้เป็นรูปทรงนั้นจะขึ้นอยู่กับลักษณะของภาชนะ ที่จะปั้นด้วย โดยแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 2 ลักษณะ คือ

รูปทรงเล็ก จะขึ้นดินจากฐานมาสู่ปากภาชนะ วิธีการนี้สามารถทำได้เสร็จทั้งใบในเวลาเดียว

รูปทรงใหญ่ มักจะขึ้นดินจากปากภาชนะมาสู่ฐาน ยิ่งมีขนาดใหญ่มากก็ยิ่งขึ้นรูปนานมาก ไม่สามารถทำให้เสร็จได้ในครั้งเดียว เมื่อช่างปั้นขึ้นดินเป็นหลุมแล้ว จะค่อย ๆ สร้างรูปทรงโดยหมอนแทนปั้นไปตลอดเวลา และใช้ผ้าชุบน้ำ หรือ มือกด เรียกว่า **รีหม้อ** ให้เป็นรูปโค้งตามที่ต้องการ โดยเหลือฐานภาชนะให้โหว่ทิ้งไว้ เสร็จแล้วนำไปตากลมให้หมาด ประมาณ 1 วัน

4.2 วิธีการตีหม้อ

จากนั้นจึงถึงขั้นตอนการตีหม้อ โดยใช้ไม้ตีหม้อและลูกหิน ช่างจะถือลูกหินคอยกดดินจากด้านใน ในขณะที่ใช้ไม้ตีด้านนอก จนได้ทรวดทรงที่งดงามลงตัว เมื่อเสร็จแล้วใช้เปลือกหอย หรือผิวไม้ไผ่ขัดดินที่เกินออกมาให้เรียบร้อย จากนั้นจึงใช้ลูกสะบ้าขัดให้ผิวดินเรียบเสมอกัน ในขั้นตอนของการตีหม้อนี้ ที่สำคัญคือดินต้องไม่แห้ง ถ้าตากดินจนแห้งเวลาตีจะทำให้ดินแตก สำหรับดินที่ปั้นเสร็จแล้วยังไม่ได้ตี จะใช้ทวงซึ่งทำจากใบตองแห้ง หรือใช้หม้อข้างมัดเป็นวงกลม นำมารองเพื่อรักษารูปร่างของภาชนะไว้

ภาชนะขนาดใหญ่ เมื่อขึ้นรูปจากฐานแล้ว จะต้องตากให้หมาดก่อนที่จะนำมาตีต่อไป

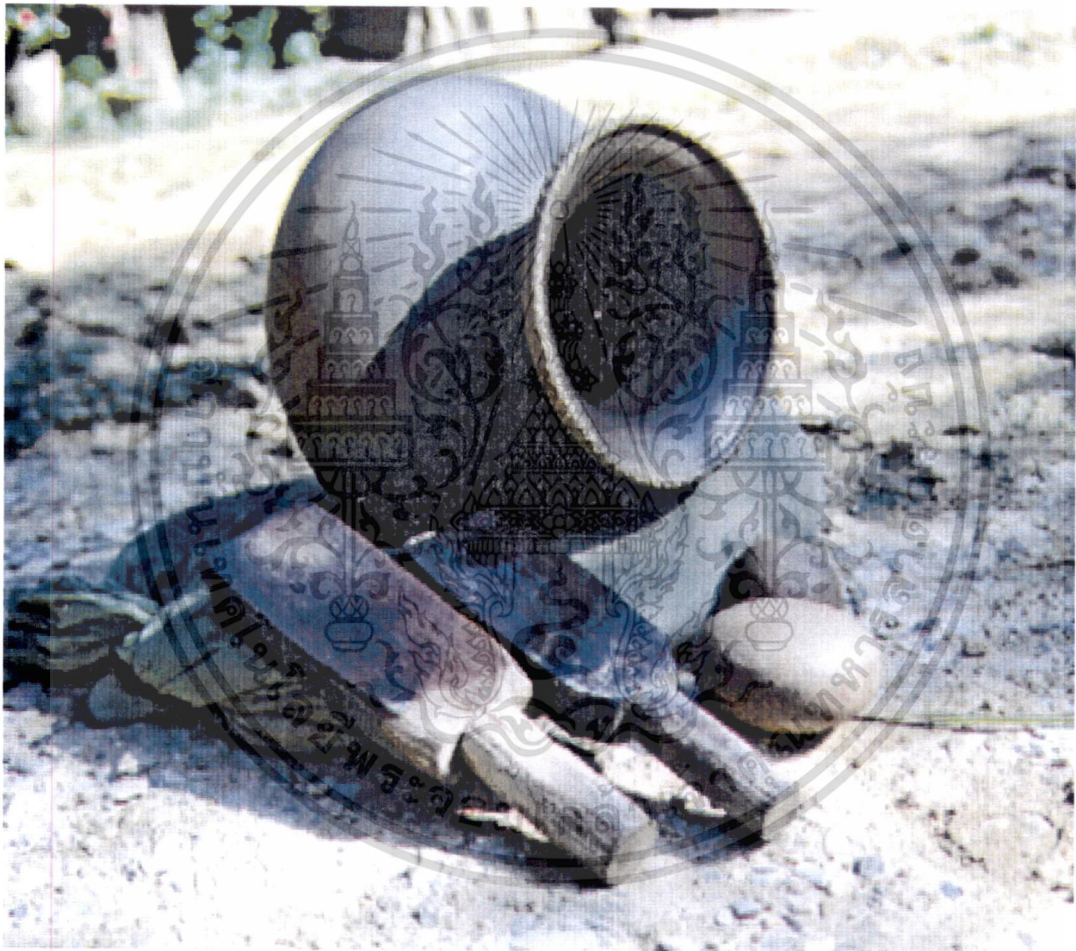
ช่างจะใช้ทวง ซึ่งปัจจุบันมักทำด้วยหมอนช่างสองใบมาผูกกันรองหม้อในขณะที่

ในขณะที่ตีผิวด้านนอก จะใช้ลูกหินรองด้านในเพื่อควบคุมรูปร่าง

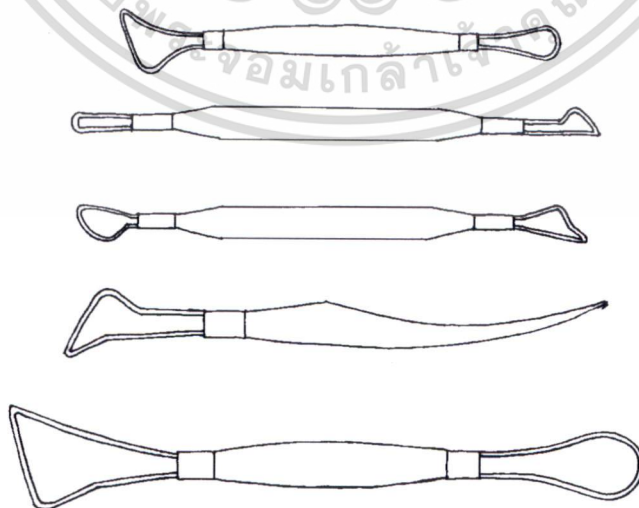
แสดงวิธีการตีหม้อทั้งด้านใน และด้านนอก

แสดงเครื่องมือในการตีหม้อ ประกอบด้วยไม้ตี ลูกหิน ทวงที่ทำจากผ้า

4.3 วิธีปั้นและหล่อแบบ

ในปัจจุบันหมู่บ้านทุ่งหลวงได้นำวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผาสมัยใหม่มาประยุกต์กับ
ทรวดทรง ลักษณะแบบพื้นบ้าน ด้วยการสร้างแม่พิมพ์และใช้วิธีการหล่อแบบ ดังนั้นสามารถ
ผลิต ผลิตภัณฑ์ได้เป็นจำนวนมาก ตามความต้องการของตลาด แต่วิธีการดังกล่าวนี้ มักจะใช้
กับผลิตภัณฑ์สำหรับตกแต่งเป็นส่วนใหญ่ เช่น กล้องทิชชู โคมไฟ จาน ชาม แก้วกาแฟ
แจกัน ฯลฯ แม้ว่าคุณภาพจะดีกว่างานพื้นบ้านแท้ ๆ เพราะเนื้อดินที่ผ่านกรรมวิธีการกรอง
หรือการเผาที่ใช้อุณหภูมิที่สูงกว่า แต่ก็ขาดเสน่ห์ของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เนื่องจากเป็นสินค้า
ที่ผลิตในลักษณะอุตสาหกรรมมากกว่า และยังเป็นสินค้ากลาง ๆ ไม่บ่งบอกเอกลักษณ์ในความ
เป็นท้องถิ่นแต่อย่างใด

แสดงเครื่องมือในการปั้นสำหรับหล่อพิมพ์

แม่พิมพ์ที่ทำจากปูนปลาสเตอร์

ภาพแสดงตัวอย่างวิธีการทำเตาขนมครก

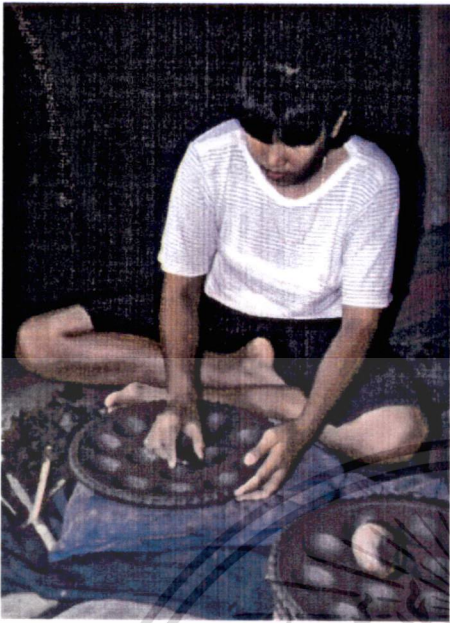
การทำเตาขนมครก ช่างปั้นจะใช้ดินที่นวดแล้ว ปั้นเป็นก้อนกลม ๆ กดดินบนแป้นหมูนึ่งซึ่งต้องจับหมูนั่งอยู่ตลอดเวลา ใช้มือกดบังคับให้ดินแผ่ออก เป็นลักษณะเข้าขนมครกในขณะที่แป้นยังหมูนั่งอยู่ หลังจากนั้นจึงใช้นิ้วหยิกดินดินที่ขอบกดให้บิดเป็นลาย เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำลูกหินมากดดินให้เป็นหลุม โดยกดดินหมูนั่งไปรอบ ๆ เข้า จนครบจำนวนหลุมบนถาดขนมครก ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 8, 12, 14 หลุม ตามขนาดเล็ก กลาง หรือใหญ่ รอดจนดินหมาดได้ที่ จึงนำผิวไม้รวกมาปาดให้เสมอกัน ทำสลับกันไปมาจนผิวเรียบเมื่อใกล้แห้ง ช่างปั้นจะนำลูกสะบ้ามาขัดให้เรียบร้อยจนผิวมัน ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย แล้วจึงนำไปตากให้แห้งก่อนเผาไฟ การทำฝาขนมครก ช่างจะใช้หัวแม่มือกดดินให้เป็นรูปฝา ในขณะที่แป้นกำลังหมูนึ่ง แล้วตั้งฝาขึ้น มาตากให้หมาดก่อนทำยอดฝ้ออีกครั้ง โดยแต่งขนาดของฝาขนมครกตามขนาดของหลุม ซึ่งช่างปั้นจะใช้ความชำนาญกะให้ได้เท่ากับขนาดของเข้าขนมครก

เตาขึ้นรูปด้วยแป้นหมูนึ่ง รอดตากให้หมาดก่อนที่จะเจาะรูเตา

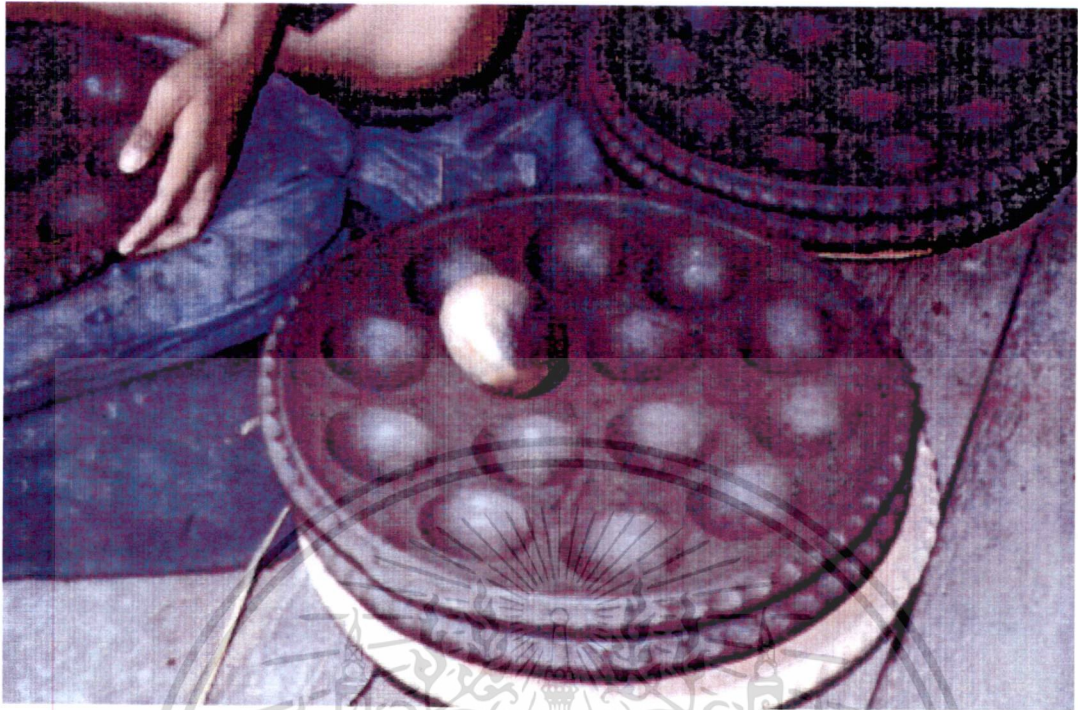
ใช้ผิวไม้ไผ่ขัดแต่งผิวหน้าเข้าขนมครกให้เรียบเสมอกัน

ลูกสะบ้าขัดผิวเข้าขนมครกให้เรียบ มันเงา

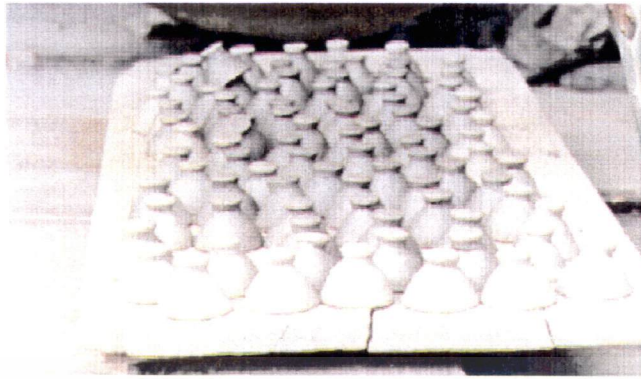
ลูกสะบ้า

เข้านมครกที่ทำเสร็จแล้ว

ฝาขนมครกที่ขึ้นรูปไว้ด้วยแป้งหมูน นำมาผึ่งลมให้หมาด ก่อนที่จะทำจุกฝาอีกครั้ง

ฝาขนมครกที่ทำเสร็จแล้ว ตากไว้เพื่อรอเผา

การเจาะตะกรับเตา

เตาที่ปั้นเสร็จแล้ว ลูกหินสำหรับทำหลุมขนมครก พร้อมด้วยเมล็ดสะบ้าสำหรับขัดผิว

ผลิตภัณฑ์ที่สำเร็จแล้วจะนำมาตากให้แห้งก่อนเผา

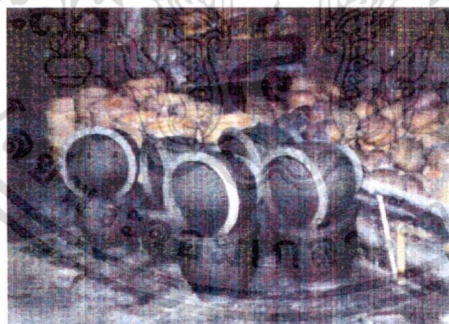
ผลิตภัณฑ์ที่เสร็จแล้วพร้อมจะนำไปจำหน่าย

5. การตาก และการตากแต่งลวดลายบนเครื่องปั้น

การตาก ในขั้นตอนของการตากนั้น จะมีวิธีการที่แตกต่างกัน คือ หลังจากปั้นขึ้นรูปแล้ว จะตากลมให้หมาด ก่อนที่จะนำมาตี จากนั้นจึงตากแต่งลวดลาย แล้วตากอีกครั้งจึงนำไปเผา กับปั้นด้วยแป้นหมุนเสร็จเลยครั้งเดียว ตกแต่งลวดลาย นำมาตากแล้วจึงนำไปเผา เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วต้องตากลมจนแห้งสนิท เรียกว่า **แห้งชดโย** คือ ต้องแห้งเสมอกันทั้งใบ จากนั้นจึงนำไปตากแดดนาน 1 วัน คือ จากเช้าถึงบ่าย จึงนำไปเผาได้เลย ที่กล่าวมาเป็นวิธีการสำหรับเตาเผาแบบพื้นบ้าน แต่ถ้าเป็นเตาเผา แบบทางระบายความร้อนขึ้น ช่างปั้นจะสร้างลวดลายลงบนภาชนะในขณะที่ดินยังเปียก และเมื่อสิ่งลมพอหมาด สามารถนำผลิตภัณฑ์นั้นเข้าเตาเผาได้เลย เนื่องจากอุณหภูมิภายในเตาสมาเสมอกัน

ขั้นตอนที่ 1 เมื่อขึ้นปากภาชนะด้วยแป้นหมุนแล้ว จะนำมาสิ่งลมก่อนที่จะไปตี

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อเสร็จแล้ว จะตากลมให้แห้งก่อนที่จะนำไปตากแดด

ขั้นตอนที่ 3 นำไปตากแดด 1 วัน ให้แห้งสนิทอีกครั้ง

ตากลมให้แห้งสนิท เรียกว่า แห้งชั้ดใຍ ก่อนที่จะนำไปตากแดด

เมื่อดากลมเสร็จแล้ว จะนำมาตากแดดอีก 1 วัน

ตากแดดให้แห้งสนิทก่อนนำไปเผา

การตกแต่งลวดลายบนเครื่องปั้น

การสร้างลวดลายบนพื้นผิวเครื่องปั้นในปัจจุบัน ทำได้หลายวิธี เช่น การขีด การพิมพ์ลายด้วยไม้กดลาย หรือลูกกลิ้งพิมพ์ลาย การฉลุลาย และการปั้นลาย

การขีดขีด เป็นวิธีการง่าย โดยการใช้ปลายแหลมของไม้ ของมีคม หรือสร้างปลายไม้แหลมคล้ายซี่หวี มีส่วนที่จับได้สะดวก ขีดขีดผิวดินในขณะที่ใช้เป็นหมุน หรือขีดผิวเป็นลวดลายอิสระ

การพิมพ์ลายด้วยไม้กดลาย หรือลูกกลิ้งพิมพ์ลาย สมัยก่อนช่างปั้นแต่ละบ้านจะแกะสลักไม้กดลายเอง โดยส่วนใหญ่หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ทำ ซึ่งแต่เดิมพื้นฐานของชาวบ้านผู้ชายมักเป็นผู้ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนเอง เช่น จักสาน มีด จอบ ฯลฯ หรือในบางบ้านจะใช้วิธีบอกกล่าว หรือจ้างวานคนที่ฝีมือในการแกะไม้ ในปัจจุบันนี้โดยมากจะซื้อหาเอาตามสะดวก โดยมีช่างแกะไม้กดลายเป็นอาชีพที่เด่นชัด 2 ราย ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม้กดลายสมัยปัจจุบันทำด้วยท่อ P.V.C ซึ่งมีความทนทานมากกว่า หาได้ง่ายและราคาไม่แพง ส่วนไม้กดลาย ไม้ตีคอกหม้อ ที่แกะสลักจากไม้สักจากของที่มีอยู่ยังคงถูกใช้สอย และบางบ้านก็จะเก็บสะสมเป็นของเก่า การสร้างลวดลายนั้นก็แล้วแต่จะคิดประดิษฐ์ขึ้น เช่น เป็นลายก้างปลา ลายใบไม้ ลายดอกไม้ ลายเส้น ลายสามเหลี่ยม ฯลฯ ซึ่งแต่ละบ้านก็จะมีลวดลายคล้ายคลึงกัน ส่วนลายที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็มักจะประยุกต์จากลายนก ลายประจำยาม โดยนำมาประดิษฐ์ให้ดูง่ายขึ้นตามรสนิยมพื้นบ้าน เช่นเดียวกับลูกกลิ้งพิมพ์ลาย ซึ่งเห็นการพัฒนาได้ชัดเจนจากเดิมที่เป็นไม้ มาเป็นลูกกลิ้งที่ทำจากท่อ P.V.C โดยผู้ประดิษฐ์คิดค้นวิธีนี้ คือ นายขอม โพธิ์ดี ซึ่งนอกจากจะมีฝีมือเชิงช่างสูงแล้ว ยังมีความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์คิดค้นอีกด้วย จนทำให้เกิดความนิยมแพร่หลายทั่วไป

การฉลุลาย วิธีการตกแต่งในลักษณะนี้ คิดค้นขึ้นมาภายหลัง เป็นวิธีการตกแต่งสำหรับประโยชน์ใช้สอยเฉพาะ เช่น การฉลุลายโคมไฟ กล่องทิชชู ถาดใส่ผลไม้ หรือกระถางฉลุลาย เป็นต้น

การปั้นแปะ เป็นวิธีการนำดินมาปั้นต่อเติมภายหลัง เช่น หม้อพญานาค ช่างปั้นจะปั้นตัวพญานาคมาติดในขณะที่ดินยังหมาด โดยใช้น้ำดินเหลว (Slip) เป็นตัวประสาน แล้วจึงตกแต่งลวดลายต่าง ๆ เป็นการประกอบลายปั้นแปะนี้ มีทั้งลายใบไม้ ดอกไม้ ขดเป็นลายเส้น เช่น ลายสายสร้อย ลายเฟือง เป็นต้น

ลวดลายจากการกดด้วยไม้กดลาย

ลวดลายจากการกดด้วยลูกกลิ้งลาย ออกแบบโดยนายชอม โพธิ์ดี

นำมาตกแต่งลวดลายในขณะที่ยังหมาด

เมื่อผึ้งลมจนแห้งก่อนตากแดด ต้องขัดอีกครั้งด้วยลูกสะบ้า

หลังจากฝังลงให้หมดแล้ว จะนำมาตกแต่งลวดลาย ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย

ภาชนะที่ฉลุลวดลาย เช่น โคมไฟ ก็จะถูกแต่งในขั้นตอนนี้เช่นกัน

การตกแต่งลวดลายบนฝ่าหม้อจะถูกแต่งเลยทันทีที่ปั้นเสร็จเนื่องจากมีขนาดเล็ก

การสร้างลายด้วยลูกกลิ้ง

กตลวดลายลงบนพื้นผิวด้วยไม้กตลาย

ในกรณีที่เผาเตาอบ (เตาแบบทางระบายความร้อนขึ้น) จะตกแต่งลวดลายเสร็จในตัวเลย
และ ไม่ต้องตากให้แห้งสนิท สามารถนำเข้าเตาได้เลย

ลวดลายจากไม้ค้อหม้อ

6. การเผา

เตาเผา

เครื่องปั้นดินเผาที่ตำบลทุ่งหลวงในปัจจุบัน ยังคงใช้วิธีเผาแบบโบราณควบคู่กับเตาแบบพัฒนา เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีขึ้น ผลจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2542 พบว่าเตาเผาบ้านทุ่งหลวง จำแนกลักษณะชัดเจนได้ 3 แบบ คือ

6.1 เตาเผาแบบดั้งเดิม หรือเตาเผาพื้นบ้าน เป็นเตาเผาแบบเตาสุมบนลาน หรือชุดหลุม ดังนั้นจึงเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำ (Earthen Ware) เตาเผานี้เป็นเตาเผาที่ทำสืบนี้อย่างต่อเนื่องมาแต่โบราณ โดยส่วนใหญ่จะเผาในเวลาากลางคืน เพราะเวลากลางวันจะใช้ตากแดด เวลาในการเผาจะขึ้นอยู่กับจำนวน และขนาดที่จะเผา เช่นของเล็กจะเผาประมาณ 1-2 ชม. แต่โดยทั่วไปจะเผานานไม่เกิน 3-4 ชม. โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะเผาเครื่องปั้นในตอนเย็น แล้วจะทิ้งไว้จนรุ่งเช้าจึงจก หรือเก็บผลิตภัณฑ์ออกจากเตา พื้นที่ที่ใช้เผาควรจะแห้งแต่ถ้าพื้นมีความชื้นเขาจะใช้กลบรองที่พื้นเพื่อกันความชื้น เตาเผาแบบพื้นบ้านนี้ไม่มีกำแพง หรือ ผนังเตา ช่างจะใช้เศษของหม้อ หรือ กระจาดแตกมาวางรอบ ๆ เครื่องปั้นที่จะเผา การเผาจะนำเครื่องปั้นขนาดใหญ่ไว้ภายในส่วนเครื่องปั้นที่มีขนาดเล็กจะวางล้อมไว้รอบนอก เพื่อป้องกันของใหญ่ที่เฝายากและแตกง่าย ซึ่งของเล็กจะไม่ค่อยเสียหายได้ง่ายและยังได้จำนวนมากอีกด้วย

ผลิตภัณฑ์จะถูกนำมาเรียงกันบนพื้นเป็นแถว ขนาดเล็กตั้งตะแคง ขนาดใหญ่คว่ำปากลง ซึ่งการเรียงเป็นแถว แต่ละแถวจะเกิดช่องว่าง ดังนั้นจึงต้องใส่พินสอดสลักกันไปไม่ให้อากาศเข้ามาก ไม่เช่นนั้นดินจะสุกไม่เสมอกัน ช่วงปั้นดินเผาจะใช้ความชำนาญในการใส่พิน และรู้ว่าจะใส่พินมากน้อยขนาดไหนจึงจะพอดี จากนั้นจะใช้ฟางข้าวแห้งคลุมทับด้านบนจนมิดแล้วใช้เกลือขี้เถ้ากลบให้มิดอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ไฟเข้าเตาเร็วเกินไป และยังช่วยอบความร้อนให้ระอุอยู่ได้นานและสม่ำเสมอ ในเวลาแรกสุ่มไฟช่างจะอุ่นเตาเสียก่อน ด้วยการใส่ไฟช้า ๆ โดยไม่ไหมไฟ

เชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาได้แก่ ฟืน ลำไม้ไผ่แห้งนำมาผ่า ฟางช่วยให้ติดไฟง่าย เปลือกมะพร้าว ก้านตาล ชั่งข้าวโพดเพื่อให้ดินที่เผาออกมาสีแดงสม่ำเสมอ แต่ถ้าใช้ก้านตาลอย่างเดียวยังไม่ดี เพราะไม่มีขี้เถ้าปิด สีของไฟที่เสียภาชนะจะไม่สม่ำเสมอ สีจะออกมาต่าง หรือใช้เปลือกมะพร้าวอย่างเดียวดินเผาจะมีสีขาวซีด ส่วนกะลามะพร้าวไม่นิยมใช้นัก เพราะไฟจะแรงเกินไปทำให้ภาชนะแตกและบิดเบี้ยวได้ ส่วนขี้เถ้าช่วยในการราไฟให้อ่อนลง

การเผาต้องระมัดระวังในเรื่องการใส่ไฟมาก ถ้าใช้ไฟอ่อนหรือพินน้อย ดินก็จะไม่สุกคุณภาพ ของก็จะต่ำไม่ทนทาน ถ้าไฟแรงจะมีคุณภาพดี คงทน แต่จะมีสีดำไม่สวยงาม ดังนั้นจึงคอยเติมพิน และราไฟอย่างระมัดระวัง ถ้าขี้เถ้าหล่นใส่ตอนกำลังเผา ภาชนะก็จะเสียง่าย

วิธีสังเกตและทดสอบคุณภาพของดินเผา ก็คือ

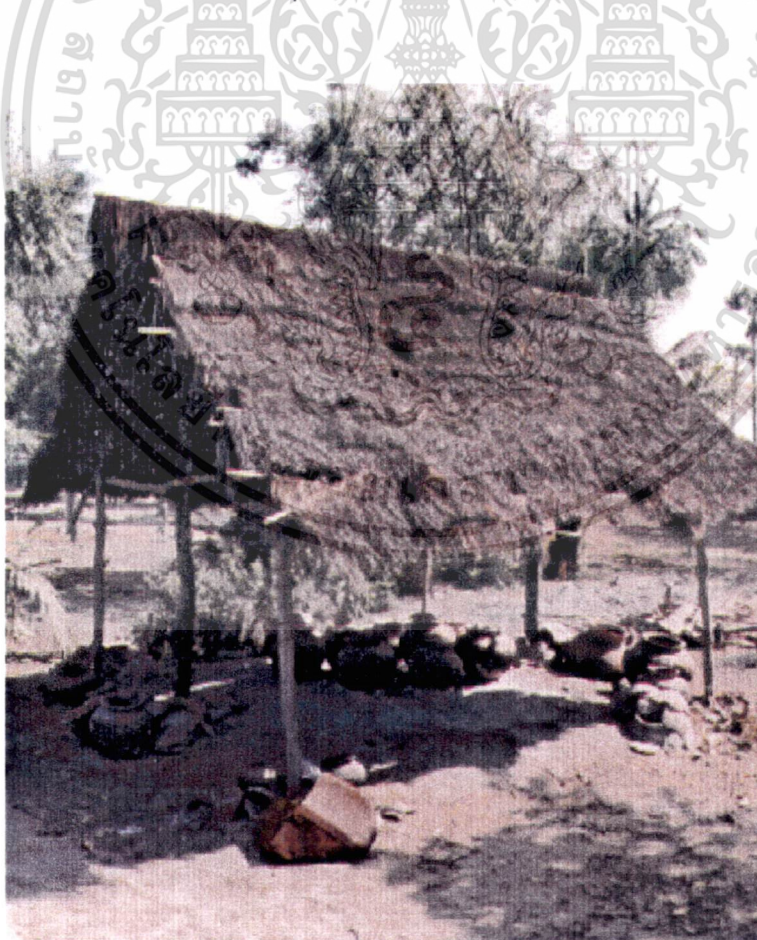
ถ้าไฟแก่ ซึ่งมีคุณภาพดี จะมีเสียงก้องใสเวลาเคาะ

ถ้าไฟอ่อน หรือมีขี้เถ้าตกใส่เวลาเผา จะมีคุณภาพต่ำ เมื่อเคาะเสียงจะทึบ สีไม่เสมอกันทั้งใบ มีลักษณะเหมือนโพลน¹⁵ เผาจะได้อุณหภูมิประมาณ 700 - 800 องศา สีจะดำแดงแตกต่างกัน ตามความใกล้ ใกล้กับไฟที่ลามเลียภาชนะ ปัญหาของเตาเผาแบบพื้นบ้านนี้ สีของเครื่องปั้นมักไม่สม่ำเสมอ ยิ่งถ้าเป็นช่วงฤดูฝน หรือฤดูหนาว ผลิตภัณฑ์หลังการเผามักจะเกิดการแตกร้าว เพราะในช่วงฤดูฝนความชื้นใต้ดินจะสูงมาก ส่วนในฤดูหนาวอากาศจะเย็นจัด ทำให้เครื่องปั้นดินเผาแตกเสียหายมาก การเผาจึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความชำนาญที่สั่งสมกันมาช้านาน

¹⁵ สัมภาษณ์ ขอม โพธิ์ดี, 5 เมษายน 2543

เตาเผาแบบพื้นบ้าน เผาใต้ถุนบ้าน หรือเผาข้าง ๆ บ้านด้วยวิธีการง่าย ๆ

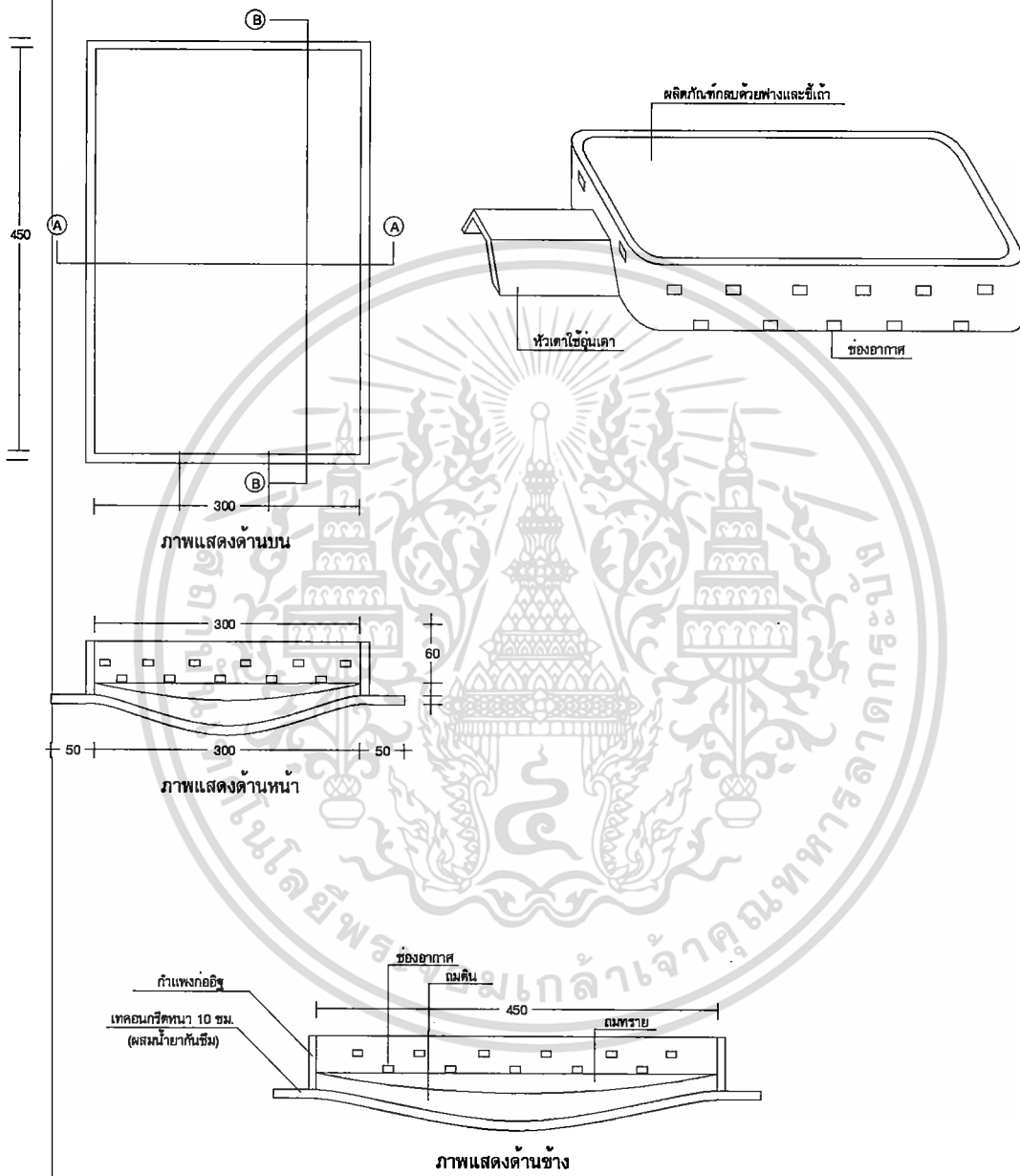

เตาเผาแบบพื้นบ้าน กลางแจ้งมีหลังคาคลุม

6.2 เตาเผาแบบพัฒนา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เข้ามาให้การสนับสนุน โดยการเปลี่ยนแปลงเตา และรูปแบบวิธีการเผาสมัยใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เตาเผาแบบพัฒนา ในระยะแรกจะก่อผนังอิฐ วั่นรู เพื่อให้อากาศเข้าไปช่วยในการเผาไหม้ ทั้งยังป้องกันลม หรือ อากาศเย็นภายนอก ซึ่งจะทำให้เครื่องปั้นดินเผาลดการแตกร้าวลง พื้นเตาชั้นล่างเทซีเมนต์ ป้องกันความชื้นจากพื้นดิน หลังจากนั้นจึงใช้ทรายถมอีกครั้ง เพื่อป้องกันการหดตัวของ ผลิตภัณฑ์ระหว่างเผา นอกจากนี้ยังง่ายต่อการปรับเปลี่ยนพื้นเตาในการเผาครั้งต่อ ๆ ไป วิธีการเรียงผลิตภัณฑ์ และการจุดไฟยังคงลักษณะเดิมที่เคยทำกันมาก่อนหน้านั้น แต่ข้อดีของ เตาลักษณะนี้ คือ จะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีสีสม่ำเสมอ การแตกร้าวน้อยลง เพราะเตาเผาแบบ พัฒนาเป็นแบบที่มีผนังกำแพงอย่างถาวรล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ป้องกันลมหรืออากาศเย็นภายนอกได้ดี ทั้งยังเก็บความร้อนได้ดีกว่าเตาเผาแบบดั้งเดิม รวมทั้งประหยัดเชื้อเพลิงได้มากกว่าด้วย นอกจากนี้พื้นล่างซึ่งเทซีเมนต์ฉาบน้ำยากันซึมไว้ ยังช่วยป้องกันความชื้นจากพื้นดิน ดังนั้นจึงเผา ได้ทุกฤดูกาล แม้ในวันที่ฝนตกหนัก แต่ก็มีข้อเสียกล่าว คือ สามารถเผาผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ ได้ไม่มากนัก

เตาเผาแบบพัฒนา

เตาเบ็ดบ้านทุ่งหลวง ศิริมาศ สุโขทัย

6.3 เตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น

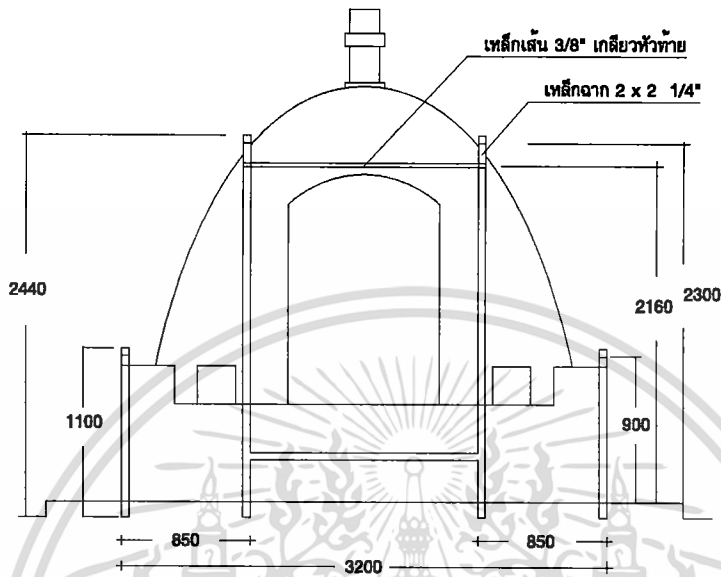
ในเวลาต่อมาได้มีการปรับปรุงเตาที่มีประสิทธิภาพในการเผาผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดใหญ่ เช่น อ่างบัว โอง แจกันขนาดใหญ่ ฯลฯ ซึ่งต้องการความแข็งแรงคงทนไม่แตกหักง่าย เช่น ปัญหาที่เกิดจากการเผาอุณหภูมิต่ำ จึงได้จัดสร้างเตาแบบ Catenary updraft Kiln ขึ้น โดยการแนะนำจากอาจารย์อำพล วัฒนรังสรรค์ ภาควิชาวัสดุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะ¹⁷ ซึ่งสามารถควบคุมอุณหภูมิการเผาได้ดี โดยใช้หินเป็นเชื้อเพลิง ทั้งหินไม้ไฟและไม้จริง ในการเผาผลิตภัณฑ์ชิ้นใหญ่ ๆ ซึ่งต้องควบคุมความร้อนด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากความชื้น การขยายตัวและหดตัวของเนื้อผลิตภัณฑ์เมื่อได้รับความร้อน เตาเผาแบบนี้ง่ายต่อการควบคุมการเผา ยังสามารถเก็บสะสมความร้อนไว้ได้นานหลังจากเผาเสร็จ จึงทำให้ผลิตภัณฑ์เย็นตัวช้า ช่วยแก้ปัญหาในการแตกร้าวช่วงเย็นตัวของผลิตภัณฑ์ลดน้อยลงไป

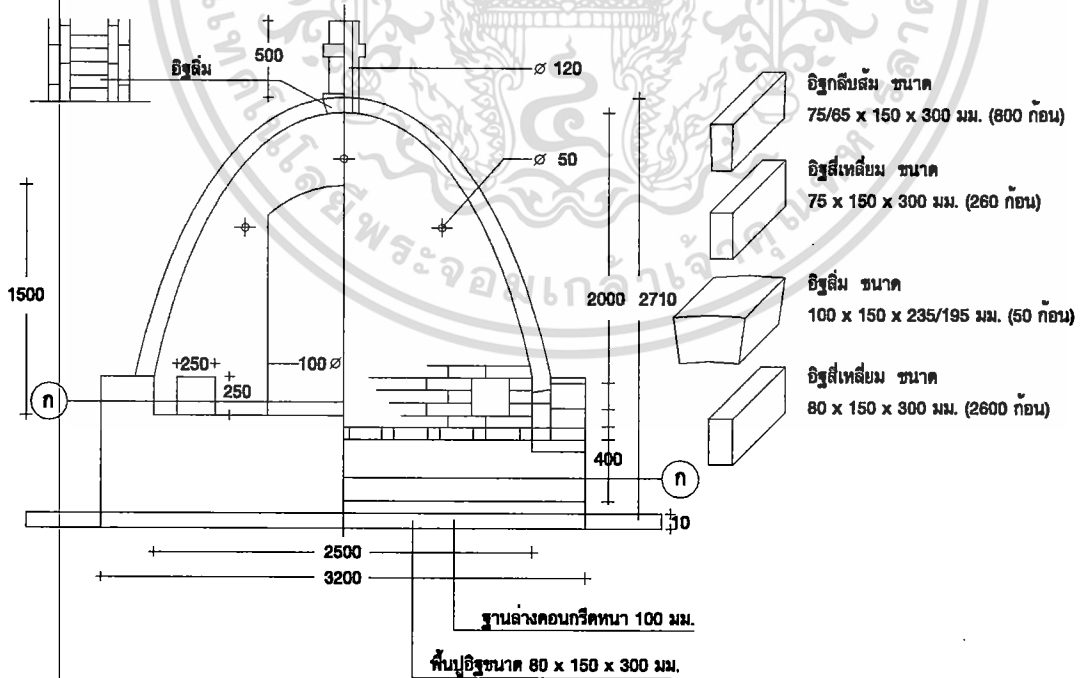
เตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น Catenary updraft Kiln

¹⁷ งานเทคโนโลยี, “การพัฒนาเตาเผาแบบพื้นบ้าน และเตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น (Catenary updraft Kiln) บ้านทุ่งหลวง อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย,” วารสารรายงานทางวิชาการ ศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม 4 (กันยายน 2540) : 85-87.

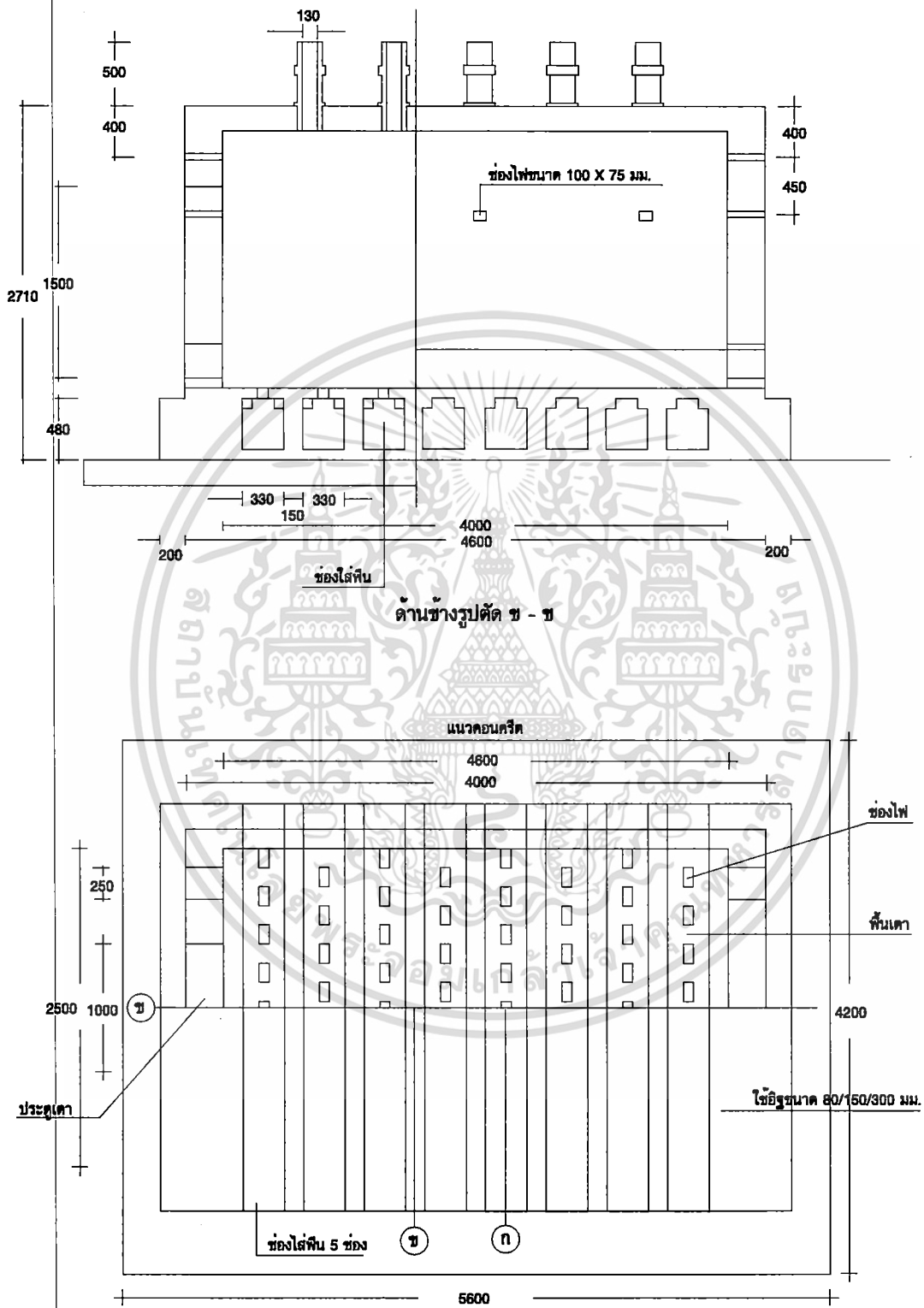
เตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น
(CATENARY UPDRAFT KILN)

รูปแสดงโครงเหล็กวัดเตา

ด้านหน้ารูปตัด ข - ก

แปลนรูปตัด ก - ก

7. การจัดจำหน่าย

โดยส่วนใหญ่กลุ่มผู้บริโภคอยู่ในบริเวณพื้นที่จังหวัดสุโขทัย จังหวัดตาก ตลอดไปจนถึงภาคเหนือตอนบน ไหลลงมาจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์ และภาคกลางที่กรุงเทพเป็นต้น นอกจากนั้นจะกระจายกระจายไปสู่ผู้บริโภคทั่วประเทศ เครื่องปั้นดินเผาที่นิยมมากที่สุด คือ กระจ่างตันไม้ อ่างบัวและเครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ เช่น แจกันขนาดใหญ่ อ่างบัวขนาดใหญ่ที่ผลิตจากบ้านนายหอม และนางวรรณ โพธิ์ดี เป็นที่ต้องการเพื่อประดับตกแต่ง อาคารสถานที่ในโรงแรมใหญ่ ๆ ที่กรุงเทพ และจังหวัดเชียงใหม่ หลายแห่ง การจัดจำหน่ายเป็นไปได้หลายทาง คือ

- จากนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม การทำเครื่องปั้นดินเผาในหมู่บ้าน และซื้อเป็นของที่ระลึกกลับไป

- รับสั่งทำ โดยผู้ซื้อมารับสินค้าเองตามที่ได้ตกลงกัน

- พ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงหมู่บ้าน เพื่อไปส่งจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง

- ร้านขายเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านเอง เช่นบริเวณหน้าวัดลาย ซึ่งมีหลายร้าน ร้านขนาดใหญ่ข้างวัดดุสิตาราม (วัดกลาง) ทางเหนือของหมู่บ้าน ร้านค้าปากทางเข้าหมู่บ้าน ทั้งทางทิศเหนือ และปากทางเข้าหมู่บ้านทางทิศใต้ติดถนนพหลโยธิน ซึ่งสามารถขายให้กับผู้สัญจรผ่านไปมาได้อีกทางหนึ่ง

- ผลิตภัณฑ์ของสมาชิกสหกรณ์ นำมาวางขายที่ศูนย์จำหน่ายดินเผาบ้านทุ่งหลวง ซึ่งมีลักษณะสินค้า รูปแบบ และประเภทต่าง ๆ มากมายให้เลือกซื้อหาในราคายุติธรรม ศูนย์จำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงแห่งนี้ ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทเครื่องปั้นดินเผา การประกวดสินค้าชุมชนเพื่อการส่งออก เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 และรางวัลโล่เกียรติคุณจากมูลนิธิอนุสรณ์หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ประจำปี พ.ศ. 2542

ราคาสินค้าที่ผู้ผลิต ขาย หรือขายส่งให้แก่ผู้รับซื้อพอสรุปได้ คือ ¹⁸

ชนิดของสินค้า	ราคา / บาท		
1. หม้อขนาดใหญ่	80	-	120
2. หม้อขนาดเล็ก	50	-	100
3. กระจ่างตันไม้	3	-	15
4. อ่างบัวขนาดใหญ่	400		
5. แจกันขนาดใหญ่	150	ขึ้นไป	
6. แจกันขนาดเล็ก	5	-	8
7. โถงขนาดใหญ่	400	-	600
8. โคมไฟฉลุลาย	50	-	150

ราคาขึ้นอยู่กับขนาด และมีมือที่ประดิษฐ์งดงามแตกต่างกัน

¹⁸ ข้อมูลจาก ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ภายในร้านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้าน

พ่อค้าคนกลางมารับซื้อสินค้าภายในหมู่บ้าน

บทที่ 5

บทวิเคราะห์ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ รูปทรงและลวดลายบนงานเครื่องปั้น

จากผลของการสำรวจพบว่า ช่างปั้นผู้ผลิตผลงานเครื่องปั้นดินเผา มีจำนวนทั้งสิ้น 245 ครอบครัวใน 8 หมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา และเครื่องปั้นดินเผาควบคู่เป็นอาชีพเสริม มีเพียง 12 ครอบครัว ที่มีอาชีพเครื่องปั้นดินเผาเพียงอย่างเดียว และช่างปั้นผู้มีความชำนาญพิเศษเฉพาะอย่างในการปั้น ที่สร้างเอกลักษณ์โดดเด่นออกมาจากช่างปั้นคนอื่น ๆ มีอยู่หลายรายซึ่งน่าเสียดายว่าบางคนเลิกทำงานปั้นหันไปประกอบอาชีพอื่น บางคนเลิกทำรูปแบบที่แปลกและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หันไปรับงานสั่งจำนวนมาก ๆ แทน เพราะเหตุว่าขายได้น้อย หรือขายแทบไม่ได้ หรือปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก เช่น เจ็บป่วยเรื้อรังทำงานไม่ไหว หรือชรามากขึ้น ฯลฯ รายได้ของแต่ละครอบครัว แตกต่างกันไปตามผลงานและความสามารถในการผลิต ในบทนี้ได้นำผลงานของช่างปั้นบางคนที่น่าสนใจและมีความแตกต่างกัน มานำเสนอโดยละเอียดดังต่อไปนี้

ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

นายขอม	โพธิ์ดี	ลักษณะงาน	แจกันขนาดใหญ่ การออกแบบลวดลาย
นางวรรณ	โพธิ์ดี	ลักษณะงาน	โอ่งขนาดใหญ่ อ่างบัว ขนาดใหญ่
นางเฉลา	อยู่กัลด	ลักษณะงาน	ประติมากรรมลอยตัวต่าง ๆ เช่น พระพิฆเนศวร ยักษ์ พญานาค สิงห์ นางกวัก นางเงือก หมิงสาว
นางโถม	ยิ้มทุ่ง	ลักษณะงาน	หม้อพญานาค หม้อกัน ลายสร้อย ระย้า หม้อ มะเฟือง หม้อจับ
นางศรีเมือง	จันารายณ์	ลักษณะงาน	แจกันลายขีด แจกันช้าง
นางกิ่ง	รักทุ่ง	ลักษณะงาน	การตีหม้อแบบโบราณ เช่นหม้อดับถ่าน หม้อใบ

			เล็ก ๆ เช่น หม้อฟักทอง
			หม้ออุ่นท้อง ฯลฯ
นายวันชัย	คำน้อย	ลักษณะงาน	โคมไฟฉลุลาย (ปัจจุบันเลิกทำแล้ว เพราะไปสมัคร สท.)
นายมูล	ทิพย์รี	ลักษณะงาน	หม้อรูปสัตว์ (ปัจจุบันเลิกทำแล้ว หันมารับงานตามสั่ง)

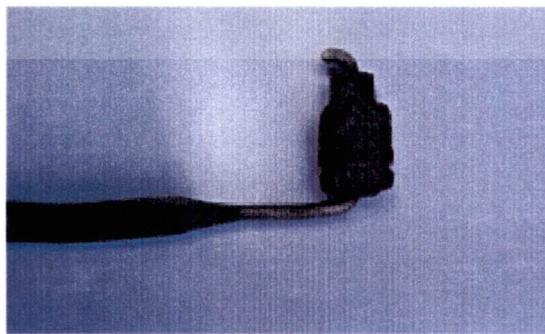
นายชอม โปธิ์ดี

นายชอม โปธิ์ดี อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 80/1 หมู่ 2 ต. ฟุ่งหลวง อ. ศิริมาศ จ. สุโขทัย เป็นประธานกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านฟุ่งหลวง นับว่าเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของหมู่บ้าน ก่อนหน้าที่จะเป็นช่างปั้น เคยเป็นช่างตีเหล็ก ทำทั้ง มีด เคียว ค้อน ล้อเกวียน ฯลฯ มาถึง 16 ปี เป็นช่างไม้ ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ ช่างปูน ช่างรับเหมาก่อสร้างบ้านเรือน วัด โดยออกแบบเครื่องบนโบสถ์และหน้าบันโบสถ์มาก่อน เป็นหมุนเหล็กที่ใช้อยู่ในหมู่บ้านลุงชอมเป็นผู้ออกแบบขึ้นมาเป็นคนแรก เพื่อแทนไม้ซึ่งนับวันจะหายาก ทุกวันนี้บ้านช่างปั้นหม้อใช้แป้นหมุนเหล็กกันแทบทุกหลัง นอกจากเป็นช่างปั้นแล้ว ลุงชอมยังเป็นคนถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน ลุงชอมเป็นผู้คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต โดยนำความรู้ทางกลศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน (Appropriate Technology) ซึ่งมีทั้งการออกแบบเครื่องวัดขนาดแจกัน การทดลองผสมสีเคลือบขึ้น สำหรับเครื่องปั้นดินเผาอุณหภูมิต่ำ การออกแบบท่อเหล็กกดดินเป็นเส้น(Coil) สำหรับงานปั้น เครื่องกวนผสมดินโดยใช้เครื่องปั่นไฟ ลวดลายแกะแบบจากปูนปลาสเตอร์ และจากท่อ P.V.C. โดยประยุกต์ขึ้นจากไม้เพราะไม้สึกเร็ว ก่อนหน้านั้นได้คิดลูกกลิ้งซึ่งแกะจากสายยางใสสำหรับตูดน้ำมัน ซึ่งทดลองทำแล้วมีความหนาและเหนียวกว่าสายยางธรรมชาติ แกะเป็นลวดลายดอกบัวเป็นลายเล็ก ๆ แต่เพราะจำกัดด้วยขนาดของท่อสายยางและลวดลายที่แกะไม่เสมอกัน ต่อมาจึงคิดลายแกะจากท่อ P.V.C เมื่อประมาณ 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยนำท่อมาผ่าออกแล้วลนไฟด้วยความร้อนตีให้แบน แล้วออกแบบลวดลายแกะลงบนผิวหน้าของแผ่น P.V.C ลวดลายทั้งหมดออกแบบโดยใช้วิธีสังเกตุสิ่งรอบตัว เช่น ลวดลาย

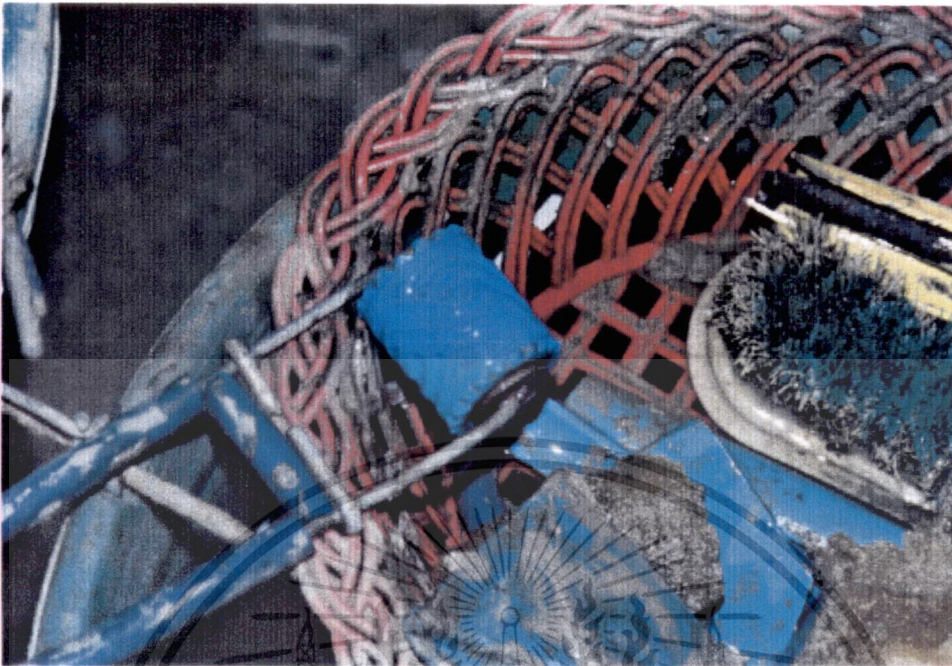
ขอบตะกร้าที่มีลักษณะเหมือนลายเชือกควั่น ลายลูกกรงบ้านโบราณ ลวดลายดอกไม้ ใบไม้ ออกแบบขึ้นตามขนาดความเหมาะสมของท่อ P.V.C ส่วนใหญ่ใช้ขนาด 6-8 ทุน บางลายก็เลียนแบบจากยางรถยนต์ นำมาประยุกต์กับลายไทย เช่น ลายประจำยาม ได้ลวดลายแปลกตา ลวดลายต่าง ๆ ที่ลุ่มขอมและปาวรรณใช้บนผิวงานปั้น ส่วนใหญ่คิดขึ้นมาเองเกือบทั้งหมด มีบ้างที่ผสมผสานลายไทยของเดิม จะคิดออกแบบและแกะขึ้นมาเอง ในตอนหลัง ๆ จะออกแบบแล้วไปจ้างลุ่มขิงแกะเนื่องจากไม่มีเวลาพอ ลวดลายนี้ชาวบ้านจะนำไปใช้ลุ่มขอมไม่เคยหวง และยังถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้ชาวบ้าน รวมถึงยังก่อตั้งกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงขึ้นด้วย โดยส่วนใหญ่เป็นราษฎรหมู่ 2 หมู่ 4 มากกว่าหมู่อื่น ๆ ปัจจุบันลุ่มขอมทำงานเป็นช่างปั้นมา 7-8 ปีแล้ว ก่อนหน้านี้ยังปั้นโอ่ง ปั้นกระกระถางใบใหญ่บ้าง แต่ปัจจุบันจะปั้นเฉพาะแจกันขนาดใหญ่ที่มีความสูง 1.10 เมตร ขึ้นไปจนถึง 1.60 เมตร โดยแจกันขนาดใหญ่ใช้เวลา 10 วัน สามารถปั้นได้ 7 ใบ เคยปั้นแจกันสูงสุดได้ถึง 1.65 เมตร แต่ลำบากมากตอนเผา ทั้งเรื่องของการขนย้ายงานไปเผา การควบคุมอุณหภูมิซึ่งต้องทำเองทั้งหมด

เครื่องกวดดินเป็นเส้น สร้างจากท่อเหล็กและกระบอกไม้ไผ่

ลายดอกบัวแกะจากสายยางใส เป็นลายดอกบัวลายแรกของทุ่งหลวง
ถือเป็นพิมพ์แรกของลุ่มขอมด้วย

ลายเชือกควั่น ถอดแบบมาจากขอบตะกร้าพลาสติกที่วางเครื่องมือ

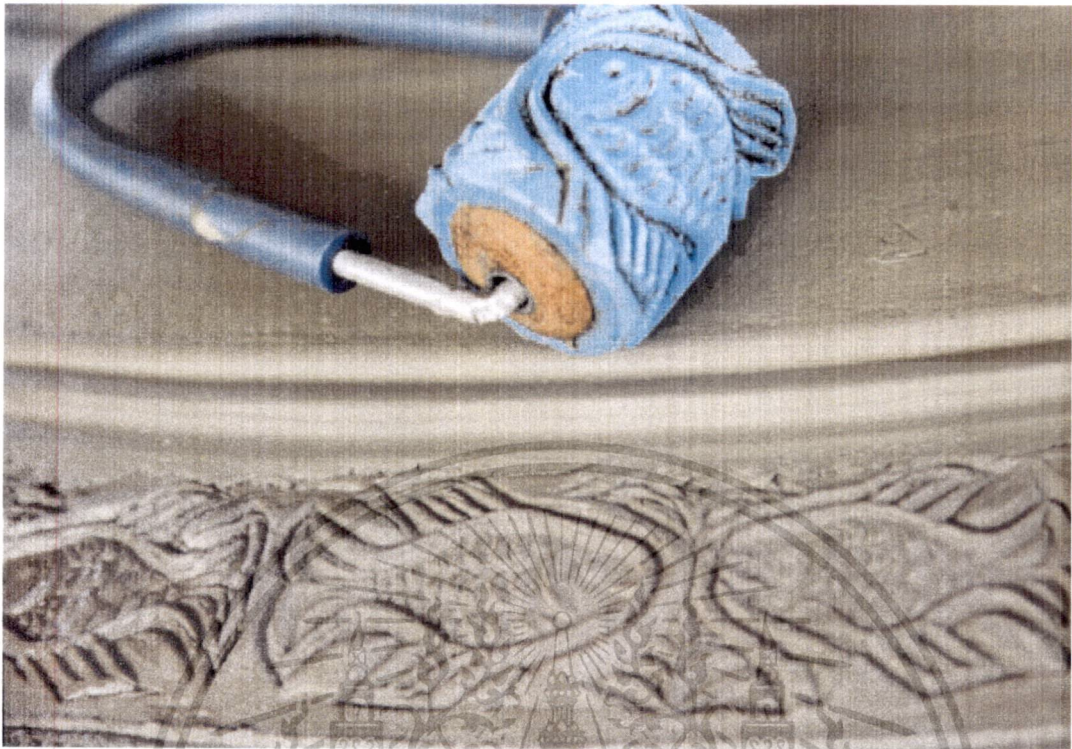
ลวดลายดอกไม้ ลายเรือเถาที่คิดขึ้น

ออกแบบแม่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นปูนปลาสเตอร์ลายชัดเจน แต่สีกร่อนเร็ว

ออกแบบแม่พิมพ์ครั้งที่ 3 โดยแกะลายจากท่อ P.V.C

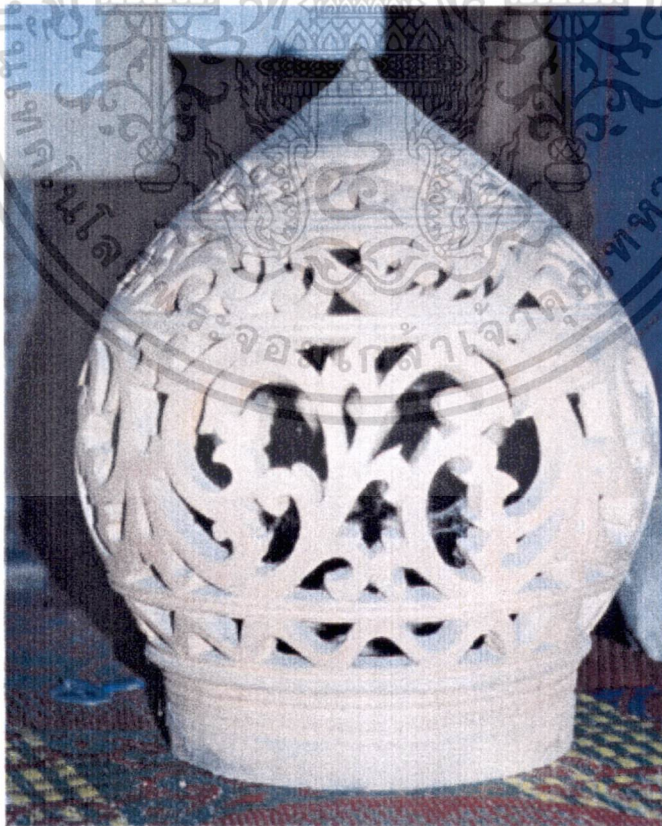
แม่พิมพ์ที่เป็นลายลูกกลิ้ง

ลวดลายปลาที่ปรับปรุงเป็นครั้งที่ 3 ลุงขอมคิดว่าสมบูรณ์ลงตัวที่สุดแล้ว

สวดลายใบไม้และเถาวัลย์

โคมไฟฉลุสลาย ผลงานแรก ๆ ของลุงหอม

แจกันขนาดใหญ่

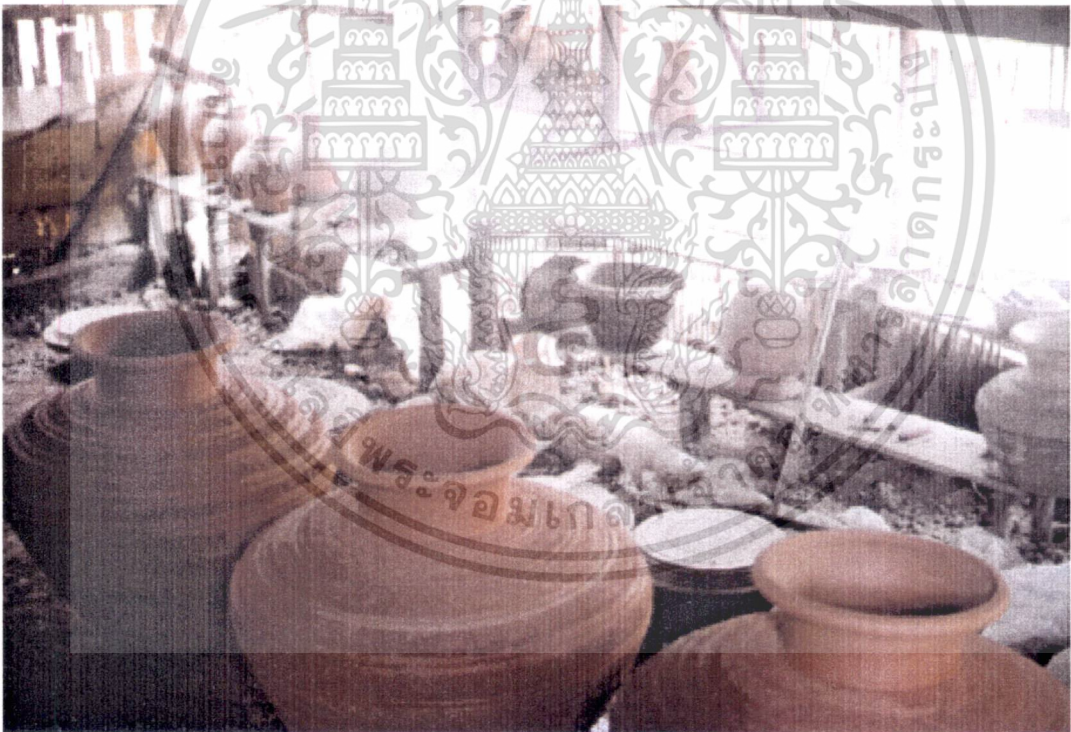
ลุงขอม โพธิ์ดี กับแจกันเทียบขนาดสัดส่วนกับคน

นางวรรณภา โพธิ์ดี

นางวรรณภา โพธิ์ดี อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 80/1 หมู่ 2 ต. ท่งหลวง อ. คีรีมาศ จ. สุโขทัย นางวรรณภาเป็นภรรยาขายหอมซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในสตรีผู้นำกลุ่มอาชีพเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน ผลงานมีลักษณะโดดเด่นเป็นพิเศษกว่างานปั้นของช่างปั้นคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน เพราะมีขนาดใหญ่่มาก เช่น โอ่งใหญ่ อ่างบัว กระจ่าง โดยเป็นผู้ขึ้นแป้นเป็นคนแรกของท่งหลวง ในขนาดใหญ่ที่สุดขนาด 80 เซนติเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2529 ในตอนนั้นใช้เตาเผาถาดกลางลานบ้าน ต่อมาทำอ่างบัวและโอ่งขนาด 1.10-1.15 เมตร เผาด้วยเตาเผาถาดแบบพื้นบ้านได้ผลงานเพียงครั้งเดียว เสียหายจำนวนมาก เป็นแบบนี้มาหลายปี จนเมื่อกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยปรับปรุงเป็นเตาเผาแบบระบายความร้อนขึ้น ทำให้ได้ผลดีถึง 100 % เต็ม ตั้งแต่นั้นมาจึงเผาเตาลักษณะนี้ตลอด เทคนิคพิเศษในการทำงานของป้าวรรณภา เริ่มจากนำดินเป็นก้อนวางบนแป้นหมุนขนาดใหญ่เพื่อก่อรูปทรงจากกันภาชนะขึ้นมา แล้วต่อด้วยดินที่ชดเป็นเส้นกลม (Coil) สูงประมาณ 10 เซนติเมตร ทิ้งไว้จนดินหมาด จากนั้นจึงใช้ผ้าชุบน้ำแต่งรูปทรงด้วยการไล่ผิวและกดมือบังคับให้เป็นรูปทรงตามต้องการ ในขณะที่แป้นกำลังหมุน ตกแต่งผิวให้สมบูรณ์ แล้วจึงทิ้งไว้ให้ดินหมาด หลังจากนั้นชดดินต่อชั้นมาอีกประมาณ 10 เซนติเมตร โดยควบคุมรูปทรงไปด้วย ทำอย่างนี้จนถึงปากโอ่ง จากนั้นก็ทิ้งไว้ให้หมาดแล้วจึงต่อปากโอ่ง ชั้นตอนของการสร้างลวดลาย เมื่อปั้นภาชนะ เช่น โอ่ง อ่างบัว หรือกระจ่างเสร็จแล้วจะสร้างสานเส้นด้วยการชุบรอยเส้นบนผิวก่อนเพื่อกำหนดลวดลาย โดยหมุนแป้นแล้วชุบเส้นลงไปบนผิวจนรอบภาชนะ โดยเว้นระยะจังหวะของหน้าลาย หลังจากนั้นก็จะกลายต่าง ๆ ลงไป โดยคิ้วเล็กจะใช้ลาย

ดอกพิกุลคั้น ส่วนลายใหญ่ก็มักจะเป็นลายเครือเถา หรือลายปลา ลวดลายเหล่านี้ป้าวรรณและ ลุงหอมช่วยกันคิดออกแบบขึ้น ผลงานของนางวรรณามีการพัฒนา สร้างสรรค์งานตลอดเวลา ในปี พ.ศ. 2544 ได้ไปทำการสำรวจวิจัยครั้งล่าสุด ได้คิดลวดลายผสมระหว่างลายกตกับลายปั้นแปะ ที่มีความประณีตงดงามแปลกตามากขึ้น นางวรรณา โพธิ์ดีทำงานขนาดใหญ่มากด้วยตัวเอง โดยไม่มีลูกมือ ตั้งแต่ปั้นมาไม่เคยแตกเสียหายเลยสักครั้ง นอกเหนือจากเทคนิคการเผาซึ่งในตอนแรก ๆ ไม่สามารถควบคุมได้ ทำงานได้รวดเร็วมากโอ่งขนาดใหญ่ 10 ใบใช้เวลาเพียง 1 วัน ส่วนใหญ่ตามโรงแรมใหญ่ ๆ มาจ้างปั้น ในราคาประมาณใบละ 3,000-3,500 บาท เมื่อเทียบกับฝีมือและความประณีตแล้ว ผลงานของป้าวรรณามีราคาถูกมาก อีกทั้งเป็นผู้หญิงในหมู่บ้านที่นับว่ามีพลังสร้างสรรค์ในตัวเองสูง และมีผลงานที่มีลักษณะโดดเด่นอย่างยากที่จะหาผู้ใดเทียบได้

โอ่งขนาดใหญ่

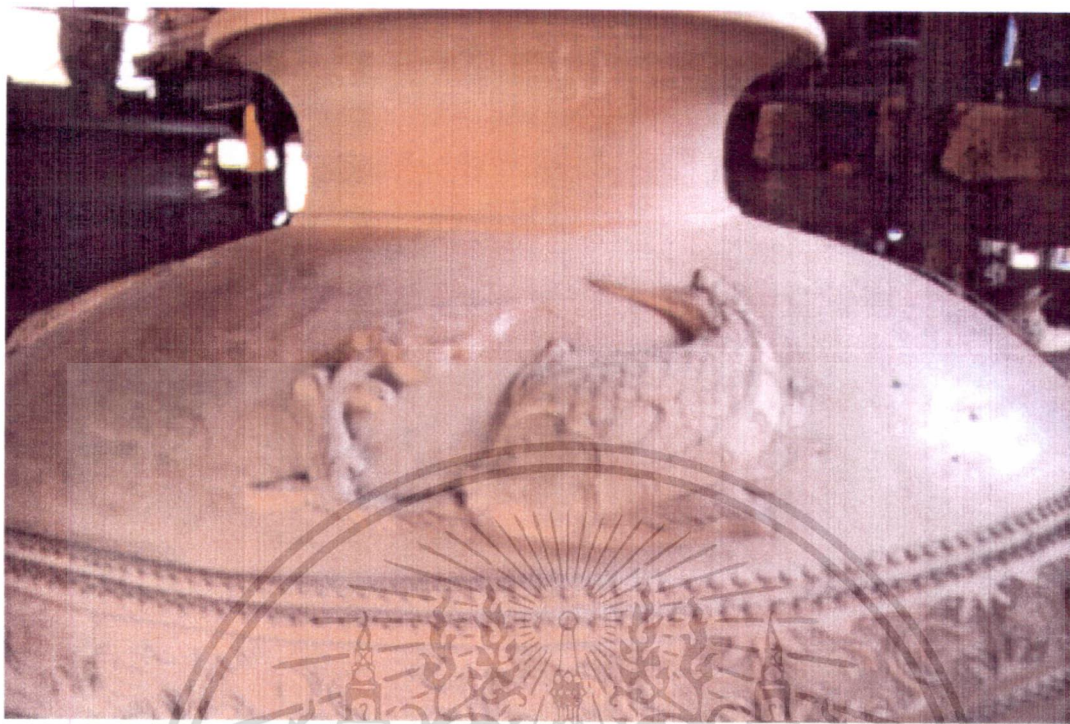
ลายปลา

ลายเครือเถา

ลายประจํายาม

ลวดลายปลาใช้วิธีปั้นในแบบนูนต่ำแล้วตัดแปะจากนั้นจึงใช้ลายกดทับลงไป

นางวรรณา และนายหอม โพธิ์ดี

นางเฉลา อยุกลัด

นางเฉลา อยุกลัด (ปลาบู่ทอง) อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 102 ซอย 4 ต.ทุ่งหลวง อ.ศีร์ษะมาศ จ. สุโขทัย เล่าว่าเดิมมีอาชีพทำนาและสานเครื่องจักสาน แต่มักจะทำไม่เหมือนใคร บ้านอื่นสานเสื่อ ที่บ้านจะสานตะพ้อมหรือสานตะกร้า พยายามจะคิดวัสดุที่แตกต่างจากที่อื่น ๆ ถ้าเขาสานด้วยดอกไม้ไผ่ ก็สานด้วยก้านมะพร้าวแทน เมื่อผลงานออกมาดูแปลกและสวยงามจึงทำให้มีผู้ลอกเลียนมาก เกิดความเบียดเบียนมาจ้างงานบ้าน ทำงานบ้านมาได้ 8 ปีแล้ว เริ่มจากการหัดปั้นกระถาง ปั้นหม้อจากมารดา หลังจากนั้นไม่ถึงปีก็ปั้นนางกวักนางสาวยืนพนมมือไหว้ (สวัสดีค่ะ) เมื่อปั้นคนแล้วมีความสุข สนุกและสบายใจ จึงเลิกปั้นหม้อหันมาปั้นคน แรก ๆ มีขนาดสูงประมาณ 1 ฟุต ทำขนาดนี้อยู่ประมาณ 5 ปี มีผู้นำแบบประติมากรรมหล่อบรอนซ์รูปนางระบำมาจ้างปั้น นางเฉลาเล่าว่าช่างปั้นที่เชียงใหม่ อยุธยา เกาะเกร็ดพยายามเลียนแบบตามก็ทำไม่ได้ ในปี พ.ศ. 2543 เริ่มปั้นขนาดใหญ่ขึ้น เริ่มจากขนาด 80 เซนติเมตร จนถึงขนาด 1.10 เมตร ใช้เวลาปั้น 3 วัน งานส่วนใหญ่เป็นรูปนางกวัก ยักษ์ กินรี พระอภัยมณี นางเงือก ตัวสิงห์ หัวพญานาค พระพิฆเนศวร พระนารายณ์ ตั้งแต่เด็กชอบวาดคนเป็นชีวิตจิตใจ และนึกอยากปั้นอะไรก็ปั้นได้ ครอบครัวนางบู่ทำงานบ้านกันทั้งหมด สามีนี้นายบุญเลย อยุกลัด อายุ 50 ปี จะปั้นงานทั่วไปตามที่ลูกค้าสั่งมา ลูกชายคนโตชื่อนายจรัส อยุกลัด อายุ 25 ปี จบชั้นป. 6 เดิมเป็นช่างโป้วสีรถยนต์ที่กรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันมาหัดปั้นกับแม่ เพราะเห็นแม่และน้องชายมีรายได้ดี เพียงแค่ปีกว่าก็สามารถปั้นรูปสัตว์ต่าง ๆ โดยเฉพาะรูปช้าง ยังคงปั้นขนาดไม่ใหญ่นัก จรัสบอกว่าอนาคตจะลองทำชิ้นใหญ่ ๆ ดู รายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 5,000 บาท ซึ่งนับว่าไม่เลวนัก

จักฤษ อยู่กลัด อายุ 20 ปี น้องชาย มีความชำนาญมากกว่าพี่ชาย บั้นเป็นมาตั้งแต่อายุ 14 ปี โดยครั้งแรกปั้นหัวพญานาค โดยพ่อเป็นคนขึ้นรูปให้ ต่อมาปั้นนางเงือก สุนทรภู่ นางกวัก ในขนาดไม้ไผ่ ถ้าปั้นรูปใหญ่ขนาด 80 เซนติเมตร แม่จะเป็นคนขึ้นรูปให้ ลวดลายที่ใช้นางเงือกจะเป็นผู้ออกแบบเอง โดยดูจากผ้าถุงไทย และนายบุญเลย สามีจะเป็นผู้แกะลาย เวลาที่รับงาน พ่อ แม่ และลูกชายทั้ง 2 จะปรึกษากัน โดยนางเงือกจะเป็นผู้ตัดสินใจในตอนท้าย

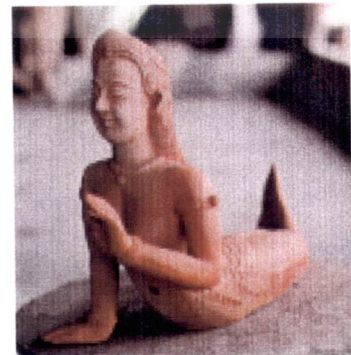
จากการเข้าไปสังเกตการณ์และสอบถาม พบว่า การทำงานมีลักษณะที่มงาน โดยแบ่งความรับผิดชอบชัดเจนในการสร้างงานให้คนในครอบครัว แม่จะเป็นผู้นำทางความคิดในเรื่อง การรับงาน ราคา และแจกจ่ายความยากง่ายในลักษณะงานที่เหมาะสมให้กับสมาชิกในครอบครัว ทำให้การฝึกฝนนั้นขึ้นสู่การพัฒนาฝีมือมากขึ้น จนเป็นความโดดเด่นในกลุ่มช่างปั้นพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังทำให้มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน คนรุ่นลูกไม่ต้องย้ายถิ่นฐานไปขายแรงงานในที่อื่น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 ได้เข้าไปศึกษาอีกครั้งหนึ่งพบว่า ระยะเวลาเพียงแคปีเศษ พัฒนางานฝีมือของนางเงือก อยู่กลัด ขึ้นสู่อีกขั้นตอนของการสร้างสรรค์ (ดูภาพเปรียบเทียบ) ผลงานในช่วงแรก ๆ ยังดูแข็งทื่อ ในช่วงหลังรูปทรงเป็นไปโดยธรรมชาติ เส้นรอบนอกของรูปทรงดูอ่อนหวาน สดส่วนและจังหวะสมดุลลงตัว น่าสังเกตว่า ถึงแม้จะเป็นเพียงงานหัตถกรรมที่รับจ้างทำตามสั่งก็ตาม แต่ช่างปั้นสอดใส่อารมณ์ความรู้สึกส่วนตนได้ในระดับหนึ่ง รูปปั้นผู้หญิงทุกตัวใบหน้าจึงละม้ายกับช่างปั้นมาก น่าติดตามผลงานของนางเงือก อยู่กลัดต่อไป เพื่อดูพัฒนาสร้างสรรค์ว่า จะขึ้นสู่ความเป็นศิลปะพื้นบ้านเช่นเดียวกับผลงานของคุณยายดี เสงสกุล หรือไม่

รูปปั้นท้าวเวสสุวรรณ

รูปปั้นนางเงือก

รูปปั้นนางเงือก

หัวพญานาค

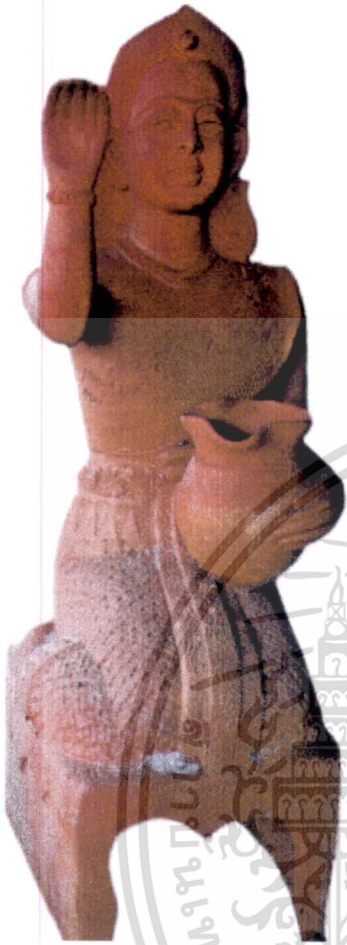
กิเลน

พระพิฆเนศวร

นางเจลา อยู่ก๊อต กำลังปั้นพระแม่ธรณีบีบมวยผม

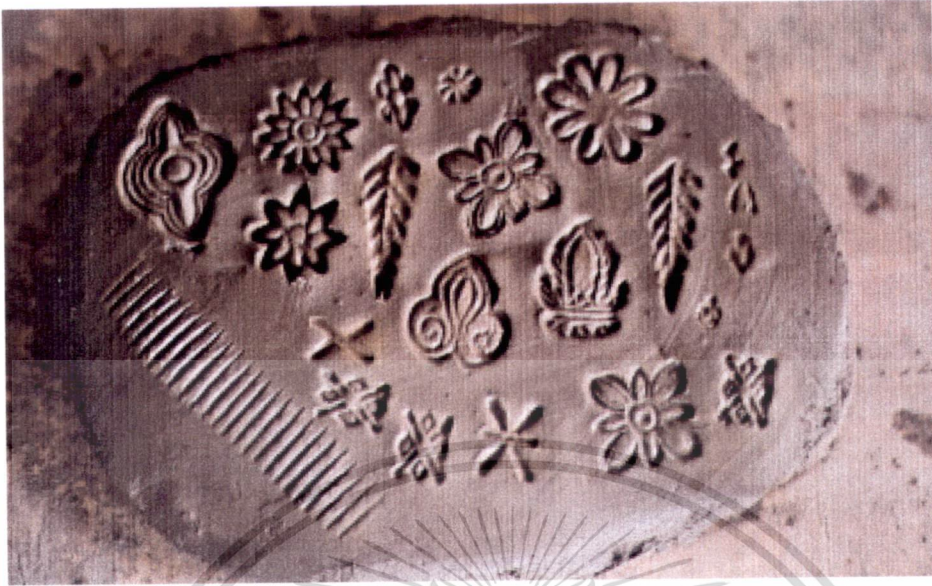
นางกวั๊ก

นางสาวสวัสดิ์ค๊ะ

ภาพผลงานกินรี

ลวดลายที่ออกแบบเอง

เกียรติคุณที่ได้รับ

- สัมภาษณ์ 6 เมษายน พ.ศ. 2543
- สัมภาษณ์ 8 มกราคม พ.ศ. 2544

นางโถม ยิ้มทุ่ง

นางโถม ยิ้มทุ่ง อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 86/1 หมู่ 2 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ทำหม้อกัน ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมของทุ่งหลวง หม้อกันนั้นนางโถมจะออกแบบ ลวดลายบนหม้อที่แตกต่างกันออกไป แล้วเรียกชื่อหม้อตามลักษณะลวดลาย เช่น หม้อพวงมาลัย หม้อจีบ หม้อพุ่มะเฟือง หม้อพญานาค หม้อโดยมากจะมีขนาดใหญ่ ลวดลายนั้นจะออกแบบเอง แล้วไปจ้าง ช่างแกะลาย ในขั้นตอนที่ใส่ลวดลายลงบนตัวหม้อ แม้ว่าในแต่ละครั้งจะปั้นจำนวนมาก ไม่ต่ำกว่า 10 ใบ ก็จะมีผสมลายต่าง ๆ และวางจิ้งหะลายสลับกันไปมา จึงเกิดความหลากหลาย ลายบนหม้อทุกใบจึงมีความแตกต่างกัน ส่วนหม้อที่ทำได้ดงามจนถือได้ว่า เป็นผลงานที่โดดเด่นที่สุดชิ้นหนึ่งของหมู่บ้านทุ่งหลวง คือ หม้อพญานาคฝีมือนางโถม เดิมเคยปั้นเองทั้งใบ แต่ปัจจุบันจะขึ้นรูปหม้อ แล้วจ้างนางเฉลิม เสาวนิต (อายุ 40 กว่าปี) ปั้นเฉพาะหัวพญานาค เพื่อติดหม้อ ลวดลายนั้นยังคิดเองทั้งหมด หม้อพญานาคปั้นยากค่อนข้างใช้เวลามากกว่าหม้อแบบอื่น จึงไม่ค่อยมีคนปั้น สมัยก่อนนางลำพา สนแก้ว เคยปั้นหม้อพญานาคดงามมากจนได้รางวัลที่ 1 ของจังหวัด ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้วเพราะเจ็บป่วย คงปั้นงานเล็ก ๆ น้อย ๆ พอเลี้ยงตัว ส่วนบ้านอื่นพอมือทำบ้าง 2-3 หลัง แต่ฝีมือก็ไม่เด่นนัก ในขณะนี้จึงยังไม่มีใครปั้นหม้อพญานาคได้ดงามเท่าฝีมือนางโถม และยังไม่มีย่านไหนจะปั้นหม้อพญานาคสืบต่อไป ซึ่งต่อไปถ้างานปั้นนี้สูญไปก็นับว่าน่าเสียดายมาก

หม้อก้นลายสายสร้อย

หม้อจีบ

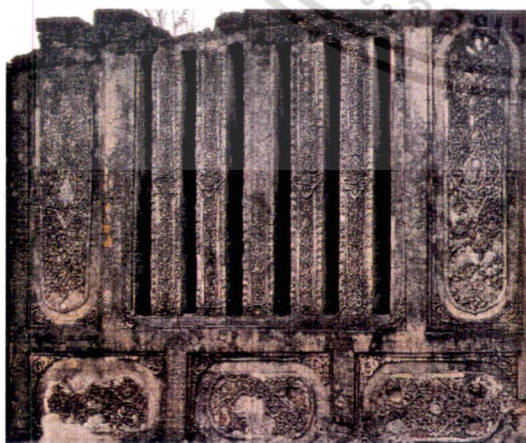
หม้อพวงมาลัย

นางศรีเมือง จีวนารายณ์

นางศรีเมือง จีวนารายณ์ อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72/1 หมู่ 2 ต. พุงหลวง อ. ศรีมาศ จ. สุโขทัย ผลงานที่มีความโดดเด่น คือ แจกันลาย และแจกันช้าง โดยเล่าว่าลวดลายที่ใช้ จำมาจากลวดลายของหน้าต่างวัดนางพญา ที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และหัวช้างที่ประดับอยู่รายรอบเจดีย์ทั้งที่เมืองเก่าและที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งไปดูแบบมาและนำมาปรับปรุงขึ้นใหม่เพื่อใช้เป็นลวดลายงานเครื่องปั้น นับได้ว่าเป็นผู้หนึ่งซึ่งพัฒนาขีดจำกัดของลวดลายงานปั้นที่มีอยู่แต่ให้มากขึ้น โดยนำศิลปะชั้นสูงมาประยุกต์ให้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น จนทำให้ผลงานเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านมีความงามแปลกตายิ่งขึ้น

ลวดลายปูนปั้นช่องหน้าต่างวัดนางพญาอุทยาน
ประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

แจกันลาย

ประติมากรรมรูปช้างล้อมฐานเจดีย์ วัดช้างล้อม
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

นางศรีเมืองกับผลงานแจกันรูปหัวช้าง

ผลงานแจกันช้าง

นางกิ่ง รักทุ่ง

นางกิ่ง รักทุ่ง อายุ 81 ปี อยู่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 2 ต.ทุ่งหลวง อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย ทำหม้อดับถ่าน หม้ออุ่นท้อง (ในภาพหม้อที่คุณยายถืออยู่ ใช้หลังคลอดโดยใส่ถ่านแล้วหุ้มผ้า วางบนท้อง หรือใช้ประคบท้องเมื่อเวลาปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ) นอกจากนี้ยังทำหม้อกัน หม้อมะเฟือง หม้อฟักทอง คุณยายถึงยังตีหม้อในแบบโบราณ คือตีด้วยไม้ตีหม้อ และไม่ใช้แป้นหมุน

คุณยายกิ่ง กำลังตีหม้อดับถ่าน

นายวันชัย คำน้อย

นายวันชัย คำน้อย อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 149 หมู่ 4 ต.ทุ่งหลวง อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย ผลงานที่ผลิต หม้อลายฉลุโคมไฟห้วเสาลูลาย โดยออกแบบลายเอง เป็นลักษณะ ลายเครือเถา สัดส่วนของภาชนะสวยงามลงตัว นำเสียดายที่ปัจจุบันเลิกทำแล้ว เนื่องจากไป สัมผัสสมาชิกเทศบาล

นายมูล ทิพย์วีร์

นายมูล ทิพย์วีร์ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 105/1 หมู่ 2 ต.ทุ่งหลวง อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย เคยทำหม้อรูปสัตว์ เช่น หม้อไก่ หม้อเสือ หม้อช้าง ฯลฯ ซึ่งมีความสวยงามมาก หม้อน้ำของลุงมูลเมื่อเผาเสร็จแล้ว จะนำมาระบายสีสันทับลงไปคล้ายกับงานลงรัก นำเสียดายที่เลิกทำหม้อรูปสัตว์แล้วเพราะทำยาก ขายได้น้อย ปัจจุบันนี้รับทำเฉพาะงานสั่งเป็นจำนวนมาก เช่น เต่า เป็ะชะรูปปลาช่อน เป็นต้น

หม้อรูปเสือ

หม้อรูปช้าง

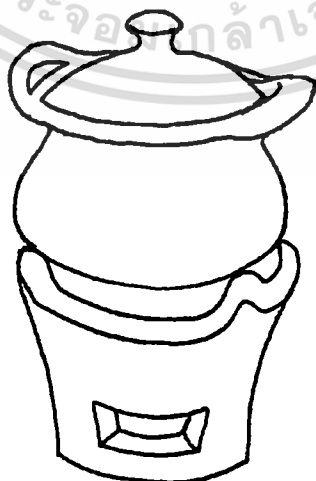
รูปทรงหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

งานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ ยังคงมีใช้อยู่ทั่วไปทุกภาค และแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น (Local characteristics) ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีวิธีการและการสร้างรูปทรงให้เหมาะสมกับการใช้สอยและคตินิยมของท้องถิ่น ซึ่งสะสมประสบการณ์และถ่ายทอด ๆ กันมา โดยพัฒนาและแก้ปัญหารูปทรงจนเกิดความสมบูรณ์ลงตัวที่สุด ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีแบบแผนตามลักษณะการดำเนินชีวิตของตน โดยส่วนใหญ่แล้วงานพื้นบ้านจะมีลักษณะเรียบง่ายและสะท้อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ในลักษณะของวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และสะท้อนลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่นด้วย ในอดีตรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาเป็นไปตามประโยชน์ใช้สอยโดยตรง จึงมีความจำกัดในด้านรูปแบบ เนื่องจากประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่าง เช่น ใช้เป็นภาชนะใส่น้ำสำหรับหุงต้มและในทางพิธีกรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องไปตั้งแต่เกิดจนตาย ต่อมาเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป เครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านจึงต้องมีการควบคู่ไปเพื่อปรับเปลี่ยนสถานภาพให้เข้าสู่ระบบทางเศรษฐกิจ ดังนั้นรูปทรงของเครื่องปั้นพื้นบ้านจึงได้รับการออกแบบมากมายหลายประเภทนอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยอย่างเดียวเข้าสู่กลไกของการตลาดเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าสำหรับตกแต่งของที่ระลึกทำให้เกิดเป็นผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำทั้งเป็นอาชีพรองหรืออาชีพหลัก

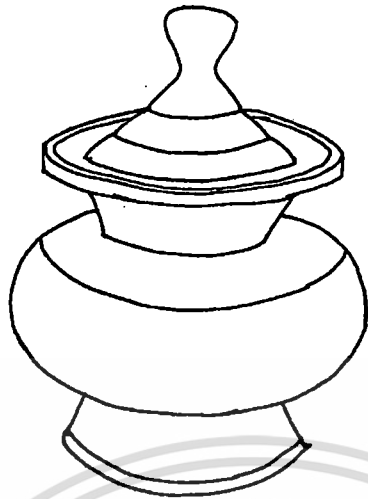
วิเคราะห์รูปทรง

ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดมีรูปทรงแตกต่างกัน แต่จะวิเคราะห์เฉพาะรูปทรงซึ่งถือว่ามีความโดดเด่นที่สุดของหมู่บ้านทุ่งหลวงที่ยังผลิตในปัจจุบัน

1. หม้อ

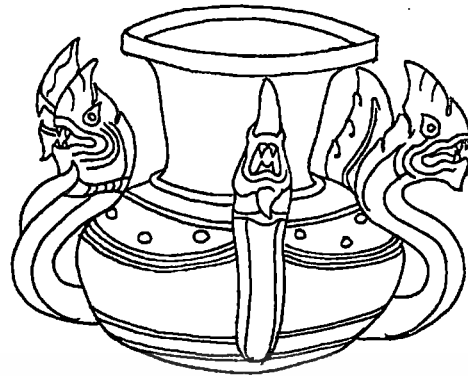
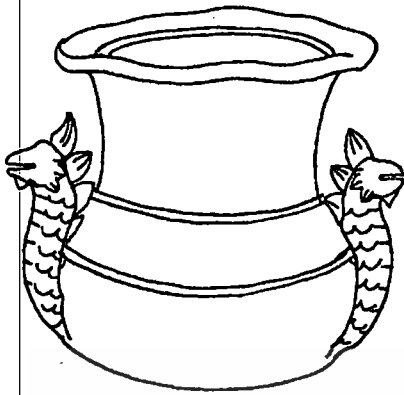
หม้อข้าว หม้อแกง หม้อต้มยา จะมีลักษณะแบบเดียวกันต่างกันไปตามขนาด

หม้อน้ำปากผาย มีทั้งแบบมีฐานในตัว และแบบแยกฐานเป็นรูปทรงในแบบดั้งเดิมของ
ทุ่งหลวงซึ่งทำกันมานานนับร้อยปีแล้ว

หม้อพญานาคของเดิมอายุกว่า 100 ปี

หม้อพญานาคของใหม่

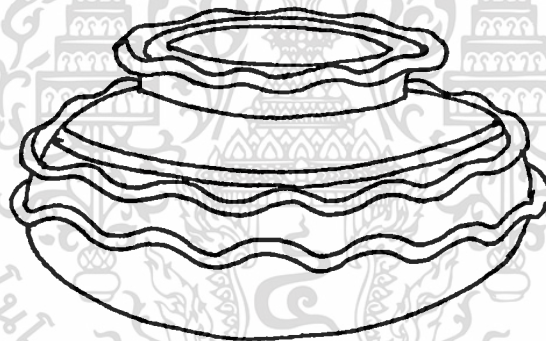
หม้อพญานาคเดิมใช้เป็นหม้อน้ำมนต์ในพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจุบันช่างปั้นหม้อพญานาคจำหน่ายเพื่อประดับตกแต่ง

หม้อพญานาค เป็นหม้อที่ช่างคิดทำขึ้นใหม่ เป็นของที่ออกแบบมาไม่เกิน 20 ปีนี้เอง โดยคิดสร้างสรรค์ขึ้นจากเครื่องแกะไม้สลักของชาวพม่า

หม้อน้ำรูปสัตว์

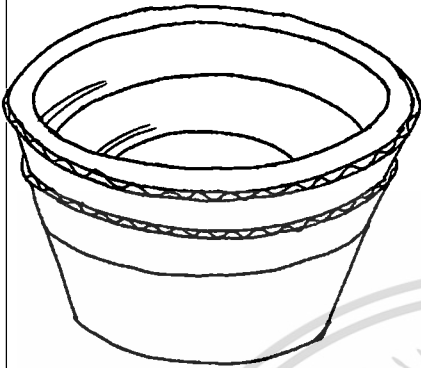

หม้อชั้น

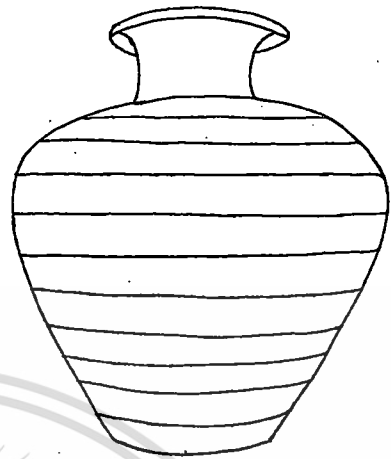

หม้อห่วง

2. อ่าง โอง

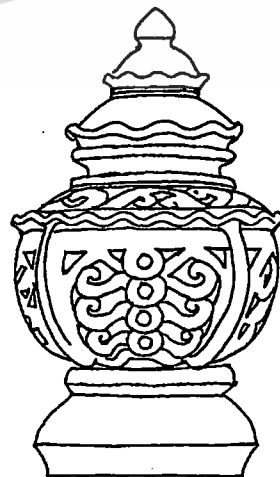
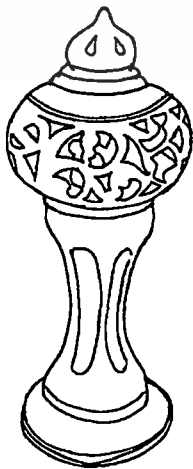

อ่างบัว

โอง

3. โคมไฟฉลุลาย

4. กระจ่างปลุกต้นไม้

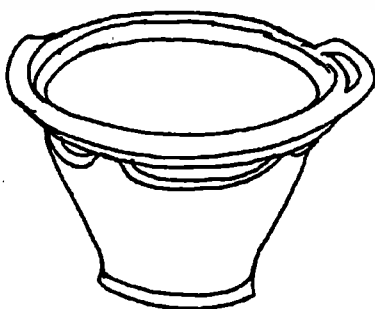
5. เตาหุงต้มอาหาร

เตาขนมครก

เตาปั้นเนื้อ

เตาอุ่นอาหาร

6. แจกันและคนโท

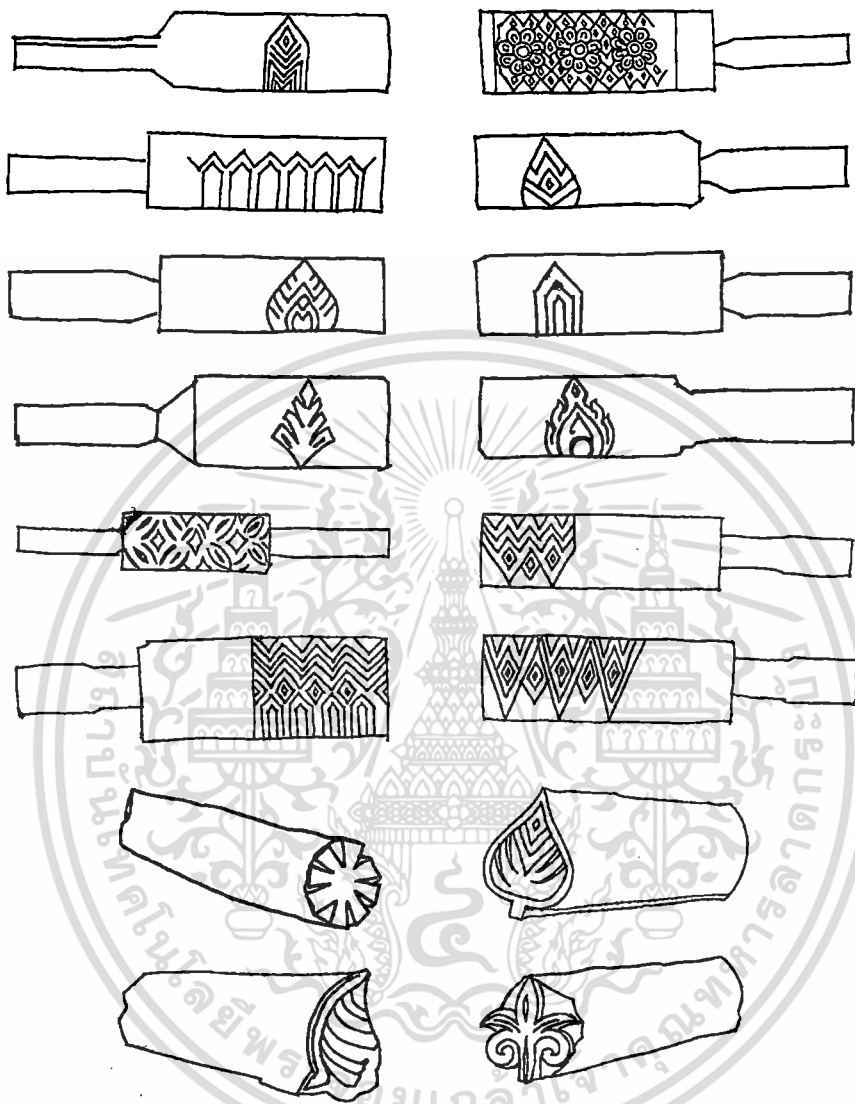
ลวดลายบนงานเครื่องปั้นดินเผา

จากการที่สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านสงบ ร่มรื่นเป็นส่วนใหญ่ รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนา และมีดงตาลใหญ่ท้ายหมู่บ้าน ในบริเวณบ้านปลูกพืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร ดอกไม้ พันธุ์บ้านสีสดใสประดับตกแต่งรอบ ๆ ลานตากเครื่องปั้นดินเผา ชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ และความคุ้นชินกับสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ได้ซึมซับเข้าสู่จิตใจโดยไม่รู้ตัว เป็นการสั่งสมประสบการณ์การเห็น การสังเกตและจดจำ ดังนั้นลวดลายเครื่องปั้นดินเผาโดยส่วนใหญ่ จึงเป็นลวดลายที่นำมาจากธรรมชาติ รอบ ๆ ตัว เช่น ใบไม้ ดอกไม้ เส้นของกิ่งตาล ก้านมะพร้าวที่มีรูปทรงแตกต่างกัน มาประดิษฐ์เป็นลวดลายอย่างอ่อนช้อยสวยงาม ทำให้เราสามารถเห็นได้ถึงความละเอียดละไมของจิตใจช่างพื้นบ้าน และผลงานที่สะท้อนความเรียบง่ายอย่างเห็นได้ชัดจากลวดลายและรูปทรง ที่ช่างแต่ละบ้านคิดประดิษฐ์ขึ้นนั้น จึงสามารถจำแนกเจ้าของงานได้โดยไม่มีการสืบสน

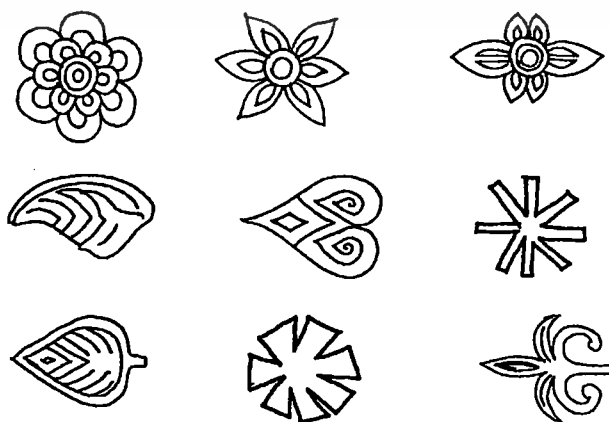
การสร้างลวดลาย

ลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาต้องสร้างขึ้นจากแม่พิมพ์รูปแบบต่าง ๆ เช่นการตีลายลงบนตัวภาชนะ การขีดขีดให้เกิดพื้นผิว การกดลาย การฉลุลาย การกลิ้งลาย และการปั้นแปะเพื่อประดับตกแต่งให้เครื่องปั้นดินเผานั้นมีความงดงาม ซึ่งจะแตกต่างจากลวดลายบนเครื่องจักสาน เพราะเครื่องจักสานจะถูกสอดประสานสัมพันธ์กับรูปทรงตั้งแต่วิธีการขึ้นรูปจนสำเร็จในขั้นสุดท้าย แต่การสร้างลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านโดยเฉพาะบ้านทุ่งหลวงแห่งนี้มีการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด จากการเปรียบเทียบภาชนะยุคเก่า จะเห็นว่า ลวดลายแรก ๆ มักจะสร้างตามคอ หรือปากภาชนะต่าง ๆ เท่านั้น โดยไม่ไล่ลายจนเต็ม แต่ในปัจจุบันช่างบางบ้านนิยมสร้างลวดลายบนภาชนะทั้งใบ

ไม้กลดลาย

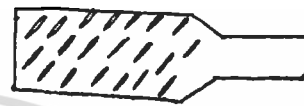
ตัวอย่างลวดลาย

วิเคราะห์การใช้วิธีสร้างลวดลาย

1. จากการตีหม้อ

เครื่องมือในการสร้างลาย

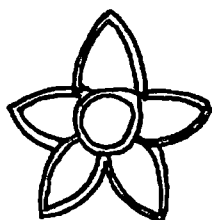
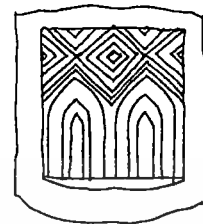
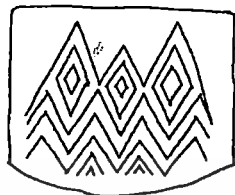
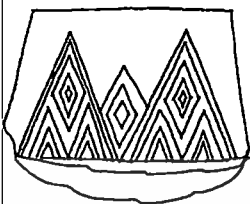
2. จากการขีดหรือขีด

3. จากไม้กดลาย

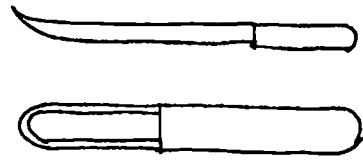
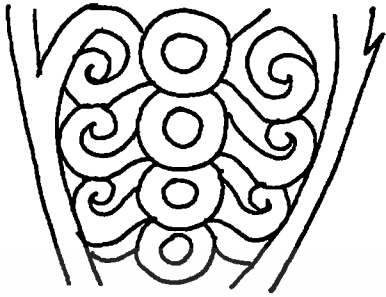

ตัวอย่างลวดลายจากไม้กลดลาย

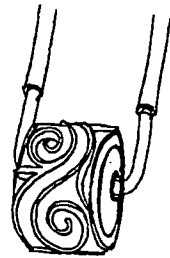
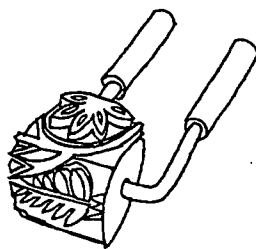
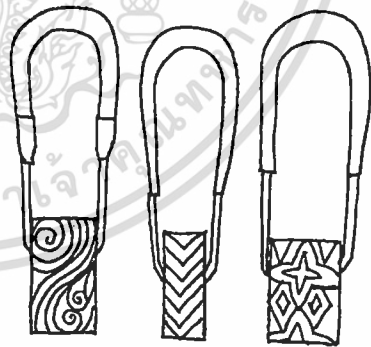
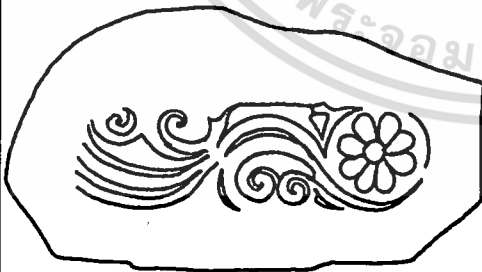

4. จากการฉลุลาย

เครื่องมือในการสร้างลาย

5. จากการใช้ลูกกลิ้ง

ความแตกต่างระหว่างศิลปะพื้นบ้าน และงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะหัตถกรรมเช่นเดียวกับหัตถกรรมพื้นบ้าน ลักษณะทั้งสองประการล้วนเป็นรูปทรงทางวัตถุที่สะท้อนลักษณะความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจของสังคมท้องถิ่นที่ถูกสั่งสมภูมิปัญญาจากบรรพชนสู่อนุชนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผ่านกาลเวลาของการสร้างสมทักษะเพื่อมุ่งไปสู่ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ความงามที่เกิดขึ้นจึงมักจะประสานสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยอย่างมีเอกภาพ ซึ่งจุดนี้เองทำให้แตกต่างจากงานด้านวิจิตรศิลป์ เพราะงานพื้นบ้านมิได้มุ่งออกแบบไปสู่ความงามในลักษณะปัจเจกภาพทางความคิดและการแสดงออกเท่านั้น งานศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้วนเป็นธรรมชาติในตัวมนุษย์ ซึ่งมีวิถีชีวิตใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติเป็นหลักใหญ่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์และหลักวิชาทางศิลปะเช่นเดียวกับงานด้านวิจิตรศิลป์ แต่อย่างไรก็ตามทั้งศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ต่างก็มีลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์ ดังนี้

- **หัตถกรรมพื้นบ้าน** สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง และมีรูปแบบเฉพาะของหัตถกรรมนั้น ซึ่งเป็นไปตามวัสดุที่ได้จากสภาพแวดล้อม เช่น ไม้ไผ่ ปอ หวาย จากดิน ไม้ สีสที่ได้จากธรรมชาติ ฯลฯ นำมาสาน บั่น ถัก ทอ ฯลฯ สร้างรูปทรง รูปแบบและพัฒนาเรื่อยมาในแบบของชาวบ้านที่เรียกว่าลองผิดลองถูก จนมาถึงจุดหนึ่งซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกใช้สอยได้อย่างเต็มที่แล้ว จะมีรูปแบบสมบูรณ์ลงตัวและเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นปรากฏอยู่ด้วยเสมอ

- **หัตถกรรมพื้นบ้าน** จะมีลักษณะเฉพาะถิ่น ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของศิลปะพื้นบ้านและหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้วยรูปแบบหรือวัสดุที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น เครื่องไม้แกะสลักมักทำกันในเขตท้องที่ภาคเหนือ เพราะมีไม้เป็นวัตถุดิบจำนวนมาก ภาชนะตักน้ำทำจากใบพ้อม ใบจาก ของทางใต้ที่เรียกว่า หมา เป็นรูปทรงที่ถือว่าสมบูรณ์ลงตัวมากที่สุด ทั้งมีน้ำหนักเบาและรูปทรงงดงาม นอกจากนี้ยังเป็นวัสดุย่อยสลายไม่ทำลายธรรมชาติเมื่อผู้ฝังไปตามกาลเวลา กระบุง ตะกร้าที่ใช้ไม้ไผ่ หรือหวายในการผูก ถัก จัก สาน ของท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีรูปทรงแตกต่างกัน รวมไปถึง โอง หม้อน้ำ ไท หมักปลา เสื่อ ผ้ามัดย้อม ฯลฯ ล้วนเป็นตัวอย่างของหัตถกรรมพื้นบ้านที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะและรูปทรงแบบเฉพาะอย่าง

- **ช่างพื้นบ้าน** งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลผลิตของช่างฝีมือธรรมดา คุณค่าทางความงามและคุณภาพของงานเกิดจากความชำนาญในการผลิตจำนวนมาก โดยทั่วไปแล้วช่างพื้นบ้านไม่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตน และหลังการสร้างสรรค์เช่นเดียวกับงานศิลปะด้านวิจิตรศิลป์ ลักษณะเฉพาะของช่างพื้นบ้านจะปรากฏผ่านรูปทรงที่ถ่ายทอดมาจากประเพณี ความเชื่อ ความจำเป็นในการดำรงชีพจากบรรพบุรุษเป็นเวลานานนับร้อยปี สิ่งเหล่านี้

จะประสานกับความเชื่อที่อยู่ใต้อิทธิพลของช่างพื้นบ้าน แล้วแสดงออกในผลงานหัตถกรรม นำสังเกตว่า ช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่นมักจะถนัดงานเฉพาะท้องถิ่นตนเท่านั้น เพราะเกิดจากความเคยชินที่ได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝนทักษะต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญ ดังที่เราจะพบเห็นได้จากหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านปั้นหม้อ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านแกะสลัก หมู่บ้านสานเสื่อ เป็นต้น จากการเข้าวิจัยในท้องที่พบว่า มีช่างพื้นบ้านบางคนเท่านั้นที่ไม่เพียงแต่มีความสามารถเฉพาะทาง ยังมีความสามารถในเชิงช่างด้านอื่น ๆ เช่น ปั้น แกะสลัก ออกแบบลวดลาย รวมไปถึงสามารถประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ โดยประสานเทคโนโลยีเข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้าน นำมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในการผลิตผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้น เป็นคุณสมบัติโดดเด่นที่เกิดจากพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทำให้ผลงานนั้นมีลักษณะแปลกใหม่จากรูปแบบที่เคยผลิตขึ้น

- **หัตถกรรมพื้นบ้าน** มักจะสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงต้องผลิตรูปแบบที่ซ้ำ ๆ กัน หรือคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันหัตถกรรมพื้นบ้านตอบสนองความต้องการของสังคมมากขึ้น ผลผลิตของหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นที่ต้องการโดยทั่วไปนอกเหนือจากการใช้สอยแล้ว ปัจจุบันถูกผลิตขึ้นสำหรับประดับตกแต่ง ดังนั้นจึงมีการออกแบบเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดหลากหลายรูปแบบขึ้น มีการพัฒนารูปทรงและประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างไปจากความต้องการของคนในท้องถิ่น ระบบของการผลิตจึงต้องเปลี่ยนไป เพื่อให้จำนวนการผลิตมากขึ้น

- **หัตถกรรมพื้นบ้าน** มักจะมีราคาที่เหมาะสม หรือราคาต่ำ เพราะโดยทั่วไปแล้วเป็นงานที่ผลิตขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สำคัญ เช่น พ่อค้าคนกลาง และสภาพเศรษฐกิจ

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 อธิบายความหมายของศิลปะไว้ว่า “ศิลปะ หมายถึงฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงออกให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าฟังชม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ” ...ศิลปะเป็นผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยมและทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีหรือความเชื่อในลัทธิศาสนา²⁰ ผู้ที่ทำงานศิลปะโดยตรงในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Artist หรือ ศิลปิน หรือ ศิลป์ ในภาษาสันสกฤต หมายถึง

²⁰ ศิลป พีระศรี, ศิลปสงเคราะห์, แปลโดย พระยาอนุমানราชชนน, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิต โปศาลศิลป์การพิมพ์, 2526), หน้า 32.

ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น นักดนตรี กวี จิตรกร ประติมากร สถาปนิก นาฏศิลป์²¹ ส่วนผู้ที่ทำงานด้านหัตถกรรมนิยมเรียกกันว่า ช่างฝีมือ หรือนายช่าง หรือหัตถกร ในภาษาอังกฤษเรียก Craftsman Handicraftman หรือ Artisan ตามภาษาฝรั่งเศส²² ...ช่างฝีมือหมายถึงผู้ผลิตศิลปกรรมที่งามน่าดู น่าใช้สอย เป็นอสังการเครื่องประดับชีวิตของเราให้อยู่ดีกินดี ผลิตรกรรมหรือสิ่งที่ทำขึ้นเป็นอาชีพของช่างฝีมือนี้เรียกว่า ศิลปะ อันเป็นผลเกิดจากฝีมือความสามารถ และความรู้ค่าของช่างฝีมือผู้นั้นเฉพาะเป็นคน ๆ ไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผลิตรกรรมหรือสิ่งที่ทำขึ้นไม่ใช่เป็นของที่ทำด้วยเครื่องจักร²³

มูลเหตุที่ทำให้เกิดการสร้างงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ

- ช่างพื้นบ้าน และผลงานศิลปะหัตถกรรม ที่มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว มีความฉลาดและไหวพริบในการสร้างสรรค์ แตกต่างจากช่างพื้นบ้านอื่น ๆ และโดยส่วนใหญ่เกิดช่างที่มีความชำนาญชำนาญฝึกฝนและสามารถสร้างสรรค์จินตนาการส่วนตนถ่ายทอดให้งานพื้นบ้านที่เป็นแบบอย่างง่าย ๆ ตามลักษณะท้องถิ่นของตน ให้ออกมามีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากงานพื้นบ้านในลักษณะเดียวกัน ผลงานจึงดูมีชีวิตชีวา เช่นผลงานของนางแสงดา บันลือฤทธิ์ ผู้มองเห็นคุณค่าของมรดกผ้าล้านนา โดยพยายามอนุรักษ์ ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาการทอผ้าด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกรักคิดพิเศษที่แตกต่างจากช่างทอผ้าทั่วไป ช่างอ๋า ศรีสัมฤทธิ์ ช่างแกะสลักพื้นบ้านชาวนครศรีธรรมราช ที่สร้างผลงานแกะสลักที่ไม่เพียงแต่มีความวิจิตรเท่านั้น หากแต่แสดงความรู้สึกรัก จิตวิญญาณ และแฝงอารมณ์ขันแบบชาวบ้านลงในงานแกะสลักรูปสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนนางตี๋ เสงตระกุล ช่างปั้นหม้อพื้นบ้านแห่งนี้ ที่สร้างรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาจากสัตว์รอบ ๆ ตัว เช่น สุนัข ไก่ ลิง ช้าง ม้า ฯลฯ อย่างง่าย ๆ แต่แฝงด้วยชีวิตในงานปั้นทุกชิ้น รวมถึงรูปทรงที่สร้างจากจินตนาการ เช่น เทวดา นางฟ้า นางเงือก ฯลฯ ทุก ๆ ชิ้นจะมีลักษณะของการถ่ายทอดความบริสุทธิ์ ชื่อ ไร่เตียงสา ที่สำคัญผลงานแต่ชิ้นจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดต่างจากงานหัตถกรรม ซึ่งจะต้องทำเป็นจำนวนมาก มีความเหมือนกันทั้งขนาดและรูปแบบ จึงทำให้สามารถแยกกันได้ชัดเจนระหว่างหัตถกรรมกับศิลปะหัตถกรรม นอกจากนี้งานศิลปะพื้นบ้านยังสร้างคุณค่าทางจิตใจต่อผู้พบเห็น เกิดความชื่นชม และมีความสุขเมื่อได้เห็นงานเหล่านั้น

²¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร : 2530), หน้า 16.

²² สงวน รอดบุญ, ศิลป์กับมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524), หน้า 16.

²³ ศิลป์ พีระศรี, ศิลปสงเคราะห์, แปลโดย พระยาอนุমানราชชน, หน้า 32

บทที่ 6

ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

จากการศึกษาเรื่องเครื่องปั้นดินเผา ในตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า หัตถกรรมประเภทใช้ฝีมือชนิดนี้ มีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ บางประการ กล่าวคือ

1. **ปัญหาด้านบุคลากร** ปัจจุบันบุคลากรที่เป็นช่างปั้น ส่วนใหญ่มีอายุเกิน 55 ปีขึ้นไป รวมช่างทั้งตำบลทุกหมู่บ้าน เป็นเพศหญิง 186 คน เพศชาย 69 คน จากการสำรวจพบว่า หมู่ 2 และหมู่ 4 มีช่างปั้นมากที่สุด นอกนั้นกระจายไปตามหมู่บ้านอื่น ๆ บ้างไม่มากนัก คนวัยหนุ่มสาวมีจำนวนน้อยมาก จากการสัมภาษณ์หลายครอบครัว เด็ก ๆ และวัยรุ่นจะเรียนหนังสือเป็นส่วนใหญ่ หนุ่มสาวที่เรียนจบแล้วมักไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ หรือย้ายถิ่นฐานไปที่อื่นเนื่องจากแต่งงานมีครอบครัว บางคนทำงานเอกชน รัฐวิสาหกิจ และคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในกรุงเทพฯ จะกลับบ้านเมื่อมีเวลาว่างเท่านั้น บุคลากรที่เป็นช่างปั้นจึงมีคนวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุ สำรวจพบว่า มีช่างปั้นที่มีอายุ 71-90 ปี อยู่จำนวนถึง 19 คน ดังนั้นงานปั้นที่สร้างสรรค์จากการสั่งสมประสบการณ์ด้วยกรรมวิธีพื้นบ้านง่าย ๆ เช่น การตีหม้อ งานปั้นรูปแบบโบราณ เช่น หม้อพญานาค หม้อพู่ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและฝีมือแตกต่างกัน เฉพาะบ้านก็อาจจะค่อย ๆ สูญไปได้ เนื่องจากไม่มีคนสานต่อ ได้แก่ งานปั้นชิ้นใหญ่ ๆ เช่น โองใหญ่ แจกันขนาดใหญ่ กระถางบัวใหญ่ มีปั้นได้เฉพาะนายหอม และนางวรรณ โปธิ์ดี เท่านั้นไม่มีใครในหมู่บ้านทำได้ แม้แต่ลูกของนายหอมเอง เมื่อเรียนจบก็รับราชการไม่ได้ทำงานปั้นเช่นเดียวกับพ่อแม่ นายมูล ทิพย์วี เคยปั้นหม้อสัตว์สวยงามแปลกตา เช่น หม้อช้าง หม้อไก่ หม้อสิงห์ ฯลฯ ก็เลิกปั้นหม้อสัตว์หันกลับมารับงานสั่งทำในแบบอื่น เนื่องจากหม้อสัตว์ปั้นยาก ขายได้ยาก นายวันชัย คำน้อย ซึ่งมีฝีมือเชิงช่างสูง สามารถทำโคมไฟฉลุได้งดงามก็เลิกอาชีพช่างปั้นไปลงเล่นการเมืองท้องถิ่น นางโถม ยิ้มทุ่ง ซึ่งยังปั้นหม้อพญานาคแบบโบราณก็ไม่มีใครรับการถ่ายทอดฝีมืออันประณีตนั้น นอกจากนี้ปัญหาอื่น ๆ เกี่ยวกับด้านบุคลากรก็คือ ความเจ็บป่วย ความชรา ช่างปั้นที่เคยปั้นหม้อพญานาคจนได้รับรางวัลที่ 1 ของจังหวัดสุโขทัย เช่นกรณีของนางลำพา สนแก้ว ก็เจ็บป่วยเรื้อรังจนไม่สามารถปั้นหม้อใหญ่ ๆ ได้ คุณยายกิ่งรักทุ่ง คนเดียวที่ยังตีหม้อในแบบโบราณ เช่น หม้ออุ้นท้อง ใช้ใส่ถ่านห่อผ้าอุ้นท้องเวลาปวดท้องหรือสตรีอยู่ไฟ ซึ่งคนในท้องถิ่นยังใช้อยู่ก็ชราภาพมาก และมีข้อน่าสังเกตว่า แม้แต่คนรุ่นหลัง ๆ ที่เป็นช่างปั้นหม้อที่อายุไม่เกิน 50 ปี ก็มักจะทำงานหัตถกรรมโดยวิธีหล่อพิมพ์ เนื่องจากสะดวกกว่า และได้จำนวนปริมาณงานมากกว่า จึงน่าเสียดายมากถ้าไม่มีการถ่ายทอดฝีมือเชิงช่างจาก

คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่นดังที่บรรพบุรุษถ่ายทอดกันต่อมา เพราะถ้างานหัตถกรรมที่ถูกพัฒนาเป็นแบบใหม่ด้วยการหล่อแบบ เนื่องจากเร็วและง่ายกว่าเข้ามาแทนที่ หัตถกรรมจากงานปั้นด้วยฝีมือจนลดลงแล้ว ความงามและเสน่ห์ของงานท้องถิ่น ความเด่นชัดของพลังฝีมือและศิลปะก็จะลดลงด้วยเช่นกัน

1.1 ข้อเสนอแนะ ควรสืบทอดการทำเครื่องปั้นดินเผาแก่เยาวชน โดยจัดทำเป็นหลักสูตรในโรงเรียนท้องถิ่นนั้น ๆ โดยให้บุคลากรที่มีความชำนาญ แตกต่างกัน ถ่ายวิชาความรู้ให้กับเยาวชน เพราะความหลากหลายในฝีมือช่าง ความรู้ในการประดิษฐ์ลาย การสร้างรูปทรงหรือเทคนิคอื่น ๆ เฉพาะตัวจะนำไปสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในอนาคต เมื่อเยาวชนสำเร็จการศึกษาจะมีทางเลือกในอาชีพต่อไปในชุมชนของตนเองโดยไม่ต้องโยกย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น ทั้งยังจะสร้างความแข็งแกร่งให้กับเศรษฐกิจในชุมชน ตลอดจนทำชื่อเสียงมาสู่จังหวัดในอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดควรส่งเสริมช่างปั้นโดยนำผลงานที่มีเอกลักษณ์หลากหลายจัดเป็นงานแสดง มีการจัดประกวดให้บ่อยครั้ง เพื่อเป็นกำลังใจและส่งเสริมให้ชื่อเสียงของช่างปั้นหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น การประชาสัมพันธ์ข่าวควรจะต้องใช้สื่อที่มีความแพร่หลายอย่างกว้างขวาง เช่นเดียวกับการจัดงานลอยกระทงประจำปี เพราะหมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนและโดดเด่นที่สุดของภาคเหนือตอนล่าง

2. ปัญหาด้านการผลิต กระบวนการผลิตเกี่ยวกับวัตถุดิบ คุณภาพ ทุนในการประกอบ

2.1 วัตถุดิบ เช่น ดินในการปั้นหายากขึ้น เนื่องจากดินที่ชาวบ้านใช้อยู่ คือ แหล่งดินบริเวณหนองอ้อ หนองขลัง ลดน้อยลง

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานของรัฐ ควรเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ เช่น จัดส่งกรมทรัพยากรธรณีทำการสำรวจดินแหล่งอื่นที่มีอยู่ในบริเวณหมู่บ้านเป็นแหล่งวัตถุดิบใหม่สำหรับป้อนการผลิต ควรจะเป็นดินในบริเวณใกล้ เพื่อชาวบ้านไม่ต้องลงทุนกับค่าขนส่งมากนัก

2.2 เชื้อเพลิงในการเผา เช่น ไม้ไฟ นับวันยิ่งหายากขึ้น ต้องไปซื้อจากที่ไกล บางบ้านต้องซื้อจากต่างจังหวัด เช่น จากตาก ซึ่งทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ราคาเครื่องปั้นดินเผาค่อนข้างถูก

ข้อเสนอแนะ ต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกไม้โตเร็ว เพื่อทดแทนเชื้อเพลิง หรือนำมาใช้เชื้อเพลิงชนิดอื่นที่มีคุณภาพในการเผาไหม้ แต่ราคาไม่แพง หาซื้อง่าย หรือหาผู้มี

ความรู้ในการผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพเข้าไปแนะนำวิธีการสร้างเชื้อเพลิงที่มีคุณภาพแต่ต้นทุนการผลิตต่ำ

2.3 กระบวนการผลิต ยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ต้องเข้าไปดูแลในลักษณะการพัฒนาการผลิต โดยจัดผู้ชำนาญงานด้านเทคนิคเข้ามาฝึกฝนอบรมช่างปั้นในหมู่บ้านในเทคนิคของการผลิต ให้กระจายทั่วถึงมากขึ้น เพื่อให้ผลผลิตของชุมชนมีคุณภาพทัดเทียมกัน สร้างความชำนาญในผลงานมากขึ้น มีความคงทนมากขึ้น และสิ่งสำคัญควรส่งเสริมการตลาดให้มากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด หรือรัฐ ควรจัดทำพิพิธภัณฑ์ดินเผาพื้นบ้าน รวบรวมงานเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นทั้งงานศิลปะพื้นบ้าน รวบรวมงานเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นทั้งงานศิลปะพื้นบ้านอย่างเช่นงานของคุณยายดี เองตระกูล งานหัตถกรรมปั้นหม้อที่มีความพิเศษสวยงามแตกต่างกันไป เช่นงานของนายชอบ โพธิ์ดี นางวรรณภา โพธิ์ดี นางโถม ยิ้มทุ่ง และคนอื่น ๆ ที่มีความงามแปลกตา นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ซึ่งควรก่อสร้างใกล้กับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพราะเป็นแหล่งที่ชาวไทยทั้งประเทศ และชาวต่างชาติทั่วโลก เดินทางมาชมและศึกษาหาความรู้เป็นจำนวนมาก ซึ่งคนต่างถิ่นเหล่านี้ นอกจากจะได้ศึกษาศิลปะโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแล้ว ยังได้รู้จักงานศิลปะหัตถกรรมในแขนงหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านอีกด้วย จะทำให้ผู้ที่มาเยือนชมสุโขทัยเห็นความต่อเนื่องตั้งแต่อารยธรรมยุคเก่านับเนื่องมาถึงปัจจุบันฝีมือเชิงช่างของชาวสุโขทัยมีอยู่ในสายเลือดตั้งแต่บรรพบุรุษ และทุกระดับชนชั้น ตั้งแต่งานชั้นสูง จนถึงงานพื้นบ้าน งานศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้มีรูปแบบง่าย ๆ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย สมถะ ของชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัยที่ยังคงเสน่ห์มานานนับศตวรรษ

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ปรับปรุงรูปแบบสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด แต่ในขณะเดียวกัน ต้องสร้างรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้คงลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวงไว้ โดยจัดผู้เชี่ยวชาญการออกแบบอบรมชาวบ้านให้ออกแบบเพื่อประโยชน์ให้สอยในชีวิตประจำวันให้หลากหลายรูปแบบขึ้นทันสมัยมากขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจผู้บริโภคและเป็นส่วนกระตุ้นให้ราคาเครื่องปั้นดินเผาสูงขึ้นในขณะเดียวกันรัฐต้องสนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มช่างปั้นที่มีผลงานดีเด่นที่ยังคงปฏิบัติงานในรูปแบบเดิมให้พัฒนาฝีมือให้ประณีตงดงามมากยิ่งขึ้น รวมทั้งต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญของช่างปั้นที่มีฝีมือสูงเหล่านี้ ด้วยการสนับสนุนจัดการให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับอนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

3. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ต้องโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัด ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยอาจจะพิจารณาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในการทัศนศึกษา สำหรับเยาวชน ประชาชน นักท่องเที่ยวโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับแนวความคิดต่อกลุ่มต่าง ๆ ที่จะเข้าไปชมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกรับประโยชน์ในด้านใด เช่น กลุ่มเยาวชนนักเรียนนักศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจในงานพื้นบ้าน ประชาชนนักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ได้ซื้อหาผลิตภัณฑ์ที่สวยงามติดมือ หรือเป็นของฝากได้อีกด้วย

บทที่ 7

สรุป

ตำบลบ้านทุ่งหลวง เป็นท้องถิ่นที่ประวัติศาสตร์อันยาวนาน ดังมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยสุโขทัยมากมาย ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของผลพวงของการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา และได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน

จากการศึกษาวิจัยเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านหมู่บ้านทุ่งหลวงแห่งนี้ ได้พบว่า มีรูปทรงแตกต่างจากเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านแห่งอื่น ๆ อาทิเช่น บ้านปั้นหม้อจังหวัดมหาสารคาม บ้านเคิ่งสวรรค์จังหวัดหนองคาย บ้านสทิงหม้อจังหวัดสงขลา เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาเป็นงานหัตถกรรมที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันได้มีพัฒนาการการสร้างสรรคเช่นเดียวกับงานหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ และการพัฒนาเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นไปตามความนิยมของความต้องการในกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งมีหลากหลายเช่นกัน เราจึงเห็นการพัฒนาตนเองจากเดิมที่เคยเป็นของใช้ใกล้ชิดกับชีวิตชนบท ซึ่งต้องพึ่งพาสั่งประดิษฐ์ในการยังชีพ เช่น ภาชนะประเภทหม้อข้าวหม้อแกง ถ้วยโถโอชาม หม้อน้ำกินน้ำใช้ โอง อ่าง เตาทุงต้ม ฯลฯ มาถึงปัจจุบันนี้รูปแบบและลักษณะได้ถูกสร้างสรรคให้มากมายหลายประเภท นอกเหนือจากของใช้ เป็นของประดับตกแต่ง ของเล่น และของเก็บสะสม มากมายโดยไม่มีข้อจำกัด ผลสรุปจากการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่เครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านยังคงทำต่อเนื่องมาทุกวันนี้จะเกิดจาก

- แรงจูงใจจากรายได้ที่ดีและการสนับสนุนของหน่วยงานราชการให้เห็นเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการผลิต เพราะการที่หน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนนั้นสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ทางหนึ่ง ปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านแห่งนี้เป็นสินค้าออกที่สำคัญของท้องถิ่น เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น จึงทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง รักและผูกพันในอาชีพ ทำให้ไม่ต้องไปขายแรงงานนอกถิ่นฐานบ้านตน

- การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ทำให้สมาชิกมั่นใจต่ออาชีพ สร้างผลงานได้อย่างสม่ำเสมอโดยแน่ใจว่าจะมีตลาดรองรับ สามารถกู้เงินทุนหมุนเวียนและยังได้รับเงินปันผลในฐานะสมาชิกกลุ่มอีกด้วย

- เอกลักษณะเฉพาะตัว ความประณีตงดงามและเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงแห่งนี้มีเสน่ห์น่ารักและเป็นที่ยุ้จักกันโดยทั่วไป เพราะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมประจำถิ่นแฝงอยู่ในรูปทรง บนลวดลาย และความเรียบง่ายแบบพื้นบ้าน ในขณะที่

เดียวกันช่างปั้นพื้นบ้านบางท่านสามารถสร้างงานในแบบพื้นบ้าน แต่เกินความเป็นหัตถกรรม เข้าสู่ความเป็นศิลปะพื้นบ้าน เนื่องจากสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เต็มไปด้วยชีวิตชีวา อารมณ์ความรู้สึก ผ่านท่าทาง ใบหน้า อากัปกิริยา และความอ่อนช้อยของรูปทรงและ ลวดลายที่สร้างขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านไทย นางดี เฮงตระกูล ศิลปินพื้น บ้านดีเด่น (ช่างปั้น) จากหมู่บ้านทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย ได้ช่วยขยายความรู้ 2 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 ศิลปะพื้นบ้านและหัตถกรรมพื้นบ้านมีความแตกต่างกันอย่างไร ประเด็นที่ 2 ความรู้จากหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ช่วยขยาย ความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้พื้นบ้านที่บรรพบุรุษได้หยั่งรากฝังลึกและถ่ายทอดให้กับคนรุ่น แล้วรุ่นเล่าถึงภูมิปัญญาที่ชาญฉลาด ในการใช้ชีวิตที่สมถะ เรียบง่ายและพึ่งพาตนเองได้ ทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ และยังสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุโขทัยในฐานะ สินค้าพื้นเมืองให้เป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ รวมถึงเกื้อหนุนเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็น สิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติอีกด้วย

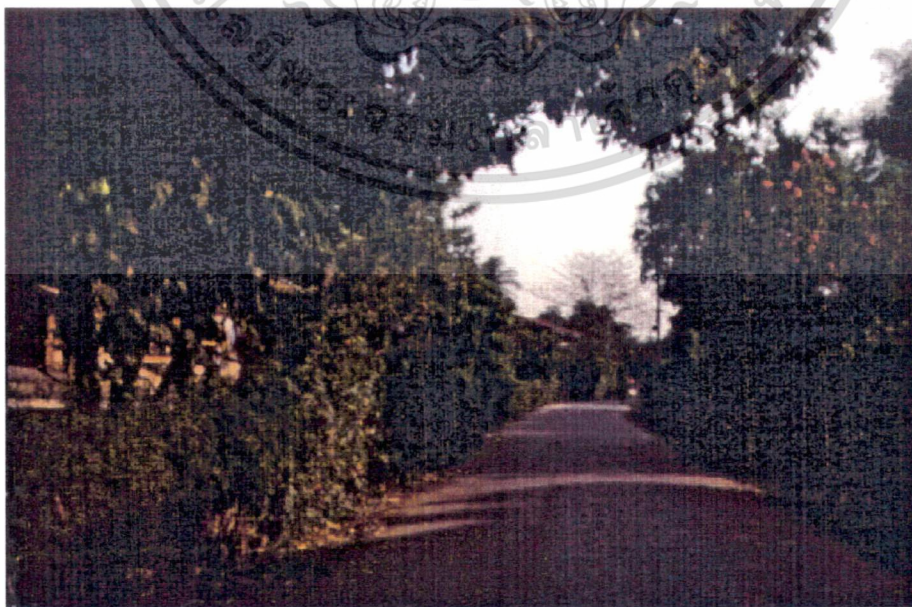
บรรณานุกรม

- งานเทคโนโลยี. “การพัฒนาเตาเผาแบบพื้นบ้าน และเตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น (Catenary updraft Kiln) บ้านทุ่งหลวง อ.คีรีมาศ จ.สุโขทัย.” วารสารรายงานทางวิชาการ ศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม 4 (กันยายน 2540) : 82-87.
- ไพวัน คงกระพันธ์. ภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นสุโขทัย. สุโขทัย : โรงพิมพ์รัตนสุวรรณ, 2542.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เทียบเมืองพระร่วง. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2526.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพื่อนพิมพ์ จำกัด, 2530.
- ศิลป พีระศรี. ศิลปสงเคราะห์. แปลโดย พระยาอนุมานราชธน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทศาลศิลป์การพิมพ์, 2526.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สุโขทัยรุ่งอรุณแห่งความสุข. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย. ทัศนกรรมพื้นบ้าน ปราชญ์-ศิลปินสุโขทัย. สุโขทัย : สุโขทัยการพิมพ์, 2534.
- สงวน รอดบุญ. ศิลปกับมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. มรดกพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542.

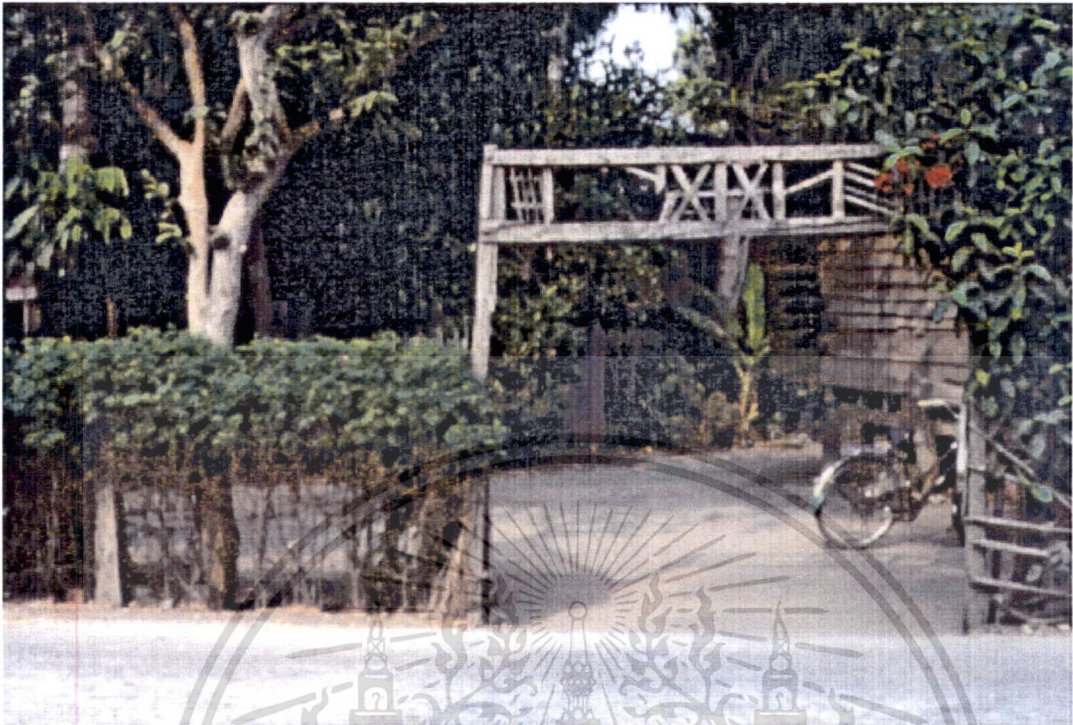
ภาคผนวก ก.
ภูมิทัศน์ภายในบริเวณหมู่บ้านทุ่งหลวง

ปากทางเข้าหมู่บ้าน

ปากทางเข้าหมู่บ้าน

บริเวณบ้านต่าง ๆ มักได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี

รั้วบ้านจะปลูกพืชผักกินได้เกือบทุกครัวเรือน

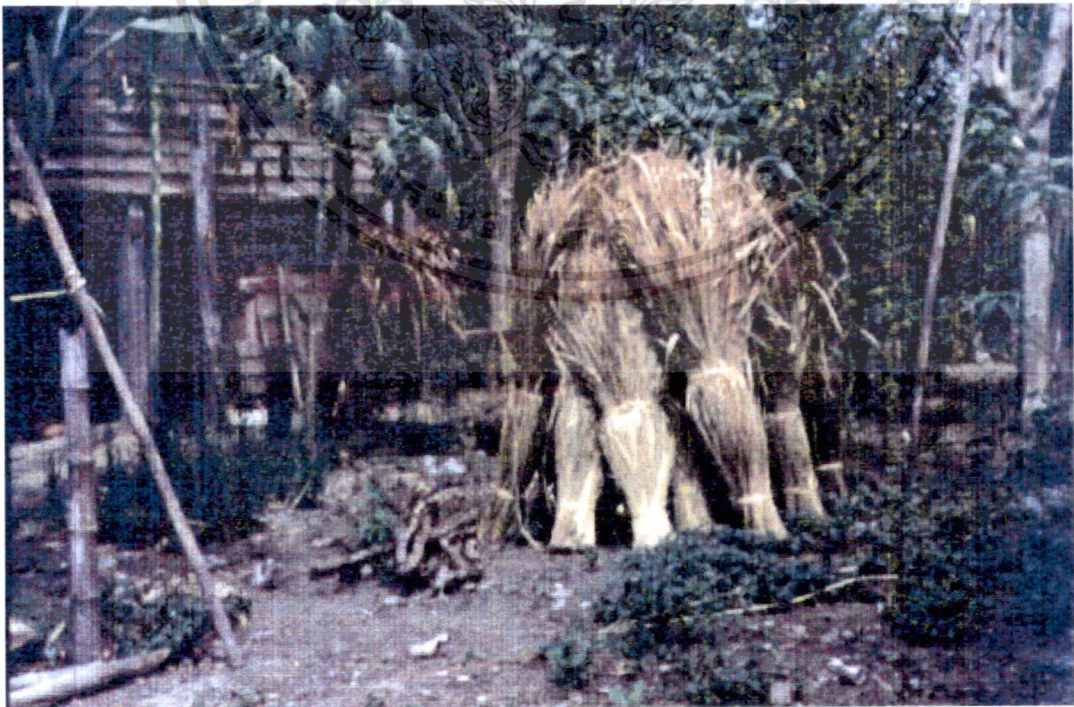
ลานนวดข้าว ตากข้าว ใช้เป็นลานร่วม รอบ ๆ บริเวณลานจะปลูกกล้วย ทุเรียน
มะละกอ มะม่วง รอบนอกมักจะเป็นต้นไม้ใหญ่เพื่อกันลมด้วย

ยุ้งเก็บข้าว จะเห็นว่าใต้ถุนยุ้งเป็นที่เก็บดินสำหรับงานปั้น

ใต้ถุนบ้านบางหลังเก็บเครื่องมือเกษตรกรรม ฟืน และยังใช้ตากหญ้าแฝกที่นำมาปลูกหลังคา

บริเวณใช้สอยรอบ ๆ บ้าน

ลานหน้าบ้านบางหลังวางรางหญ้าแห้ง (ภาษาท้องถิ่นเรียกปะหัง) สำหรับเลี้ยงวัว ควาย

ที่อาบน้ำกลางลาน ใช้ร่วมกันหลาย ๆ หลัง รอบ ๆ ปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ดอกประดับ

ลานเชื่อมระหว่างบ้านหลังต่อหลังสามารถเดินทะลุถึงกันได้

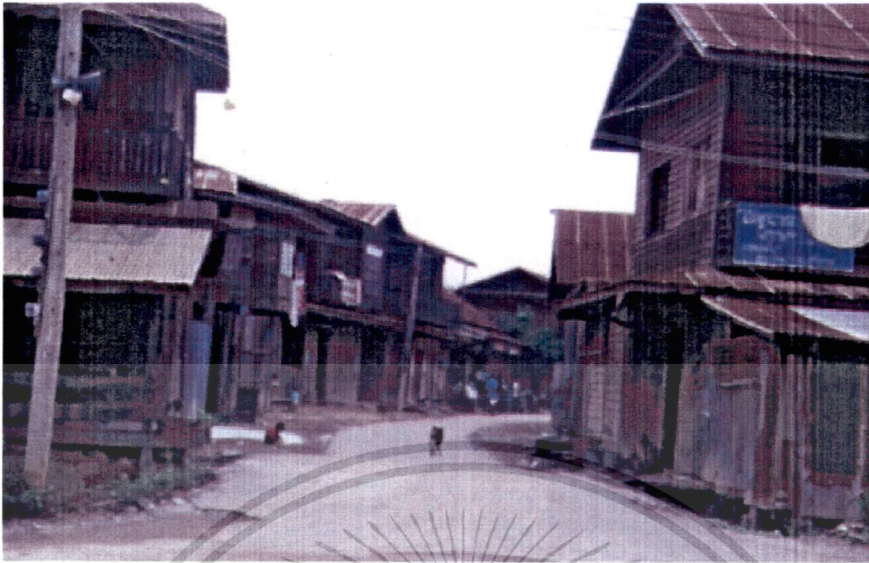
รอบบริเวณลานใช้ปลูกพืชผักสวนครัว
ลานบ้านยังมีประโยชน์ในการตากแห้งพืชผัก รวมทั้งดินเผา

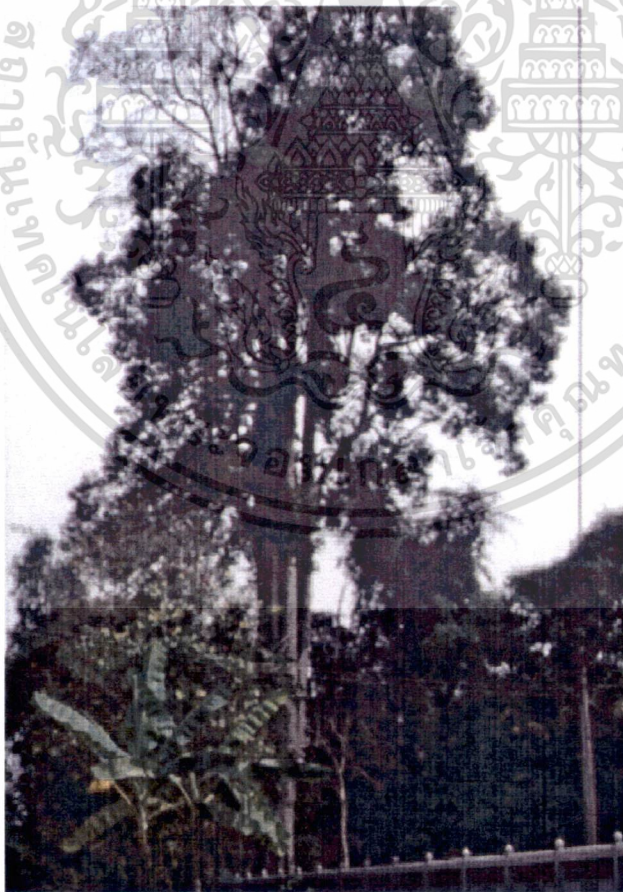
ร้วค้ำว สำหรับกั้นส้วต้ว หรือกำหนดอาณาบริเวณ

ยั้งเก็บพันธุ้ข้าว เก็บข้าวที่เป็นผลผลิตไว้กินตลอดปี และยั้งเก็บเครื่องมือทางการเกษตร

ปากทางเข้าหมู่บ้านด่านเหนือ บริเวณหน้าวัดดุสิตดาราม (วัดกลาง)
ลักษณะเป็นกลุ่มโรงเรียนยาวไปตามถนน

ด้านนอกวัดลาย ด้านใต้ของหมู่บ้านมองเข้าไปในเขตวัด เห็นต้นยางนาขนาดใหญ่
และความร่มรื่นภายในบริเวณวัด

เจ้าอาวาสวัดลายองค์ที่ 2 พระครูวิบูลบุรณกิจ (เลียม อดคว์โส)
ปัจจุบันมรณภาพแล้ว

ภายในบริเวณวัดลาย ยังมีสภาพของความสมบูรณ์ที่เหลืออยู่

หม้อน้ำขนาดใหญ่บนศาลาวัดลาย หลวงพ่อเล่าว่า มีอายุก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (มีอายุก่อน พ.ศ. 2458)

งานบุญเทศน์มหาชาติที่วัดลาย ตกแต่งประดับด้วยธงคาถาพัน

ร้านตัดผมในหมู่บ้าน

รถเมลล์ไม้ วิ่งจากศิริมาศถึงตลาดในอำเภอเมืองสุโขทัย

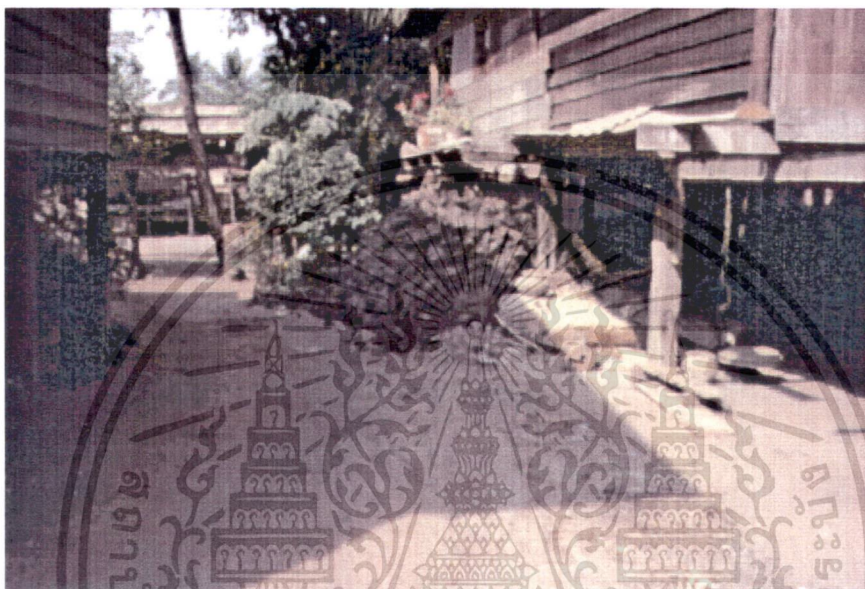

โรงหน้งในหมูบ้านทุ่งหลวงอยู่ทางทิศเหนือของหมูบ้าน

สหกรณ์จำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา บ้านทุ่งหลวง

ภาคผนวก ข.
วัสดุและอุปกรณ์ในการทำเครื่องปั้นดินเผา

ดินเหนียวซื้อมาเป็นคันรถ หรือไม่กี่จ้างคนไปขุดตามแหล่งน้ำในฤดูน้ำลด
ส่วนใหญ่เป็นดินกันบึง

ดินเหนียวที่เก็บไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบ

ดินจะถูกหมักไว้ในโอ่ง 2-3 คืน ก่อน ในช่วงเตรียมดิน

จากนั้นนำมาปั้นเป็นก้อนเพื่อนวดกับทราย

ทรายที่ใช้ผสมดินเหนียว

ร่อนทรายให้ละเอียด เพื่อเลือกเศษกรวด เศษหิน ออก

นำดิน และทรายผสมกันในอัตราส่วน ดิน 2 ทราย 1

นวดดิน กับทรายด้วยการใช้เท้าเหยียบในรางผสม
แรงเหยียบจะทำให้ดินและทรายผสมเป็นเนื้อเดียวกัน

การนวดดินผสมทรายด้วยวิธีการตำ

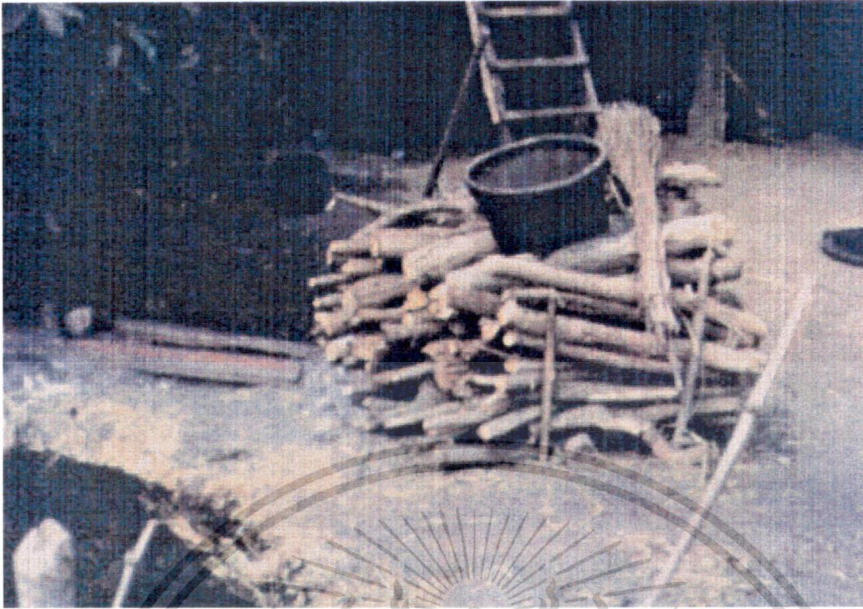
ดินและทรายเมื่อผสมเสร็จแล้ว พร้อมจะปั้นได้ทันที

พืงกาบตาลชาวบ้านจะไปเก็บหลังวัดลาย สำหรับเป็นเชื้อในการเผา

พืงไม้ไผ่แห้ง ชาวบ้านเรียกว่า ไม้หลัว

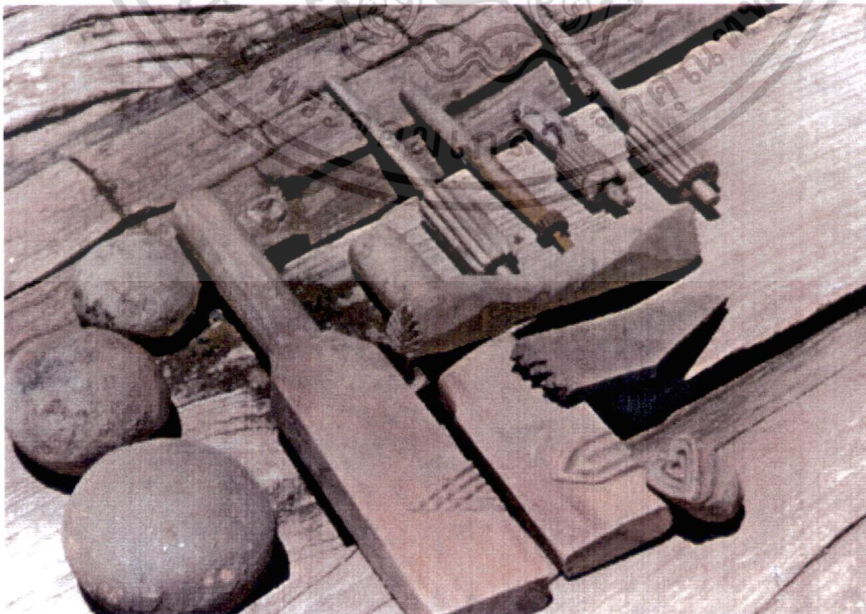
พินจากไม้จริง

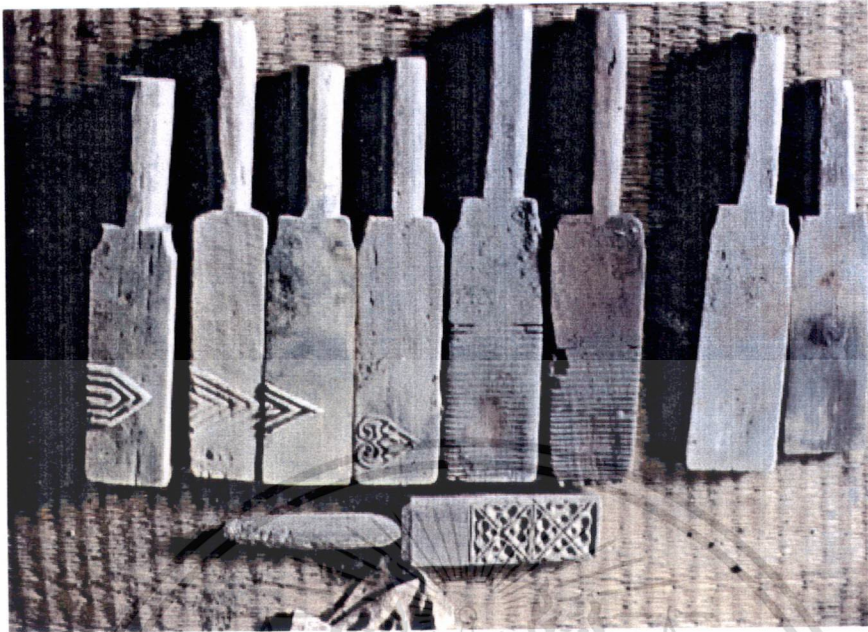
พินซึ่งข้าวโพดแห้งใช้โรยด้านบน เพื่อให้ภาชนะสีแดง

เม็ดสะบ้า สำหรับชุดผิวงานปั้นให้เรียบ

เครื่องมือในการตีหม้อ ประกอบด้วย ไม้ตีหม้อ ลูกหิน ไม้กดลลาย ไม้ลลาย ลูกสะบ้า

ไม้พาย ไม้ตีหม้อ ส่วนใหญ่แกะจากไม้สัก

ไม้พิมพ์ลาย แกะจากไม้สัก ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันมาแต่ครั้งโบราณ

ลูกกลิ้งพิมพ์ลายแกะจากท่อ PVC เป็นงานพื้นบ้านที่ประยุกต์ใช้กับวัสดุสมัยใหม่

ไม้พิมพ์ลายแกะจากท่อ PVC หลายขนาด ทั้งลูกกลิ้งพิมพ์ลายและไม้พิมพ์ลายนี้ นายขอม โพธิ์ดี เป็นผู้คิดค้นขึ้น แทนไม้ที่หายากและมีราคาแพง
 ไม้พิมพ์ลายที่แกะจากท่อ PVC ยังคมชัดสวยงามและคงทนอีกด้วย

ทวง สมัยก่อนใช้ฟางข้าว ใบตองแห้งนำมามัดขัดเป็นวงกลม สำหรับรอมือเวลาตีหรือวางตากหม้อขนาดใหญ่ ใบตองแห้งยังนำมาขัดผิวภาชนะก่อนเผาด้วย

การทำทวง

ทองในสมัยปัจจุบันใช้หมอนข้าง 2 ใบ นำมามัดหัวท้าย เพื่อความสะดวกรวดเร็วกว่า

หม้อปวยรางตากไว้บนทวงรอกเผา

แป้งหมูน หรือ แร่ ในสมัยโบราณจะทำด้วยไม้มีแกนหมุนได้

การขึ้นรูปภาชนะด้วยแป้งหมูน

ภาคผนวก ค.
เตาเผาและกรรมวิธีการเผา

เตาเผาแบบพื้นบ้าน

เตาเผาแบบพื้นบ้าน

วิธีการเรียงพิน

วิธีการเรียงพิน

วิธีการเรียง핀

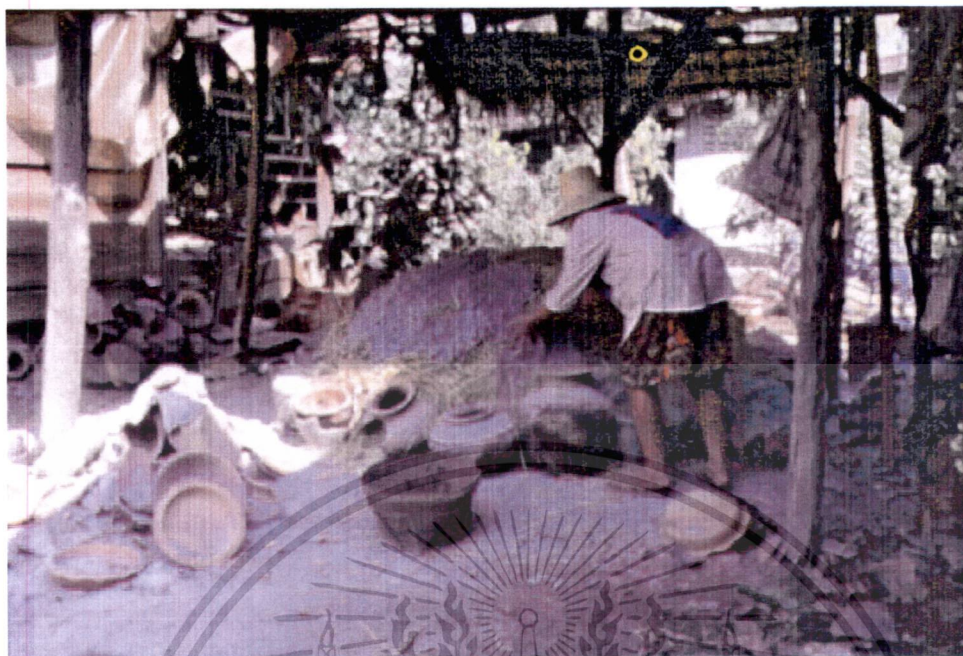
กลบฟางแห้งด้านบนจนมิด

วิธีการกลบด้านบนด้วยขี้เถ้า

วิธีการกลบด้านบนด้วยขี้เถ้า

วิธีการกลบดินบนด้วยขี้เถ้า

วิธีการกลบดินบนด้วยขี้เถ้า

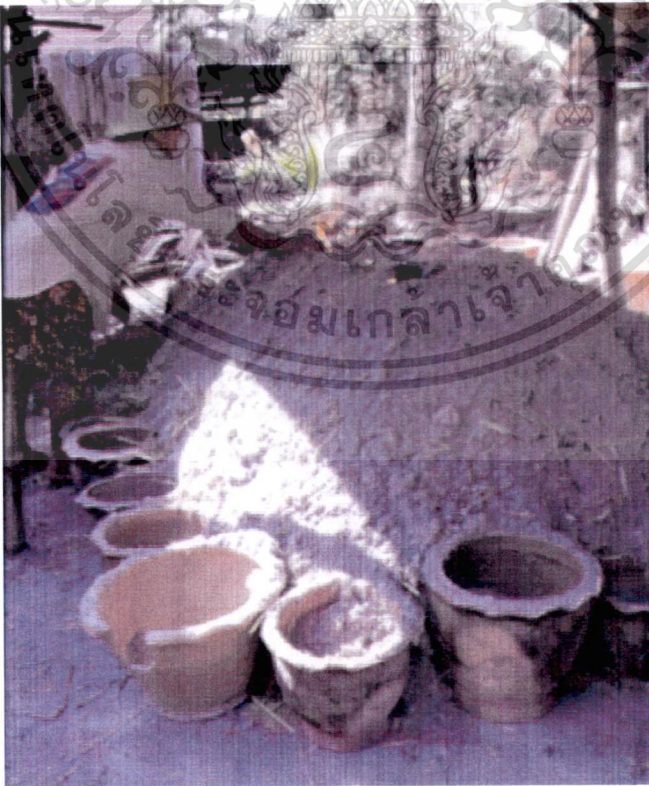
วิธีการกลบด้านบนด้วยขี้เถ้า

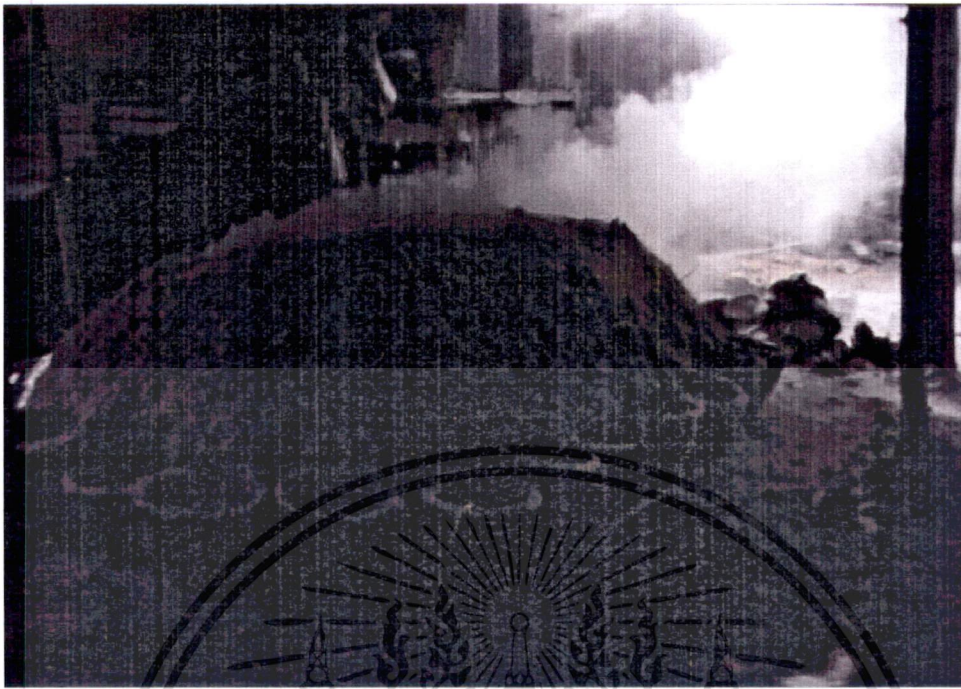
วิธีการกลบด้านบนด้วยขี้เถ้า

ซี่เต้าจะถูกใส่ลงในกระทงที่กันไว้รอบ ๆ เต้า เพื่อให้เกิดความร้อนระอุเสมอกัน

จากนี้จุดไฟด้านบน

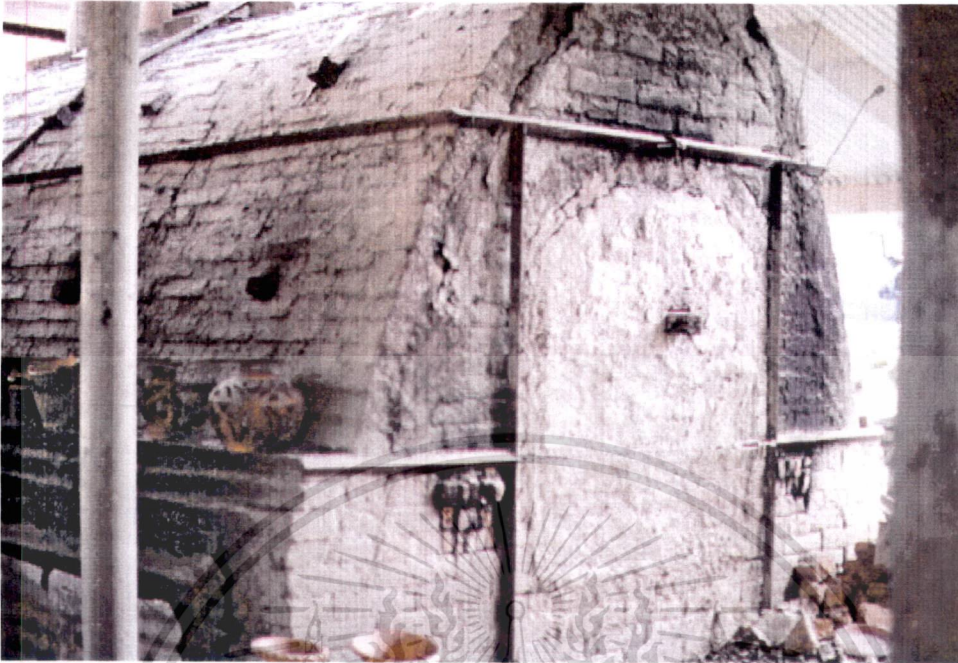
เตาชนะเผา

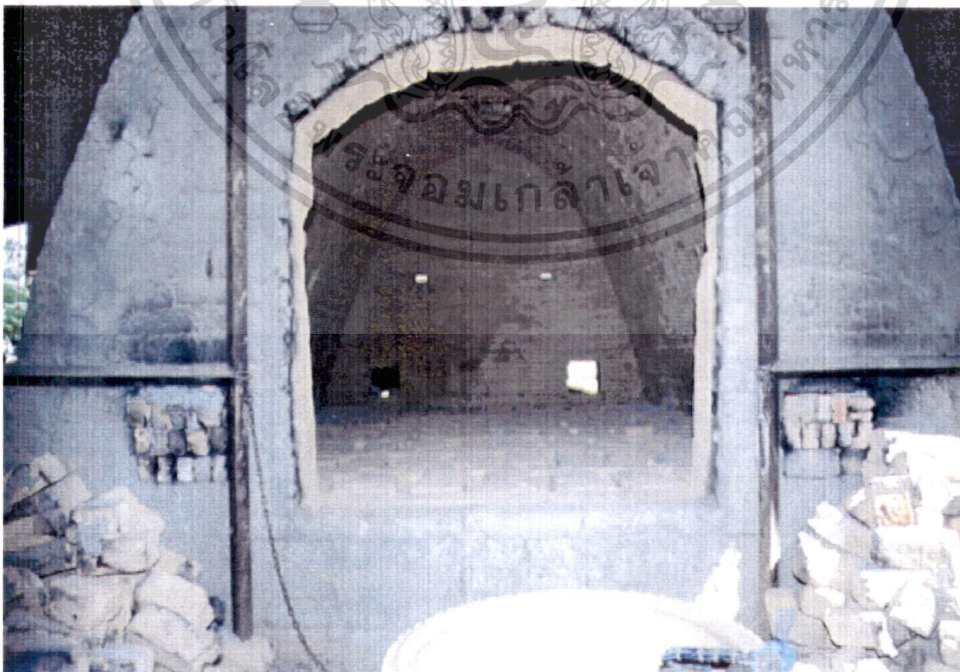
เตาชนะเผา

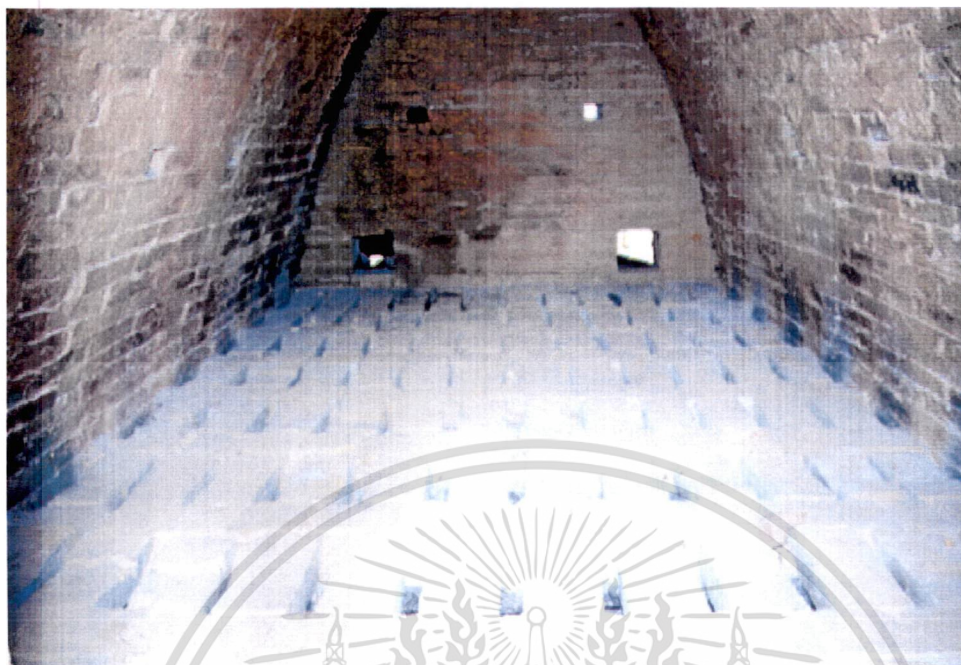
หลังจากเผาเสร็จแล้วพร้อมจะนำออกจำหน่าย

เตาเผาแบบทางระบายความร้อนขึ้น ขณะเผาด้านหน้าและด้านข้างเจาะช่องสำหรับเปิดดูไฟ
พอไฟใช้ได้จึงปิดช่อง

แสดงให้เห็นภายในเตา จะเห็นพื้นเตาก่อเว้นช่อง เพื่อให้ไฟผ่านเข้าเตา

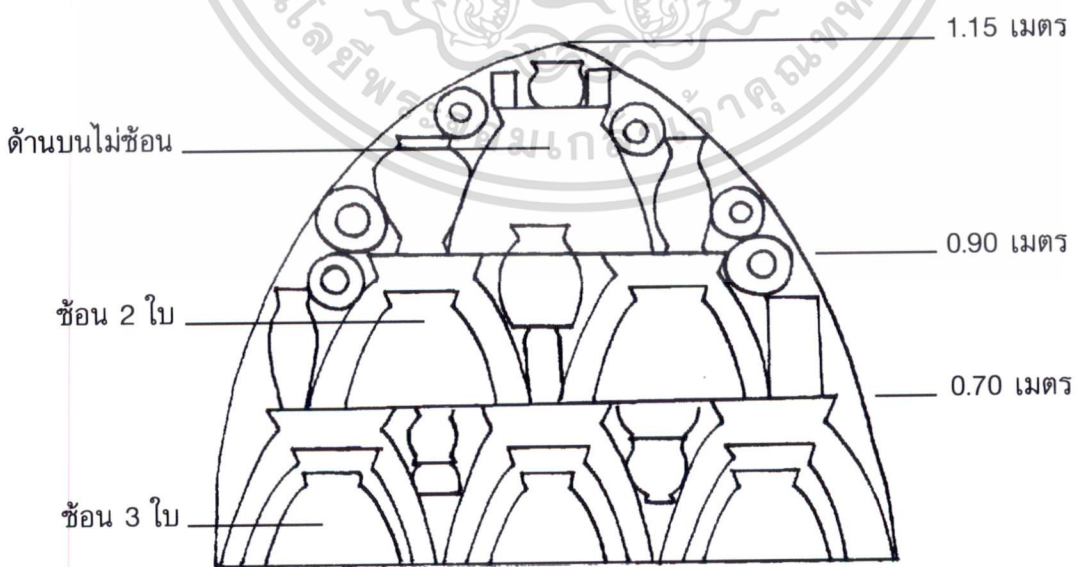

แสดงให้เห็นภายในเตา จะเห็นพื้นเตาก่อเว้นช่อง เพื่อให้ไฟผ่านเข้าเตา

แสดงการวางผลิตภัณฑ์ภายในเตา หลังจากเผาแล้ว

ภาพแสดงกรรมวิธีวางผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ ภายในเตาเผาแบบทางระบายความร้อนชั้น

แสดงกรรมวิธีการวางผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ เช่น อ่าง ในเตาเผา ช่องว่างที่เหลือยังแทรกภาชนะลูกเล็ก ๆ ได้อีกจำนวนหนึ่ง

ผลงานที่มีขนาดสูง 1.15 เมตร

วิธีการวางแจกันขนาดใหญ่ในเตาเผา สามารถแทรกภาชนะลูกเล็ก ๆ ได้ในช่องว่างที่เหลือ

ภาคผนวก ง.
ประเภทของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

ผลิตภัณฑ์ประเภทจลุลายปั้นมือ และหล่อแบบ

ผลิตภัณฑ์ประเภทเหยือก แจกัน

ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องบูชา เช่น พาน เข่งเทียน ชันตักบาตร โคมไฟหล่อแบบ

กระถางไต้ปั้นมือ

ผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน ผลงานของนางศรีเมือง จีวนารายณ์

กระเช้าดินเผา และแจกันทรวดทรงต่าง ๆ

คนโทดินเผา

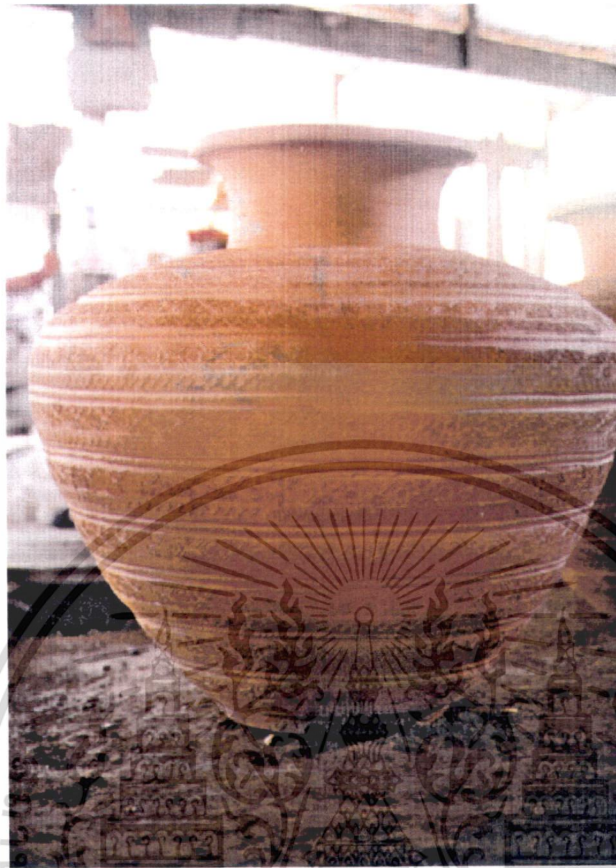
จาน แก้วน้ำ ชุดเบ้าชะ เตาย่างเนื้อ เตachenมครก หม้อต้ม

หม้อน้ำลักษณะต่าง ๆ ทั้งในแบบโบราณ และรูปทรงที่ออกแบบใหม่

หม้อน้ำลักษณะต่าง ๆ ทั้งในแบบโบราณ และรูปทรงที่ออกแบบใหม่

โอ่งขนาดใหญ่ ผลงานของนางวรรณ โพธิ์ดี

อ่างบัว หม้อน้ำ

ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น แก้วกาแฟ กระปุกออมสิน แจกันหล่อแบบ พิธีอนางบุญสืบ บุญเรือง

ตุ๊กตาดินเผาปั้นมือ

ตุ๊กตาหล่อแบบ

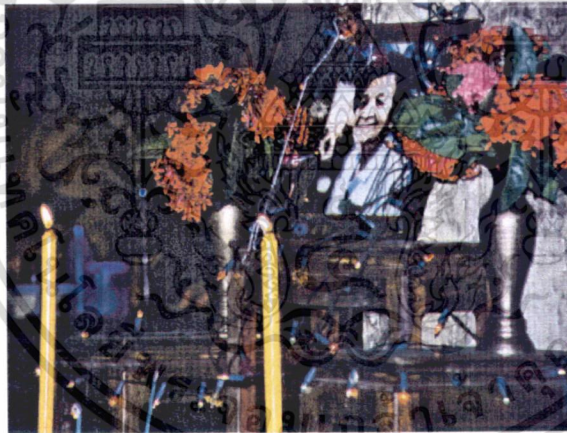
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

ภาคผนวก จ.

งานพระราชทานเพลิงศพ นางตี๋ เฮงตระกูล
วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2543

บรรจุศพนางตี๋ เฮงตระกูล ในเดือนกรกฎาคม 2542

สวดอภิธรรมศพนางตี๋ เฮงตระกูล

วันพระราชทานเพลิงศพ 6 เมษายน 2543

ญาติ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รอรับไฟพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังอันเชิญไฟพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง กล่าวรายงานสดุดี

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ กล่าวรายงานในพิธี ด้านหลังเป็นญาติที่ยังเหลืออยู่ของนางตี๋ เสงตระกุล

อันเชิญไฟพระราชทานเพลิงศพขึ้นสู่เมรุ

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

หนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ

งานพระราชทานเพลิงศพ

คุณชายดี เฮงสุก (เฮงตะกุด)

ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม

สาขาศิลปะ (การช่างศิลปะและการช่างฝีมือ)

ปีพ.ศ. ๒๕๓๕

๖ เมษายน ๒๕๔๓

วัดสุทัศน์ดาราม @. ศิริมาศ @. สุโขทัย

(แบบ ก.)

 ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๒
 ๒๕๖๑๖
 สำนักพระราชวัง

พระราชทานเพลิงศพ นางดี เฮงคะกุล เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดคูตาคาราม
 อำเภอศรีมหา จังหวัดสุโขทัย
 วันพฤหัสบดีที่ ๖ เมษายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๕.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

 ทองหล่อ/พิมพ์ ดินนา ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	ปีทนายเรียน เจ้าภาพศพ นางดี เฮงคะกุล
	เพื่อทราบ
	ติดต่อขอรับหีบเพลิงพระราชทานที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง
	ไปปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ใ้จักการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง
 โดยหน้าที่ราชการ

 ผู้รับรับสั่ง

คำไว้อาลัย
นางตี เองตะกุล
ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม
สาขาศิลปะ(การช่างศิลปะและการช่างฝีมือ)
พุทธศักราช ๒๕๓๕

นางตี เองตะกุล ได้รับยกย่องประกาศเกียรติคุณ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ การปั้น โถ่ง หม้อ และเครื่องปั้นดินเผาอื่น ๆ สืบต่อมาจากบรรพบุรุษชาวทุ่งหลวง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งรู้จักกันในนาม "เครื่องปั้นทุ่งหลวง" นางตีได้ฝึกฝนการปั้นโถ่งเป็นอาชีพมาตั้งแต่อายุได้ ๑๐ ปี มีการพัฒนาฝีมือมาตลอดจนสามารถประดิษฐ์งานปั้นได้งามกว่าผู้อื่น ในระแวกเดียวกัน งานฝีมือที่ถือเป็นลายลักษณ์เฉพาะของนางตี คือ การปั้นรูปสัตว์ ๑๒ นักษัตร นางตี เป็นผู้ที่มีฝีมือเป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านพื้นบ้าน เคยได้รับรางวัลดีเด่นและยอดเยี่ยมหลายครั้ง รางวัลที่เป็นเกียรติประวัติสูงสุดและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่นางตี คือรางวัลชนะเลิศ การประกวดผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ ประเภทเครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ ในงานศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ ๖ พุทธศักราช ๒๕๓๓ โดยได้รับรางวัลพระราชทานจากพระหัตถ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นางตี เป็นผู้ที่มีความขยัน อดทน มีความประพฤติเรียบร้อย คามแบบกุลสตรีไทยในชนบท มีเมตตา กรุณา จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดำรงตนขีคนั้นในศีลธรรม คุณธรรมของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างอันดีของสังคม จึงได้รับเกียรติคุณเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ(การช่างศิลปะและการช่างฝีมือ) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

ด้วยเกียรติคุณและคุณงามความดีดังกล่าวที่ นางตี เองตะกุล ได้ประกอบมาตลอดชีวิต สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงขอให้ดวงวิญญาณของท่านจงประสบแต่ความสุข สงบ สันติ ในเบื้อง สัมปรายภพด้วยเทอญ

 (นายอาทร จันทริมล)

เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

จากใจ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย

จากสองมือของชาติ เสงสกุล ที่ได้รังสรรค์หัตถศิลป์ปั้นดินเผาจินตนาการอันสูงส่ง บรรจงแต่งเติมผสมผสานธรรมชาติ บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ อีสระที่โดดเด่นไปด้วยลีลา ลวดลาย และสาระ ได้ถ่ายทอดอารมณ์แห่งสุนทรียภาพ ได้สืบสานเป็นมรดกแห่งศิลปะให้ ลูกหลานได้เป็นแนวทางประกอบอาชีพตลอดไป

จากผลงานอันมากมายที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อชาวทุ่งหลวงได้สร้างให้ดินนั้นมีค่า มีราคา ด้วยคุณงามความดีที่คุณชาติได้กระทำไว้จึงส่งผลให้ได้รับรางวัลในความสำเร็จหลาย รายการที่นำภาคภูมิใจยิ่งเมื่อคุณชาติถึงแก่กรรมจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพนับเป็นพระกรุณาธิคุณอันล้นพ้นหาที่สุกมิได้

ขอให้วิญญาณของคุณตี เสงสกุล จงสู่สุคติ มีความสุข ให้สัมปรายภพ สถิตย์ใน ทิพย์ วิมานตลอดกาล

นายนิรันท์ พานิชกิจ

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย

คุณป้าตี๋ เองสกุล
ภูมิปัญญาแผ่นดินถิ่นสุโขทัย

ในอดีต ๕๐ ปีที่ผ่านมา คุณพี่ - คุณป้า - คุณชายตี๋ เองสกุล เป็นนามที่ได้รับการกล่าวขานกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและสากล ว่าเป็นศิลปินพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น แห่งบ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ผู้มีพรสวรรค์พิเศษด้วยการนำดินทุ่งหลวงมาปั้นตุ๊กตา ด้วยโลโอซามคนไชน้ำ หม้อดิน ไห เตาวง และอื่น ๆ อีกมากมาย เมื่อเสาคินแบบชาวบ้านแล้วก็นำไปแจก แลกและขาย จนกลายเป็นอาชีพเลี้ยงตนเอง และลูกหลานได้ตลอดเวลา

ป้าตี๋ อุทิศตนตลอดชีวิตที่ทุ่มเทให้กับเครื่องปั้นดินเผาที่ตนรัก ตนชอบ ตนสนใจ และมีพรสวรรค์ ด้วยการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง และตัดสินใจด้วยตนเอง ป้าตี๋อาจจะมีความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่ตนไม่ทำ - ไม่เรียน - ไม่รู้ จนบรรลุผลสำเร็จในชีวิตยิ่งกว่าคุณภูมิบัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาอีกหลาย ๆ คน ป้าตี๋อาจจะไม่เคยตระหนักเลยว่า งานที่ป้าตี๋สร้างสรรค์ขึ้นมาตลอดชีวิตนั้น จะสอดคล้องกับแนวความคิดของนักปรัชญาที่หลายคนยกย่องว่า LEARNING BY DOING ของจอห์น ดิวอี้ แม้แต่ระบบการศึกษาของไทยตาม พ.ร.บ. ใหม่ ก็น่าจะพิจารณาได้จากผลงานของป้าตี๋เป็นต้นแบบได้เพราะป้าตี๋แสดงให้เห็นว่าการทำงานเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนด้วยตนเอง ทำด้วยมือของตัวเอง จึงเป็นการเรียนรู้ทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยโดยแท้

ป้าดีเป็นคนที่เกิด ค้ำรงชีพและตายที่บ้านทุ่งหลวงซึ่งเป็นนามที่ปรากฏมาตั้งแต่ยุค
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาจจะมืบรรพชนสืบสายต่อกันมาตั้งแต่ครั้งกระโน้นก็ได้จึงมีวิญญาณ
แห่งความเป็นคนสุโขทัย ดังจารึก หลักที่ ๑ ด้านที่ ๔ ระหว่างบรรทัดที่ ๑๑ - ๑๖ ที่กล่าวว่า

.....พ่อขุนรามคำแหงนั้น
หาเป็นท้าวเป็นพรญา แก่ไท ทั้งหลาย
หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไท ทั้งหลายให้รู้
บุญธรรมแท้แท้คน ชันมีในเมืองไท ด้วย
รู้ด้วยหลวก ด้วยแก้วด้วยหาญ ด้วยแคะ
ด้วยแรง หากคนจักเสมอมิได้.....

ปริญญารชีวิตซึ่งมีค่ายิ่งกว่าคุณฎีบัณชิตจากสถาบันใด ๆ ของป้าดีจึงเป็นข้อยืนยันได้ว่า
การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยกระบวนการศึกษานั้นเป็นมาตรการที่มีความสำคัญโดยเฉพาะ การ
ใฝ่เรียนใฝ่รู้ สู้งาน โดยตนเองหรือ **เฮงสกลเฮง** (ของลุง ตามจารึกของพ่อ
ขุนฯ) ก็สามารถสร้างคุณค่าของวิถีชีวิต ในฐานะภูมิปัญญาแผ่นดินถิ่นสุโขทัย ได้อย่างมหาศาล

มรดกกรรมของป้าดี เฮงสกล แม้ว่าจะเป็นไปตามหลักธรรมชาติเฉกเช่นสรรพสิ่งทั้งหลาย
ก็ตาม แต่ก็ได้ทิ้งมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ชาวทุ่งหลวง คนสุโขทัยและคนไทยตลอดจนชาวโลก
ให้เป็นที่ประจักษ์ว่าแม้จะเป็นเพียงสตรีบ้านนอกก็สามารถปั้นดินให้เป็นดาวพรามเพรวประคองเพชร
ที่เปล่งประกายแห่งคุณค่าส่งงามจาก โคลนคมได้เช่นกัน ขอให้ผลบุญของพี่น้องชาวไทยทุกคนจง
เป็นพลังสำคัญน้อมนำวิญญาณของป้าดี เฮงเจริญ จงไปสู่สัมปรายภพด้วยเทอญ

รศ.ดร *.....*

ประธานสภาวัฒนธรรม และ

นายกพุทธสมาคม จังหวัดสุโขทัย

== คติฉบับ - ข้างบ้าน ==

โดย.....นายวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

บ้าน	ตั้งหน้าวัดโพธิ์ใหม่	ชาวบ้าน
ตั้ง	ต่างแถมแต่งดิน	แต่งฟ้า
เฮง	อกุศลก็อกุศล	บ้านเลข ๗๓๓
อกุศล	แห่งข้างบ้านอกุศล	ประกาศไว้เป็นศรี

Worawit Pongpibul
 พ.ศ. ๒๕๖๓

ณ เมรุวัดดุสิตตาวาม (วัดกลาง)
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีมหาสาร จังหวัดสุรินทร์

วันพุธที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓

เวลา ๑๓.๐๐ น. เคຢືອນຕໍ່ກໍ່ຕຳນາຍຸກຄຸນສາທາລະນາ

เวลา ๑๕.๓๐ น. พระสงฆ์ ๙ รูป สวดพระอภิธรรม

วันพฤหัสบดีที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓

เวลา ๐๗.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสามเณร

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร

เวลา ๑๒.๐๐ น. แสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๑.๐๐ น. พระสงฆ์สวดมนต์ทำวัตรเย็น

เวลา ๑๕.๐๐ น. เคຢືອນຕໍ່ຈາກສາທາລະນາເຮືອນເມືອງ

เวลา ๑๕.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

วันศุกร์ที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓

เวลา ๐๗.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสามเณร

แสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เสร็จพิธี

จึงขอกราบเรียน เรียนเชิญท่านมาด้วยความเคารพ-นับถือ

นายวินทร์ พานิชกิจ (ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์)

รศ.ดร.มังกร ทองสุคติ (ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์)

นายวิมล จันทวานิช (นายอำเภอศรีมหาสาร)

นายสุทัศน์ มณีวัลย์ (ศึกษาธิการอำเภอศรีมหาสาร)

พร้อมด้วยญาติ ทุกคน

เป็นเจ้าภาพ

นางดี เฮงเฏกุล (เฮงตะกุล, เฮงระกุล)

ชาติ ๑ เมษายน ๒๔๕๖

มรณะ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๕

รวมอายุ ๘๖ ปี

ประวัติและผลงาน
ของ
นางตี เสงสกุล (เฮงตะกุล,เฮงตระกุล)

๑. ประวัติ

นางตี เสงสกุล เกิดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๔ ปี ฉลู บิดาชื่อนายโต เสงสกุล(แซ่เฮง) มารดาชื่อนางเกิด เสงสกุล (สุวรรณป่าน) มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน จำนวน ๘ คน คือ

๑. นางตี เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)
๒. นายเซ่ง เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)
๓. นายซ่ง เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)
๔. นางตี เสงสกุล (เฮงตะกุล,เฮงตระกุล)
๕. นางกิมเลียง เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)
๖. นางเนี้ยว เสงสกุล (ยังมีชีวิตอยู่)
๗. นางกิมฮวย เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)
๘. นางคนฮวย เสงสกุล (ถึงแก่กรรม)

นางตี เสงสกุล ไม่ได้เข้ารับการศึกษานในโรงเรียน(เพราะยากจนมาก) ครอบครัวยังต้องรับจ้างทุกชนิด แต่ได้ศึกษาด้วยตนเอง พออ่านออกเขียนได้เป็นบางคำเท่านั้น จากความยากจนและอยู่อย่างแร้นแค้นในชีวิต กลับเป็นแรงผลักดันให้ต้องดิ้นรนเพื่อชีวิตที่อยู่รอด จึงหันมาสนใจในงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผา โดยเริ่มต้นจากการปั้นโอ่งน้ำ ปั้นหม้อดิน เพื่อขายเลี้ยงชีพมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ และได้พัฒนางานหัตถกรรมเรื่อยมา ได้สมรสกับนายทา เขียวอ่อน อยู่ด้วยกันมาถึง ๑๕ ปี แต่ไม่มีบุตรด้วยกันเลย จนกระทั่งสามีได้ถึงแก่กรรม นางเนี้ยว พวงดี จึงได้ยกลูกชายของตนเอง(นายรวม เขียวอ่อน) ให้อยู่เป็นเสมือนบุตรบุญธรรม ได้ทำงานและพักอาศัย ณ บ้านเลขที่ ๒๑ หมู่ ๕ ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ได้เปลี่ยนแปลงผลงาน จากการปั้นรูปเหมือน มาเป็นงานอิสระผสมกับธรรมชาติ เป็นครั้งแรก จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำตัว

และเผยแพร่งานศิลปะการช่างนี้ไปทั่วทั้งหมู่บ้าน และจังหวัดใกล้เคียง จนทำให้คนในหมู่บ้าน
ทุ่งหลวง นั้นหันมาประกอบอาชีพ หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผากันมากขึ้น โดยทำเลียนแบบของ
นางดี เสงสกุล ตลอดชีวิตของท่าน ได้สร้างสรรค์ผลงาน ทางศิลปะหัตถกรรมอย่างมากมาย ทำงาน
ด้วยการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ ด้วยใจรักในงานศิลปะ ถึงแม้จะยากจนแร้นแค้น ท่านก็ยังยืนอยู่ได้
ด้วยศรัทธาของศิลปิน ผลงานเป็นที่ประจักษ์คือสาขาคงของปวงชนทั่วไป และยอมรับในผลงาน
ของท่าน จนกระทั่งถึงแก่กรรม ด้วยโรคมะเร็ง เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งสำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กรุณาจัดสรร งบประมาณสนับสนุน การจัดพิมพ์หนังสือ
ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ และดำเนินการจัดขอพระราชทานหีบเพลิงเพื่อใช้ในงานพิธี
ในวันพฤหัสบดีที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ เมรุวัดคูสิดคาราม ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ
จังหวัดสุโขทัย รวมอายุได้ ๘๖ ปี หลังจากถึงแก่กรรมแล้ว ยังมีผู้ที่สืบสานงานศิลป์ ต่อจากท่านอีก
๖ ท่าน คือ

๑. นางเนี่ยว พวงดี
๒. นายรวม เขียวอ่อน
๓. นางสังข์ เขียวอ่อน
๔. นางทิพย์ เพชรทอง
๕. นางควาลอย พวงดี
๖. นางสมฤดี พวงดี

๒. ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- นางดี เสงสกุล ได้รับเชิญให้ไปสาธิตการปั้น ในงานจัดนิทรรศการ ตามสถานศึกษา
ต่าง ๆ และได้ไปแสดงศิลปการปั้น ในงานวัฒนธรรมของจังหวัด ทั้งภายในจังหวัด
และจังหวัดใกล้เคียง เป็นที่สนใจของนักเรียนและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก
- นางดี เสงสกุล เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานศิลปะหัตถกรรมของตนเอง
จนเป็นงานศิลปะอิสระ ผสมกับธรรมชาติเป็นครั้งแรก และได้รับความนิยมนอย่าง
กว้างขวาง ซึ่งชาวทุ่งหลวงได้ยึดเป็นแบบอย่าง จนทำให้เกิดการสร้างงาน พัฒนางาน
สร้างอาชีพให้แก่คนทุ่งหลวงได้อย่างมากมาย ทำให้ผู้ที่อพยพไปทำงานต่างจังหวัด

กลับมาอยู่บ้านประกอบอาชีพเป็นช่างปั้นหลายครอบครัว จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนมากจะเป็นงานที่ต้องรับจ้างทำตามที่มีลูกค้ามาสั่งเป็นสินค้าส่งไปแล้ว

- นางดี เสงสกุล เป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีหนังสือพิมพ์และนิตยสารหลายฉบับ เช่น นิตยสาร “คิฉัน” ฉบับลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ลงประวัติผลงานของนางดี เสงสกุล อย่างค่อนข้างละเอียด ทำให้ชื่อเสียงและผลงานของท่านเป็นที่รู้จักของคนมากขึ้นสั่งของผลงานเพิ่มขึ้น ทำให้ท่านพอมีรายได้ยังชีพต่อไป
- นางดี เสงสกุล ได้ใช้บ้านเป็นสถานฝึกงาน ทำให้มีครู, อาจารย์ มาสมัครเป็นลูกศิษย์กันหลายคน หลายสถาบัน บางคนถึงกับมานอนพักค้างเพื่อศึกษาวิชาที่มีบางคนมาเยี่ยม มาเยือนก็มามาก เช่น ท่านอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรท์ ท่านได้มาเที่ยวเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้จารึกเป็นคำกลอนไว้ที่หน้าบ้านพักของคุณป้าดี เสงสกุล ดังนี้

“ บุคดินคันดินเป็นดินกรอบ   บั้นทองบั้นดินจากดินไฉ
คือทิพย์คืออินแผ่นดินไทย   จากใจป้าดี เสงสกุล ”

๓. ผลงานที่ได้รับรางวัล

๓.๑ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่อง ได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม(ภาคกลางตอนบน) สาขาศิลปะ และการช่างฝีมือ ได้รับวุฒิบัตรจากพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

๓.๒ ได้รับวุฒิบัตร ในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น เนื่องในงานมรดกไทย เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๖

๓.๓ ได้รับวุฒิบัตร จากศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าพระราชทานรางวัลชมเชย ประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

๓.๔ ได้รับวุฒิบัตรจาก ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าพระราชทาน รางวัลที่ ๑ ประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาไม่เคลือบ เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

๓.๕ ได้รับวุฒิบัตรจากมหาวิทยาลัยศิลปากร รางวัลดีเด่นประเภทศิลปะ ในการแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๗

๓.๖ ได้รับได้

รางวัลชมเชย

๑. การแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติครั้งที่ ๑ ประเภทหัตถกรรม

ไม่เคลือบ รางวัลดีเด่น

๒. การแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติครั้งที่ ๔ ประเภทหัตถกรรม

รางวัลดีเด่น

๓. การแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติครั้งที่ ๕ ประเภทหัตถกรรม

*****

ปิ่นหม้อบ้านไทใหญ่
ใหญ่หม้อน้อยค้อยคิดมอ
ด้วยความสัจย์ที่อ้อมคน
อรั้งค่าเอื้ออันแก่ดิน

*****

ภาพแห่งความหลัง

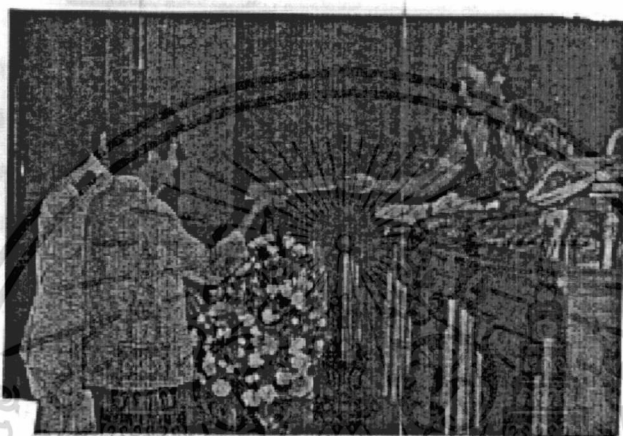
1๕

กับไอทเกียรตารางอุ้งพระเอ็ด
การประจูดงอุ้งพองเทสิปาสีพระเภทเค็องบั้นดินนา (โมคส์อับ)
งานสิปาสีพองไท พ.ศ. ๒๕๓๓

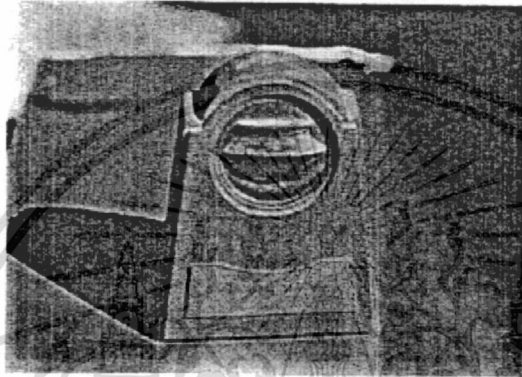
กับมอบแจ่มที่ระสิกนและเกียรติปัต
ทางอุ้งพระเอ็ดการแสดงเค็องบั้นดินนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓

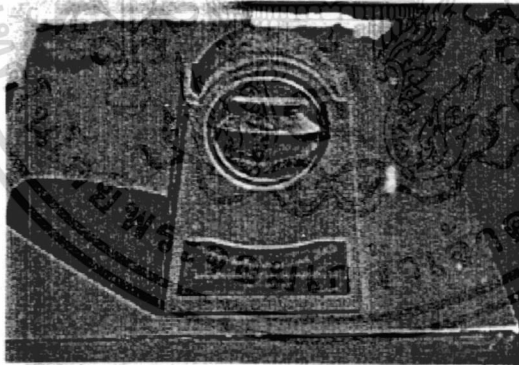
กับทางวัฒนธรรมงานพิธีเปิดทางคานวัฒนธรรมภาษาศิลป์
 (การทางศิลป์และการทางวัฒนธรรม) พ.ศ. ๒๕๓๕

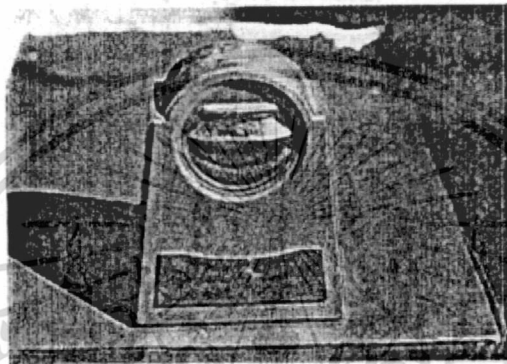
เปิดห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี @ สุวรรณโณ
 ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗

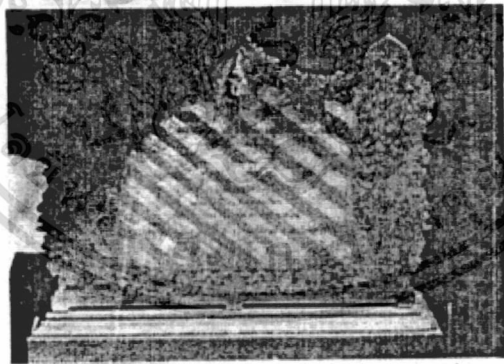
โล่ทรงอุลันหนะการประฤคเศว็องบั้นดินผาครั้งที่ ๓

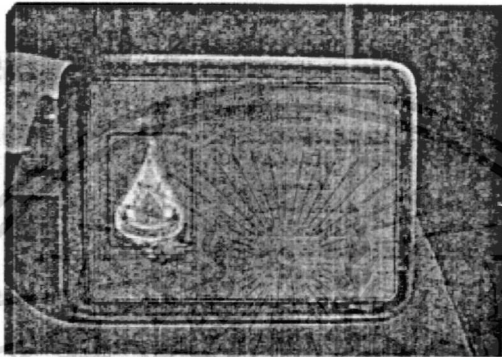
โล่ทรงอุลันหนะการประฤคเศว็องบั้นดินผาครั้งที่ ๔

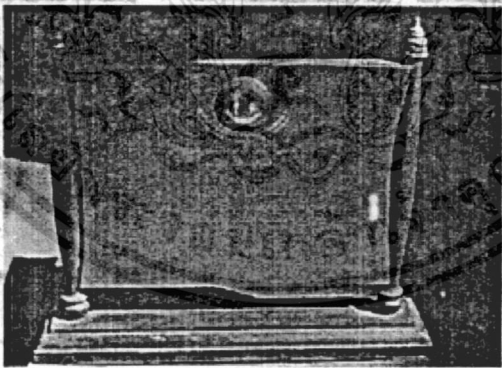
โลหะทางอุษณีษะการประฤคเศ็องบั้นคินนฉาควังที่ ๕

โลหะเก็ยชาติคณเฒันรวิภษนัรคฤไทยคิเตน ปี ๒๕๓๖

ทางอุณาโลมการประพาศเครื่องปั้นดินเผา ปี ๒๕๑๓

ทางอุณาโลมงานตีเค้น ปี ๒๕๓๕

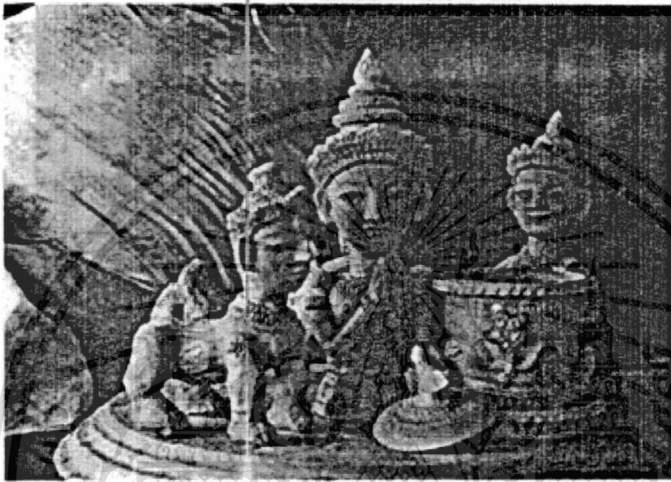

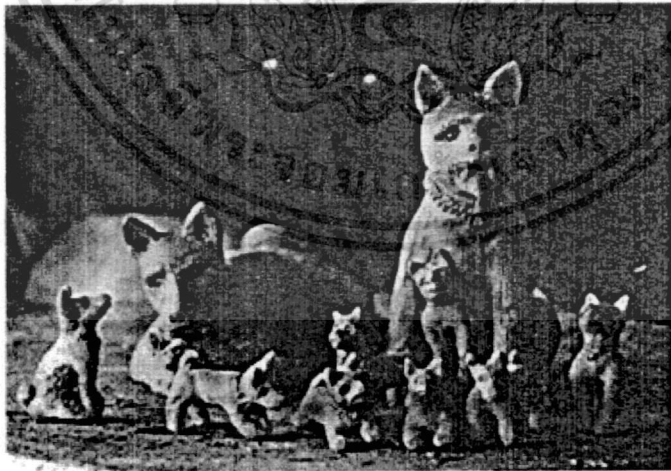
ยายนึ่งป่นดิน

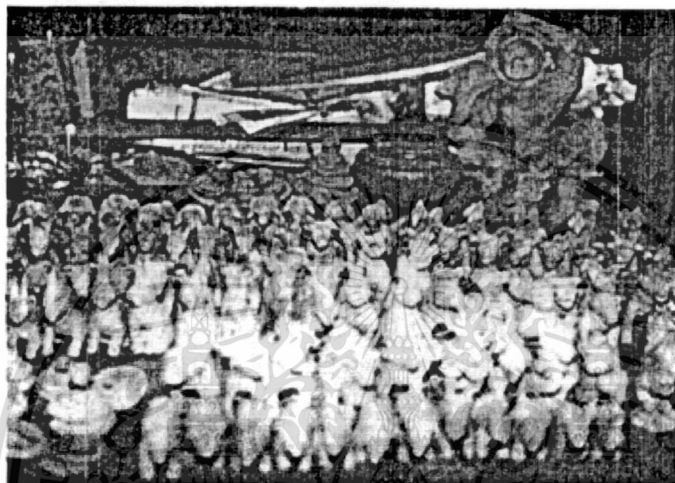
ตามจีนตนากร

นางนาคีเดวี

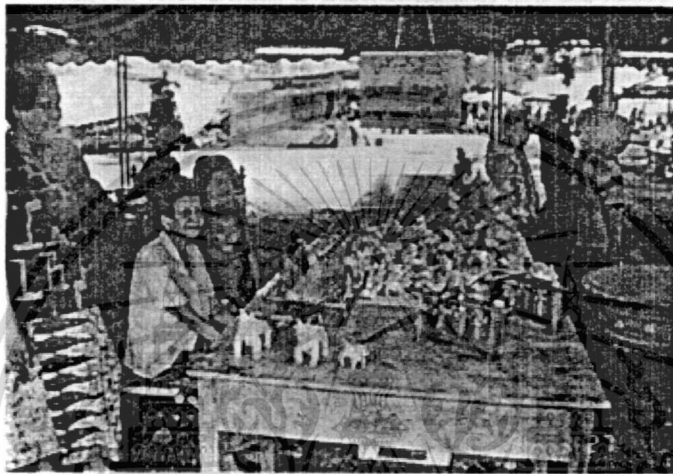
เป็นพ่อจ๊กก๊ก

ความดีต่าง ๆ

โรงงานมากมาย

ตลาดนัดบ้านทรายทอง

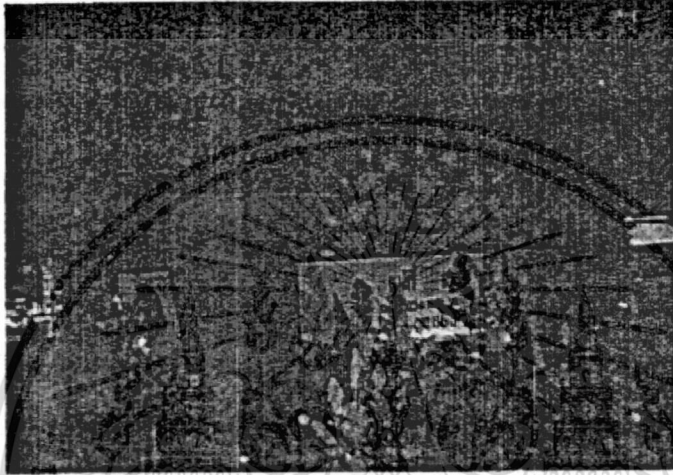
โรงเรียนบ้านทรายทอง

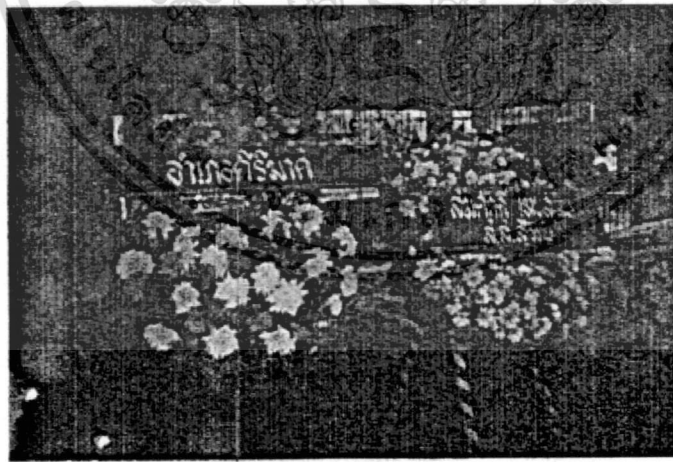
พี่น้องสองคน

คุณยายพี่งอน

ที่นอนครั้งสุดท้าย

จำนงค์รำลึก

อาลัยคุณยายดี

เกียรตินิยม

000224

ศูนย์ศิลปศึกษา บางกรวย ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
มอบประกาศเกียรติคุณนี้ให้ เพื่อแสดงว่า

นางสี เองคะกุล

เป็นผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานรางวัล ที่ ๑

ประเภท **ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ (ทุกสื่อ)**

เมื่อวันที่ วันที่ ๕ เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

รองประธานมูลนิธิส่งเสริมศิลปศึกษา

24

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
มอบประกาศเกียรติคุณ

นางสี เองคะกุล

ผู้ผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ภาค การเขียน
สาขา ๒๖ การทำหนังสือประเภทหนังสือ จินตนิมิต
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๕

(นางสี เองคะกุล)
ผู้อำนวยการกองศิลปศึกษา
ประธานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย
ขอประกาศเกียรติคุณ

นางสี เองคะกุล

ผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น
เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย
วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๖๖
ขอได้พระบรมราชานุญาตสืบเชื้อสายให้เป็นผู้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกไทย

(นางชาน นิลบัว)
ประธานมูลนิธิ

ความฝันของยายตี

ยายตี เองสกุล เล่าความฝันให้ลูกหลานฟัง

ขณะที่ยายตีอายุได้ ประมาณ ๓๐ ปี ยายตีนอนหลับฝันไปว่า “มีชายสองคนแต่งชุดสีเขียว และชุดสีชมพู บนศีรษะมีเขา ๒ เขา มายืนที่หน้าบ้าน ไลบ้านได้พูดคุยกันชายที่แต่งชุดสีเขียว บอกว่า ผมของชายที่ยังมีสีดำอยู่ และพูดต่อไปว่ายังหนุ่มอยู่ชายสองคนจึงพากันกลับไป

อีก ๕ ปี ต่อมา ขณะนั้นยายตีอายุได้ ประมาณ ๓๕ ปี ยายตี ก็กลับฝันว่ามีชายสองคนเดิม กลับมาที่บ้านของยายตีอีก ชายแต่งชุดสีเขียวพูดว่า ผมของชายที่ยังมีสีดำอยู่ ส่วนชายแต่งชุดสีชมพู ไม่เชื่อ จึงขึ้นไปหาชายตี จับผมแหวกดูก็เห็นว่า ผมยังมีสีดำอยู่ จึงพากันกลับไป ”

ยายตี จะเล่าความฝันนี้ ให้ลูกหลานฟังเป็นประจำ และยังพูดว่า ยายตีจะต้องข้อมผมให้เป็น สีดำตลอด เพราะกลัวว่า ชายสองคนจะมาชวนไปด้วย จึงเป็นสาเหตุให้ยายตีต้องข้อมผมอยู่เรื่อย ๆ

ต่อมายายตีอายุได้ ๘๖ ปี ซึ่งยายตียังป็นคนเฝ้าเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ขาย และในช่วงนั้น นิ้ว มือขวาบวมและอักเสบ ในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ลูกหลานได้พายายตีไปหาแพทย์ที่ โรงพยาบาลศิริราช แพทย์ได้ให้ยายตี นอนรักษาที่โรงพยาบาล เป็นเวลา ประมาณ ๓ วัน อาการของ ยายตีก็ดีขึ้น ยายตีก็ขอแพทย์กลับไปพักฟื้นที่บ้านแต่แพทย์ต้องการให้ยายตี นอนพักที่ใน โรงพยาบาลต่อไปอีกสักกระยะหนึ่ง ยายตีจึงขอกลับ แพทย์ว่า “ยายจะกลับบ้านเพื่อจะมาข้อมผม” ในวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๒ แพทย์อนุญาตให้ยายตีกลับบ้านได้ ยายตีกลับบ้านได้ ยายตี กลับมาถึงบ้านช่วงนั้น เป็นเวลาเย็นแล้ว ยายตีจึงบอกกับลูกหลานว่าพู่นี่ค่อยไปข้อมผม พอดก กลางคืน ยายตีก็เข้านอน เวลาประมาณ ๐๑.๐๐ น. หลานได้ปลุกยายตีกินยา แต่พบว่า ยายตี ได้จาก ลูกหลานอย่างไม่มีวันกลับ จึงทำให้ลูกหลานคิดว่า คำบอกเล่าของยายตีเป็นจริง

นายสงัด เสือกระจ่าง
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนากาหลง
 (ครูออก หลานชาย)

เพลงคุณยายดี

คำร้อง นางทองเชื้อ สืบชมภู

ขับร้อง นายจินกร ไกรลาศ

อันปัญญา คนเราตามชาวบ้าน มุ่งแต่งานเลี้ยงคนตามประสา คนของคน
 พึ่งคนตลอดมา เลี้ยงชีวาหากินกับคินทราย แต่สืบขบจนจบถึงปัจจุบันยึดอาชีพการ
 บั้นหม้อ โอ่ง ไห มือทั้งสอง ประคองปั้นอันแนบคล้าย มีมากมายหลายอย่าง
 ช่างนำชม ปฏิมากรรมหุ่นบ้านงานประณีต แต่อดีตของป่าดึกนี้สวยสม

ปิ่นแม่หมา ลูกอ่อน นอนตุคนม ดูจำขมทั้งลูกสัตว์สี่ตีนสองตัว ลวดลาย
 เทพพนม และนางฟ้าประดับประดา โอ่ง ไห มีไข่ข้าว กินนรเพื่อนฝ้ายไม่หมองมัว
 รู้จักทั่วว่าป่าดี ฝีมือนิดี

องค์สมเด็จพระเทพฯ ทรงโปรดเกล้า ให้เข้าเฝ้ารับรางวัล เป็นเกียรติศรี
 ชนะประกวด แข่งขันรางวัลมี คุณป่าดี คนรักดิน ถิ่นสุโขทัย

*****

ช่างปั้นหม้อสร้างชื่อกระฉ่อน รับรางวัล “แซกเรด โซล”

ช่างปั้นหม้อสุโขทัย โชคดีได้รับรางวัล “แซกเรด โซล” จากศิลปิน ร็อกกี เฟลเลอร์ พร้อมเงินสด ๕๐๐,๐๐๐ บาท เผยเพราะสืบทอดศิลปะพื้นบ้าน แม้ฐานะยากจนแต่ไม่ยอมท้อสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ อยู่เสมอ

ศูนย์ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เปิดเผยว่า ศิลปินบ้านของไทย คือ นางดี เองสกุล ชาวสุโขทัย ซึ่งเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาศิลปะและการช่างฝีมือ ประจำปี ๒๕๓๕ ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ได้รับรางวัล “แซกเรด โซล” จาก นางเบท อามส ชวาร์ ศิลปินรางวัล ร็อกกี เฟลเลอร์ ชาวสหรัฐอเมริกา สำหรับผลงานที่ทำให้นางดี เองสกุล ได้รับรางวัลในครั้งนี้ เนื่องจากนางดี เป็นชาวสุโขทัยที่ได้รับสืบทอดอาชีพปั้นโอ่ง ปั้นหม้อ มาจากบรรพบุรุษ และได้รับการยอมรับจากผู้คนในวงการเคียวกัน มาโดยตลอด แม้ว่าอาชีพปั้นโอ่งปั้นหม้อจะเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานและเสียเวลา รวมทั้งรายได้ตอบแทนต่ำ แต่นางดีก็ไม่ได้ออกไปสร้างสรรค์ผลงานเครื่องปั้นดินเผามากมายจนได้รับรางวัลประกวดแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติรายครั้ง และ ได้เข้ารับรางวัลพระราชทานรางวัลจากพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อันถือเป็นเกียรติประวัติสูงสุดในชีวิต

โครงการ “แซกเรด โซล” เป็นโครงการที่นางเบท อามสชวาร์ฯ ศิลปินที่มีผลงานเกี่ยวกับภาพเขียนของพระพุทธศาสนา และได้รับรางวัลร็อกกี เฟลเลอร์ ได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมกำลังใจให้บุคคลที่มีผลงานด้านการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านในประเทศต่าง ๆ โดยใช้เงิน ๒๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ หรือราว ๕๐๐,๐๐๐ บาท มอบให้กับผู้ทำคุณประโยชน์

ศิลปินพื้นบ้าน ชาวสุโขทัย ได้รับรางวัล Sacred Soul

เมื่อเดือนกรกฎาคม ที่ผ่านมา นางเบท เอมส์ สวาทซ์ (Mrs.Beth Ames Swartz) ศิลปินรางวัลร็อกกี เฟลเลอร์ ผู้มีผลงานภาพเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนา ชาวสหรัฐอเมริกา ได้เดินทางมาประเทศไทย เพื่อมอบเหรียญรางวัล Sacred Soul และเงินรางวัล จำนวน ๒๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐฯ แก่ นางคี เฮงสกุล ศิลปินพื้นบ้าน สาขาศิลปะและการช่างฝีมือชาวสุโขทัย ตามโครงการ Sacred Soul เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่บุคคลผู้มีผลงาน ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ขณะนี้ นางคี เฮงสกุล มีอายุ ๘๑ ปี ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้าน วัฒนธรรม สาขาศิลปะและการช่าง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และได้รับรางวัลจากการประกวดงานแสดงศิลปะเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติหลายครั้งรวมทั้งเคย ได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลงานเครื่องปั้นดินเผาฝีมือของนางคี มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ส่วนใหญ่มีรูปทรงแปลก ๆ ที่เกิดจากจินตนาการความคิดสร้างสรรค์บางครั้งมาจากเรื่องราวในนิทานพื้นบ้านท้องถิ่น เช่น ตัวกิ้งก่า ฯลฯ และสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นรอบ ๆ ตัว ได้แก่ ควาย หมา แมว และปลา ซึ่งเป็นได้อย่างสมจริง

จากหนังสือ ศิลป-วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ฉบับวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗

*****

รักษาดี	ฤกษ์งาม	อย่าทำดี
อะหม่อมดี	หม่นไหม้	ไปไม้ดี
๑๑๑๑๑	แต่กรรม	ที่ตัด
๑๑๑๑๑	ความสุข	พันธุกรรม

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

July 15, 1994

Dear Secretary General of ONGC,

I am presenting this check for \$500. American dollars to be given to Mrs. Tee Hengpakul on behalf of Culture Care. This is in appreciation of her contribution to the preservation of Thai traditions through her sixty years of devotion to her craft of ceramics.

Sincerely,

Loth Anne Stewart
Executive Director - Culture Care
U.S.A.

Culture Care -

July 15 1994

Office of National Culture Commission

Five hundred dollars 00/100

\$ 500.00

DOLLARS

Bank of America

Presented to Mrs. Tee Hengpakul

Approved by [Signature]

0854825423*

หมายเหตุ

เงินรางวัลจำนวน 20,000 เหรียญนี้ได้แบ่งมอบให้แก่ผู้มี
ผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมทั่วโลก สำหรับคุณยายตี๋
ได้รับจำนวน 500 เหรียญ มิใช่ได้ทั้งหมดทั้ง 20,000 เหรียญ

บทสัมภาษณ์พิเศษ

สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

วันนี้ขาด ไม้แข็งแรงแล้ว

๖ ปีของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ได้สิ้นทางขึ้นไม่เกี่ยวกับความผิด แต่ก็เป็นภัยที่ถึงหรือจะโทษที่เมื่อหลายวัน ที่คนหนึ่งเคยเชื่อว่าใส่ศรัทธาที่สุโขทัยวันเมื่อคืนที่วัดชิวาตมิกสถิต โข่งคังเกิดได้จากจำนวนเด็กที่ท่องเที่ยวที่เห็นตามสถานที่ต่างๆ ไม่ทางจะเป็นเมืองเก่า ศิขิระราชภัฏสารภีโลกและศรีวิชัยกับ 5 สมัยว่ากันที่ขอมอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ไว้ของพระคุณมีสอนว่า คนส่วนประเทศจะให้ความสำคัญกับอดีตและความเป็นมาของศิลปวิทยาที่เขาเห็นกว่าคนอื่น ๆ กับเขาจึงเขาจึงและเหตุผลที่ดำรงอยู่กับเป็นเวลานานจะนาน เห็นภาพเหล่านี้แล้วอดดีใจกับโบราณสถานแห่งสุโขทัยไม่ได้

เจ้าวันหนึ่งผมจับมา

สมเด็จพระสังฆราช

ออกจากศรีสำโรงมุ่งเข้าตัวเมืองสุโขทัย แต่ก่อนเจ้าตัวเมืองศรีสุโขทัยใจเมืองศึกประมาณ ๑ กิโลเมตร ขณะรถเขี้ยวเขาเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๑ ตรงไปอำเภอศรีรีมาศ ขี่รถศึกเข้าไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เจ้าชายมีจะจะมีนายบอกตัวไปบ้านทุ่งหลวงว่าเจ้าชายไปบ้านทุ่งหลวง มาดูรถของนายชาวบ้านท่านหนึ่งว่า

"บ้านนายดี ไม่ทางไหน"
 ชาวบ้านทุกคนน่ารักมาก คำบอกกับบอกทางให้ผมขับรถเข้าไปอีก ๒ กิโลเมตร บ้านนายอยู่ระหว่างวัดสายกับวัดกลาง
 ไร่น้ำดี ฝนไร่บ้าน คุณชายดี เสน่ห์คุณชายที่ผมจับหัวเขา

ไว้ว่า "จับนี่กลองตีไม่แจ้งแรงแล้ว" ยายที่เป็นโคหรือ หมูถึงได้มาจะไปเยี่ยมเมีย
 ผมเขี้ยวเข้าไปจอดในใต้ถุนบ้านคุณชายอนันต์ แล้วเดินทำศอกไปอีกสัก ๑๕๐ เมตร บ้านคุณนายซึ่งเป็นเรือนไม้เก่าใต้ถุนสูง ที่ได้ดูมีเงาเป็นพื้นด้วยเมื่อที่รถยกมาผมไปหมด มีน้องสาวรองคุณชายและหลานๆ นั่งเล่นอยู่ที่บ้านทำงานเป็นคืนกินอยู่

ผมวิ่งพักคุณชายดีด้วยเสียงกึ่งเสียง เพราะทุกครั้งที่รถคุณนายขับมาผมจะกลัวเพราะคุณนายไม่ตีตุลยานี่รู้ไว้ว่าเราพาทำน ผมก็มาเป็นกับไมตรี ผมบอกนายว่าอยากมาคุยกับนายวิ่งมาเป็นคนของนาย
 "โอ๊ย! ดีที่รักว่า สามี"

ก็ทำ ไม่ใช่เรื่องธรรมดา"

"แต่ตอนนั้น ๗-๗ วันแล้วดีฉันไม่ได้เป็น วันก่อนตั้งหกวัน ขึ้นเพื่อกันมีมาราตมาหมอส" ยายขึ้นรถอย่างเร็วโดยที่ผมยังไม่ได้ชักเข้า ยายดีไม่ได้ลงไปเดินที่ในใต้ถุน แทนนี้เป็นรถนอกบ้านคนเคียวแยกต่างหากคนหลายคน และน้องสาวของคุณ

"เมื่อรถวิ่งไปข้างหน้า" ผมมาจับมือในอย่างอื่น มีสิ่ง มีรัก มีใจ และกวี"
 "จับหัวแล้ว ที่มีฉันเป็น คนเคียว" ยายของเงินไม่เหมือนใคร"
 ผมถามนายดีว่า บ้านมีนาพาลแล้วไหน ยายกับเขี้ยว

"ได้กึ่งนั้นแล้วสิ ผมอายุ ๗ ขวบไปนั้น" วันนั้นผมตั้งอายุ ๑๗ ปีแล้ว เสนอยังไม่พูดงานเป็น สกนกว่าทุกก็ไม่ค่อยดีแล้ว มองเห็นแค่พื้นต่ำๆ แก้วเงิน
 แล้วโคกเอาหินมาไปขาย
 "ฉันซื้อมา จ้างเขาไปนะ คนอื่นผมมี"

อันว่า
 แถวนี่
 มีเงินเป็น
 สมมติว่า
 งาม
 ของฉัน
 ไม่เหมือน
 ใคร

เรารู้ละ สิ้นหนทกไปรวมพร
ไว้
คุณยายที่ถือได้ว่าเป็น
ทรัพย์สินบุคคลของไทยคน
หนึ่ง เพราะคุณยายคือผู้
อนุรักษ์ไว้ซึ่งมาเข่ามีมือพื้น
บ้านของไทย ยายที่ได้รับ
รางวัลมากมายเกี่ยวกับสาขา
ศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่ ผู้ช
รักสมัครใจไทยดีเด่น, ผู้มีผล
ทางศิลปะทางบ้านวัฒนธรรม
สาขาศิลปะการช่างเครื่องปะ
ช่างมีมือ รางวัลที่ ๑ ประเภท
ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
และรางวัลอื่นๆ อีกหลายรางวัล
ที่ชาวต่างประเทศจากคุณ
ยายจะชราจนได้รางวัลประคิย
ไว้ก็ถือได้เป็นแล้ว คุณยายที่อ
ชราจนรูปของคุณยายที่เจ้ารับ
พระราชทานรางวัลจากอม
เด็จพระเทพฯ อีกหลายรูปด้วย
คุณยายที่แสดงงานเครื่องปั้น

ดินเผาที่แกสร้าง-
สรรพ์ขึ้นมาต่อเนื่อง
โดยตลอด และทุก
ครั้งมักจะนำเอาผล
งานฝีมือของแกถวาย
แด่สมเด็จพระเทพฯ
ด้วย
คุณยายเล่า
อย่างภูมิใจว่า
เมื่อครั้งพี่สาว
(ปึกคำม) คุณยาย
เล่าเฝ้าเพื่อรับพระ-

ราชทานเข็มกลัด แล้วคุณ
ยายก็ถวายปลาช่อนดินเผา
ตัวโตๆ
“นี่ก็อวาทก่น ปด
ชอนนี่เป็นตัวใหญ่ๆ”
“ทานก็รับตั้งค่นรับว่า
สวย สวย”
คุณยายที่เล่าให้ฟัง
อย่างยิ้มอก ยิ้มใจ และตั้งใจ
ว่าจะเป็นชิ้นมีมือของตัวเอง
เข้าเฝ้าเพื่อถวายสมเด็จพระ

เทพรัตนราชสุดาสยามบรม-
ราชกุมารีอีกในปีพ.ศ.
๒๕๓๕ ไปฝึกงาน ณ
ประเทศญี่ปุ่น เกี่ยวกับงาน
ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก
มีคือเป็นสาวโสดคนหนึ่ง
วาดภาพประกอบหนังสือ
สำหรับเด็กด้วยเทคนิคสีน้ำ
วิจิตรมากญี่ปุ่นได้จัดสร้างศึคิระ
ภักดิ์ที่ระลึกๆ ให้แสดงภาพ
ประกอบของงานแบบถาวร
โดยให้รับพระและคุณยายเอง
ในหลวงปู่ของบ้าน

เวลานี้ก็เปรียบเทียบกับ
คุณยายแล้วอดจะพิศมใจไม่
ได้
“ฉันต้องเอาเงินจาก
การขายฝีมือฉันให้พอเวลา
มาเก็บเอาไว้รับลูกๆ ฉัน
กลัวฉันไม่พอละ”
เมื่อใครพูดบ้านเราจะ
ได้รับทราบข่าวนี้จากผู้ใหญ่
ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบบริหาร

บ้านเมือง เขาไฟได้ในทุกเรื่อง และทุก ๆ ส่วนอย่างจริงจัง และจริงใจอย่างสุดแรงเสียงที่

เมืองไทยเมืองนี้จะได้ เป็นที่ซึ่งทุกๆ คนใน โลกยอมรับ เพราะ เมืองไทยมีของดีอีก มากมาย เพียงแต่ว่า หลานๆ จะต้องรู้จัก ระบบและนำวิถีทาง คุณชายดีดี เช่นเดียวกับเราจะ ได้จับการศึกษานาน นานศึกษา และอยาก เห็นว่าเมืองนี้ดีขึ้น

ด้วยนักท่องเที่ยว และพ่อมด นึ่งจะขึ้นชมผลงานของลูก และหลานของนกที่ราคาไม่

แพงมากเสียด้วย เราช่วยกัน ดูแลและไปเยี่ยมคุณชายกัน เอะอะ ฟ่าน้อยๆคุณชายจะได้ มีกำลังใจทำงานต่อไป มนคสืบมาจากบ้าน คุณชายแล้ว แต่หัวใจผมยัง คงคิดถึงคุณชายอยู่ เพราะ นอกจากคุณชายจะคอยสนุ กสนานแล้ว ผลงานของคุณ ชายยังทำให้ผมต้องกลับไปหา คุณชายสักในเร็ววันนี้

เมืองไทย มีของดี อีกมากมาย เพียงแต่ว่า หลานๆ กัน จะต้องรู้จัก ระบบและ นำวิถีทาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** นางอลิตา จันฝังเพชร
- เกิด** 13 มกราคม พ.ศ. 2500
- การศึกษา** ศิลปมหาบัณฑิต (จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ตำแหน่ง** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
- สถานที่ทำงาน** ภาควิชาวิจิตรศิลป์ - คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ 737-3000 ต่อ 5155, 5164 โทรสาร 739-2151
- การแสดงผลงานศิลปะ**
- 2522 - นิทรรศการงานแสดงศิลปกรรมบัวหลวง ครั้งที่ 4
  - 2523 - งานแสดงผลปะ ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
  - 2524 - งานแสดงศิลปกรรมครบรอบ 7 ปี หอศิลป์ พีระศรี
    - นิทรรศการศิลปะร่วมสมัย ธนาคารกสิกรไทย
    - การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 27
  - 2525 - นิทรรศการศิลปกรรม ธนาคารแห่งประเทศไทย
  - 2526 - การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 29
  - 2530 - การแสดงผลงานสุนทรียภาพเฉลิมพระเกียรติ ณ หอศิลป์ผ่านฟ้า
ธนาคารกรุงเทพ
  - 2531 - การแสดงผลงานศิลปะร่วมสมัยจากประเทศไทย ณ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ
เมืองพาซาดีนา แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา
  - 2533 - ร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับศิลปินชาวเยอรมัน MR. RAINER
WITTENBORN ในหัวข้อ ART ENSEMBLES กับกลุ่มศิลปินไทย
ที่คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร
    - ศิลปศึกษาช่างศิลป์ 33 ณ โรงแรมมณเฑียร

- 2535 - ศิลปินสตรีนานาชาติ ครั้งที่ 2 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพมหานคร
- งานแสดงศิลปกรรมโดยเสด็จพระราชกุศลของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ โรงแรมสยามซิตี้
- 2536 - งานแสดงศิลปะกลุ่ม 4 ศิลปินหญิง ณ ศูนย์ศิลปะ อาร์ต ฟอรัม
- งานแสดงศิลปกรรม ณ ศูนย์ศิลปะ ฮอลล์ ออฟ เฟรม
- งานแสดงศิลปกรรม ณ ศูนย์ศิลปะ ไอตีส อาร์ต
- งานแสดงศิลปกรรมกลุ่ม มุมมองของศิลปินสตรี ณ ห้องแสดงศิลปะ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร
- 2538 - นิทรรศการศิลปะกมล ทัศนัญชลี และศิลปินรับเชิญ สภาศิลปกรรมไทยแห่งสหรัฐอเมริกา ณ หอศิลป์แห่งชาติ
- จิตรกรรมสีน้ำแห่งเอเชีย ครั้งที่ 10 ณ หอศิลป์แห่งชาติ
- 2539 - มหกรรมศิลปะเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก ฉลองศิริราชสมบัติครบ 50 ปี ณ ศูนย์การค้าซีคอนสแควร์
- 2540 - นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ ศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์
- ศิลปกรรมร่วมสมัย 55 ปี คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และ ภาพพิมพ์ รุ่นที่ 1-49 ณ หอศิลป์แห่งชาติ
- การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 43
- 2542 - นิทรรศการศิลปกรรม เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ณ หอศิลป์แห่งชาติ
- นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 โดยสมาคมศิษย์เก่าศิลปศึกษาช่างศิลป์ ณ หอศิลป์แห่งชาติ
- มหกรรมศิลปะเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา ณ ซีคอนสแควร์
- 2543 - นิทรรศการศิลปกรรมไทยปี 2000 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นิทรรศการศิลปกรรมไทย ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยคาลิฟอร์เนีย โพลีเทคนิค สหรัฐอเมริกา
- ศิลปกรรมเพื่อศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 2544 - นิทรรศการศิลปกรรมไทย 2000 ณ หอศิลป์ เมืองโคโลญจน์ เยอรมันนี
- นิทรรศการสืบสานวัฒนธรรมไทย.....สุขุขทัยสู่สหัสวรรษ 2001

พิพิธภัณฑ์สังคโลก อ.เมือง จ.สุโขทัย, ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

- ศิลปกรรมเพื่อศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี 2001 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นิทรรศการโครงการศิลปะเพื่อสายน้ำ ครั้งที่ 2 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- นิทรรศการด้วยรักและศรัทธาอาจารย์สวัสดิ์ ต้นตูลุข ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
- นิทรรศการกึ่งถาวร ณ หอศิลป์แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

